

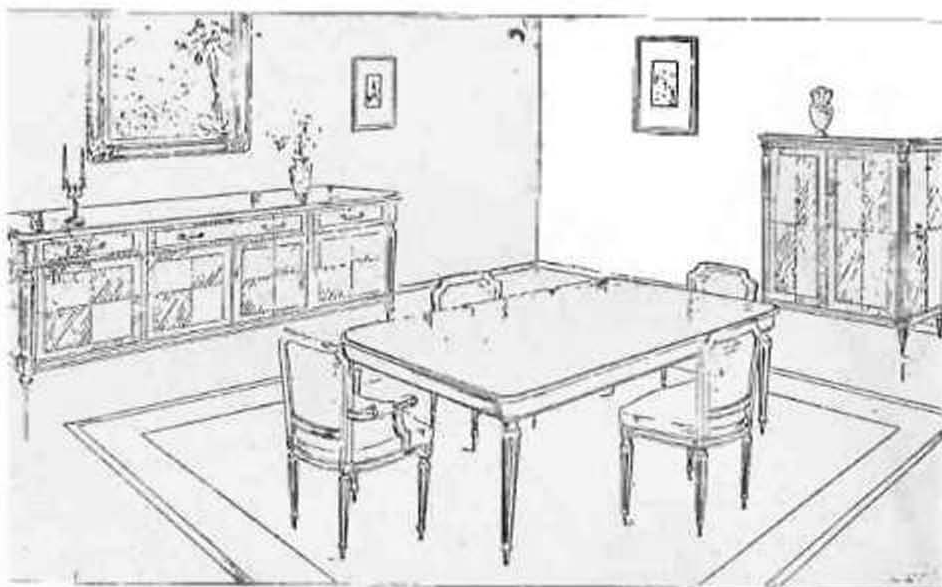


ДАЛЕНЫ  
ЛЬМАНА

950

# EXPOSICION y VENTA

EN SU PROPIO EDIFICIO



MUEBLES

TAPICERIA

DECORACIONES



CASA  
UKRANIANA

FABRICANTE  
ESTEBAN RUDKIW

Власник Фабрики:  
РУДКІВ СТЕПАН

c. Piedras 990/92

T. E. 23 - 8154

Buenos Aires

# CASA 'SALONICA'

Tienda y Zapateria en General

— de —

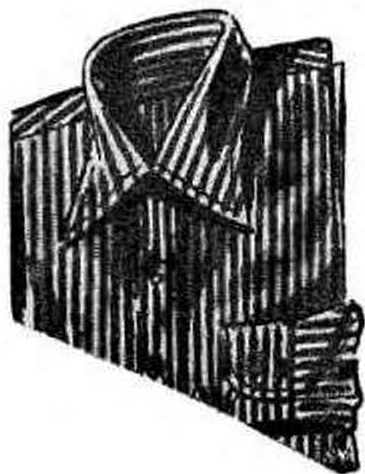
S. MICHAÏLIDIS

---

Gran surtido de ropas de todas clases.

ESPECIALIDAD EN TRAJES

Speak english



1132 — RECONQUISTA — 1146

A 2 cuadras de la Estacion RETIRO

BUENOS AIRES

## КРАМНИЦЯ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ

Великий вибір європейських вудженин, сир, масло, яйця, чай, кава, какао, різнорідні консерви, сушені овочі, макарони, мука, крупи, квашена капуста, горілки, великий вибір напитків, лікерів та вин.

# Каварня - Бар

чинні від год. 5-ої рано до 11-ої ввечорі.

Власитель: Шафранюк Михайло

Кава експрес, чай, широкий асортимент алькоголевих і без-алькогольних напоїв. Добрі холодні закуски і солодке печиво.

c. Madariaga N° 1302 Villa Marconi Sarandí Avellaneda

---

## “OLDESI” S. R. L.

Capital: \$ 210.000.—

— \*\* —

### CONSTRUCCIONES METALICAS МЕТАЛІЧНІ КОНСТРУКЦІЇ

Поручає Українській Громаді свої услуги.

Гасло підприємства:

Солідність — — Точність — — Низькі Ціни

Socio Gerente:

ЕВГЕН ОЛЬШАНЕЦЬКИЙ

c. Dante Alighieri N° 121

T. E. 20 - 7936

Wilde



У К Р А І Н С Ь К А   К Н И Г А Р Н Я  
В И Д А В Н И Ц Т В О   —   О П Р А В А   К Н И Ж О К

# “ П Е Р Е М О Г А ”

має на складі:

Букварі, Читанки, Шкільні Підручники, Словники Чужих Мов.  
Повісті, Оповідання, Новелі, Поезії.

Книжки і Оповідання для Дітей.

Театральні: Драми, П'єси, Комедії, Інсценізації.

Образи, Портрети, Поштівки, Краєвиди і Побаження.

Взірці Хрестикових Вишивок.

Американські і Європейські Часописи:

“Укр. Голос”, “Новий Шлях”, “Хлібороб”, “Наш Клич”, “Укр.  
Слово”, “Українські Вісті”, “Наш Вік”, “Самостійна Україна”

“ П Е Р Е М О Г А

c. 25 de Mayo 479

T. E. 31 - 5116

Buenos Aires

Almacén “EL COLEGIO”

— de —

P E D R O   P O M A Z A N S K I

DESPACHO DE BEBIDAS Y FIAMBREERIA

— \* \* —

К Р А М Н И Ц Я   С П О Ж И В Ч И Х   Т О В А Р І В

П О М А З А Н С Ь К О Г О   П Е Т Р А

Продаж напиктів і багатий буфет.

VERONICA F. O. N. G. R.

T. E. № 54

# Кравецька Робітня

М. ГРАБІНСЬКОГО І М. БАЗИЛЕВИЧА

ВИГОТОВЛЯЄ МУЖЕСЬКІ І ЖІНОЧІ ОДІННЯ

Найновіші зразки моди

Імпортовані й місцеві матеріали

Гарантована робота

Солідність — — Точність — — Доступні ціни

JOSE M. MORENO N° 2435

MUNRO F. C. del E.



FABRICA de RESORTES de ACERO de TODAS CLASES  
MECANICA — MATRICES

Maquinas para doblar caños, Cortadoras Radiales para caños

TRABAJOS DE BALANCIN

Copsulas — Tacos — Ganchos — Chapitas — Chavetas

MAQUINAS EN GENERAL

— у —

todo trabajo perteneciente al ramo para fabricante de camas  
y elasticos.

## ZALUSKI

МАШИНИ ДЯ ГНУТТЯ, ПЕРЕТИНАННЯ РУР, МАТРИЦІ  
МАШИНОВЕ ВИТИНАННЯ, СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ  
ДЛЯ ЛІЖОК І СІТОК

Власник Фабрики:

ЗАЛУЦЬКИЙ ГРИГОРІЙ

c. Calderon 3050

T. E. 50 4669

Buenos Aires

**КАЛЕНДАР  
АЛЬМАНАХ**

**НА  
1950  
рік**

**КОШТОМ УКРАЇНСЬКОГО Т-ВА  
«ВІДРОДЖЕННЯ» В АРГЕНТИНІ**

# ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР

1950 рік — це звичайний рік, що має 365 днів.

Для жидів він — 5710-11 рік, для Японців — 2610, а для Ма-

гометанів — 1369 рік.

Від смерти Ісуса Христа він 1917 рік, а від Хрищення України — рік 962.

## ПОСТИ

1. В Навечеріє Різдва Христового, 24 грудня (ст. ст.)

2. В Навечеріє Богоявлення Господнього (5 січня, ст. ст.)

3. В сиропусний тиждень.

4. Великий Піст і Страсний Тиждень.

5. Петрівка (від неділі Всіх Святих до апост. Петра й Павла).

6. Спасівка (від Маковеїв до Успення Пр. Диви Марії).

7. В такі дні: Усіки Ч. Гл. Івана Христителя, Воздвиження Чесного Хреста.

8. Пилипівка (від дня ап. Филипа до Різдва Христового).

9. В усі середи й п'ятниці, а в піст також понеділки.

## ЗАГАЛЬНИЦІ

(можна їсти кожного дня м'ясо).

1. Від Різдва Христового до Богоявлення (крім Навечер'я Богоявлення).

2. Від неділі про Митаря й Фарисея до неділі про Блудного

Сина.

3. Від Воскресення Христового до неділі Томиної.

4. Від Зіслання св. Духа до неділі Всіх Святих.

## ДНІ РОКУ, ЩО В НИХ ЗАБОРОНЕНО СПРАВЛЯТИ ВЕСІЛЛЯ Й ЗАБАВИ З ТАНЦЯМИ.

1. В усі середи й п'ятниці з виїмком загальниць: від неділі про Митаря й Фарисея та від Зіслання св. Духа до неділі Всіх Святих.

2. Від початку Пилипівки до Богоявлення.

3. Від сиропусного тижня до неділі Томиної включно.

4. В Петрівку і в Спасівку, в день Главосіки й Воздвиження Чесного Хреста.



# НОВИЙ РІК

110.

Зійшлись зірки в одстояній блакиті,  
Морозний спокій звиснув над селом  
В високій хаті, сповненій теплом,  
Сіяють вікна в золоті відлітлі.

Давінокі чарки по береги налиті.  
В святковім строї гості за столом.  
Ще мить — і Рік Новий змахне крилом,  
Щоб шлях новий і дні нові відкрити.

О, вже годинник урочисто б'є!  
Всі підвелись. І ось найстарший, сивий  
“Щасти ж . . .” сказавши, повну чарку п'є.

І п'ють селяни за ліси і ниви,  
За добре жниво, за здоров'я рук,  
За тихі дні без горя, без розлук.

Леонід Полтава



Енеро

# І Ч Е Н Ь

н. ст.  
ст. ст.  
дні

українські свята

латинські свята

1	19	Н	Неділя Св. Отців
2	20	П	Ігнатія Б.
3	21	В	Юліяни м.
4	22	С	Анастасії вмч.
5	23	Ч	10 мч. в Криті
6	24	П	Навеч. Різдва, Евг. мч.
7	25	С	Різдво ГНІХр.
<hr/>			
8	26	Н	По Різ. Соб. МБ і св. Й.
9	27	П	Стефана прмч.
10	28	В	2000 мч. в Нім.
11	29	С	Дітей уб. в Вифл.
12	30	Ч	Аписії мч.
13	31	П	Меланії преп.
14	1	С	Обр. Г., Св. Василя В.
<hr/>			
15	2	Н	Пер. Просв. Сильвест. п.
16	3	П	Малахії прор.
17	4	В	† Собор 70 Апост.
18	5	С	Навеч. Богоявл. Теон. мч
19	6	Ч	Богоявлення ГНІХр.
20	7	П	† Соб. Ів. Хрест.
21	8	С	Юрія Еміліяна преп.
<hr/>			
22	9	Н	По Просв.
23	10	П	Григор. і Дометіяна
24	11	В	† Теодосія преп.
25	12	С	Татіяни, Евпракси преп.
26	13	Ч	Єрмила мч.
27	14	П	Отців в Синаї убит.
28	15	С	Павла з Тиваїди
<hr/>			
29	18	П	Митарєва і Фар.
30	17	П	† Антонія преп.
31	18	В	Атаназія і Кирила.

Ourc. de N. S. J.  
s. Macario, ab.  
sta. Genoveva, v.  
Dulce nombre de J.  
s. Simon Estilista  
Epif. y ss. Reyes  
s. Luciano, m.

s. Severino, ob.  
sta. Pascasia, v. m.  
s. Pablo 1-er ermit.  
La Sagrada Familia  
s. Arcadio, m.  
s. Gumersindo, m.  
s. Hilario, ob. dt.

s. Mauro  
s. Marcelo, p. m.  
sta. Rosalina, v. m.  
Cat. S. Pedro R.  
sta. Rufrasia, v. m.  
s. Sebastian  
sta. Inés, v. m.

s. Anastasio, m.  
Desp. de la Virgen  
s. Timoteo, m.  
Conv. de S. Pablo  
sta. Paula  
s. J. Crisóstomo, dt.  
s. Flaviano, m.

s. Francisco de S.  
sta. Martina, v. m.  
s. Juan Bosco, id.

# С І Ч Е Н Ь

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 1. 1659. Вибрано П. Кальнишевського кошовим.  
2. 1. 1920. УГА, знеможена тифом, визнає УРСР.  
3. 1. 1919. Укр. Нац. Рада ухвалила злучення ЗУНР із  
УНР в Києві.  
6. 1. 1742. † Ілля Орлик, гетьман.  
6. 1. 1846. Створення Кирило-Методіївського Братства.  
9. 1. 1663. † Мелетій Смотрицький, письменник.  
10. 1. 1646. † Петро Могила, митрополит.  
11. 1. 1888. † Осип Федькович, — співець Буковини.  
13. 1. 1667. Андрусівська умова між Польщею й Мос-  
квою.  
13. 1. 1906. Перший український щоденник у Києві —  
"Громадська Думка"  
14. 1. 1649. Триумфальний в'їзд Б. Хмельницького до  
Києва.  
20. 1. 1921. † О. Рудченко (Панас Мирний), письменник.  
21. 1. 1654. Переяславська умова з Московією.  
21. 1. 1803. † Кирило Розумовський, гетьман.  
21. 1. 1919. Карпатська Україна бажає прилучитися до  
Вел. України.  
22. 1. 1918. Проголошення Самостійности України на Со-  
фійському майдані.  
22. 1. 1919. Проголошення Соборности Українських Зе-  
мель в Києві.  
22. 1. 1920. † Наталія Кобринська, письменниця.  
26. 1. 1915. † Михайло Павлик, письменник і політик.  
28. 1. 1663. † Данило Апостол, гетьман.  
29. 1. 1918. Героїчний бій під Крутами.  
30. 1. 1111. Похід на половців.



### " O C A S I O N E S "

SALDOS y RETAZOS DIRECTAMENTE de la FABRICA

MIGUEL SLOBOZIAN

БИБРАКОВАНІ ТОВАРИ БЕЗПОСЕРЕДНЬО З ФАБРИКИ

по дуже низьких цінах можна набути у власника крамниці

С Л О Б О Д Я Н А М И Х А Й Л А

GAONA N° 4023

BUENOS AIRES



Febrero

# Ю Т И Й

В. СТ.  
СТ. СТ.  
ДНІ

українські свята

латинські свята

1|19|С| Макарія преп.  
2|20|Ч| † Євтимія Вел.  
3|21|П| Максима препмч.  
4|22|С| Тимот. ап., Анаст. мч.

5|23|Н| Блудного Сина, Клим.  
6|24|П| Ксесмі преп.  
7|25|В| † Григорія Богосл.  
8|26|С| Ксенофонта преп.  
9|27|Ч| † Пер. мощ. св. Ів. Зол.  
10|28|П| Єфрема преп.  
11|29|С| Пер. мощ. Ігнат. Богоп.

12|30|Н| М'ясопуст. Трьох Свят.  
13|31|П| Кира і Івана безср.  
14|1|В| Тріффона мч.  
15|2|С| Стрітення ГНХр.  
16|3|Ч| Симсона і Анни прор.  
17|4|П| Ісидора преп.  
18|5|С| Агафії мч.

19|6|Н| Сирон., Вукола преп.  
20|7|П| Партенія і Луки преп.  
21|8|В| Теодора Стратил.  
22|9|С| Никифора мч.  
23|10|Ч| Харлампія мч.  
24|11|П| Власія свмч.  
25|12|С| Мелетія св.

26|13|Н| 1 посту. Мартиніяна прп.  
27|14|П| Авксентія преп.  
28|15|В| Онисима і Пафнутія

s. Efrén., diác. dt.  
Purif. de la Virgen  
s Blas, ob. m.  
s. Gilberto, id.

sta. Agueda v. m.  
sta. Dorotea, v. m.  
s. Romualdo, id.  
s. Félix de V. id.  
ste. Apolonia, v. m  
sta. Escolástica, v.  
N. Sra. de Lourdes

sta. Eulalia, v. m.  
s. Benigno, m.  
s. Valentín, m.  
Ss Faustino y J. m.  
sta. Juliana, v. m.  
s. Angilbeto  
s. Máximo, m.

s. Gabino, m.  
s. Sereno, m.  
s. Lucio, m.  
sta. Marg. Cortona  
s. Pedro Damiano  
s. Sergio, m.  
s. Marias, ap.

s. Néstor, ob.  
s. Leandro, ob. dt.  
s. Proterio



# ЛЮТИЙ

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

- 2. 2. 1936. † Євген Плужник, поет.
- 2. 2. 1883. † Вол. Барвінський, основник "Ціла".
- 3. 2. 1066. † кн. Ростислав, під Галичем.
- 3. 2. 1812. нар. Євген Гребінка, перший український байкар.
- 4. 2. 1793. Перший поділ Польщі: Волинь і Поділля під Росією.
- 4. 2. 1919. Большевики захопили Київ.
- 9. 2. 1918. Берестейський мир із Німеччиною, Австрією, Болгарією й Туреччиною.
- 10. 2. 1900. Створення Революційної Української Партії (РУП).
- 12. 2. 1924. † Ольга Басарабова у львівській тюрмі.
- 14. 2. 1897. † Панько Куліш, письменник, перекладач Св. Письма, Шекспіра і т. д.
- 18. 2. 1668. Повстання Івана Брюховецького проти Москви
- 20. 2. 1054. † кн. Ярослав Мудрий.
- 21. 2. 1942. † Олена Теліга, письменниця, розстріляна німцями в Києві.
- 24. 2. 1608. † кн. Конст. Острозький, меценат української культури.
- 24. 2. 1872. нар. Леся Українка, велика письменниця.
- 26. 2. 1942. † Мик. Чирський, письменник.
- 27. 2. 1664. † Іван Богун (розстріляний поляками).

\*\*\*\*\*

### ELECTRICIDAD y RADIO

Instalaciones y Reparaciones en General.

Exp. y venta de artefactos electricos.

### СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ ДЛЯ ЕЛЕКТРИКИ І РАДІЯ ІНСТАЛЮВАННЯ ТА НАПРАВИ

можна набути чи замовити у власителя крамниці:

### М А Л Е Ц Ь П Е Т Р А

C. Pellegrini N° 1508 T. E. 42 9197 Buenos Aires

\*\*\*\*\*



Marzo

# ЕРЕЗЕНЬ

Н. СТ.  
СТ. СТ.  
Д НІ

українські свята

латинські свята

1|16|С| Памфила і Валента мч.  
2|17|Ч| Теодора вмч.  
3|18|П| Льва папи  
4|19|С| Архіпа ап., Максима мч.

5|20|Н| 2 посту, Льва еп.  
6|21|П| Тимот. преп.  
7|22|В| Найд. мощ. мч. Євген.  
8|23|С| Полікарпа свмч.  
9|24|Ч| † 1 і 2 найд. гол. св. І, Х.  
10|25|П| Гарасія св.  
11|26|С| Порфірія св.

12|27|Н| 3 посту, Прокопія преп.  
13|28|П| Василія іспов.  
14| 1|В| Євдокії преп.  
15| 2|С| Теодота свмч.  
16| 3|Ч| Євтропія мч.  
17| 4|П| Герасима преп.  
18| 5|С| Конона мч.

19| 6|Н| 4 посту, 42 мч. в Аморії  
20| 7|П| Василія свмч.  
21| 8|В| Теофілякта преп.  
22| 9|С| Поклони. † 40 мч.  
23|10|Ч| Кондрата мч.  
24|11|П| Софронія пар.  
25|12|С| Теофана іспов.

26|13|Н| 5 посту, Пер. мц. св. Н.  
27|14|П| Венедикта преп.  
28|15|В| Аґапія мч.  
29|16|С| Савина і Юліяна мч.  
30|17|Ч| Алексія преп.  
31|18|П| Кир. Єрус.

s. Rosendo, id.  
s. Horacio, m.  
s. Marino, sold.  
s. Casimiro, princ.

s. Adriano, m.  
s. Olegario, arz.  
s. Tomás de A. dt.  
s. Juan de Dios  
sta. Francisca R.  
sta. Anastasia

sta. Aurca, v.  
s. Gregorio M. p.  
s. Rodrigo Salom.  
sta. Matilde, emp.  
s. Raimundo de F.  
s. Abraham, an.  
s. Patricio, ob.

Arcáng. S. Gabriel  
s. José esp. Virgen  
s. Joaquín p. Virg.  
s. Benito mj.  
sta. Lea, vda.  
s. Toribio, arz.  
ss. Marco y T. m.

La Anunciación  
s. Braulio, ob.  
s. J. Damasceno, dt.  
s. J. Capistrano  
s. Jonás, m.  
s. Juan Climaco, ab.  
s. Benjamin, m.

# Б Е Р Е З Е Н Ь

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 3. 1918. Війська Центральної Ради заїмають Київ.
3. 3. 1827. нар. Леонід Глібів, байкар.
3. 3. 1861. Знесення кріпацтва в Україні.
4. 3. 1750. Обрано Кирила Розумовського гетьманом.
5. 3. 1947. † Уляпа Крачєнко, письменниця.
6. 3. 1711. Похід Пилипа Орлика на Київ.
7. 3. 1917. Початок великої революції в Росії.
8. 3. 1169. Руїна Києва від Андрія Суздальського.
9. 3. 1814. нар. Тарас Шевченко, — геній України.
10. 3. 1881. † Тарас Шевченко.
14. 3. 1684. Бахчисарайська умова Москви з Туреччиною про запусітння України.
14. 3. 1939. Бої з чехами в Хусті на Карпатській Україні.
14. 3. 1923. Віддано Галичину Польщі.
15. 3. 1939. Перший Сойм Карпатської України. Проголошення Незалежності.
15. 3. 1917. Зречення Миколи II, Російського.
16. 3. 1664. Розстріл під Ольхівцем геть. І. Виговського.
16. 3. 1939. Героїчні бої Карпатської Січі з мадярами. Втрата Хуста.
17. 3. 1896. † Петро Ніщинський, перекладач Гомера.
18. 3. 1874. нар. о. Авг. Волошин, президент Карпатської України.
18. 3. 1921. Большевицько польський мир у Ризі.
20. 3. 1632. нар. Іван Мазєпа, гетьман.
20. 3. 1651. Перемога над поляками під Винницею.
20. 3. 1917. Створення Української Центральної Ради в Києві.
20. 3. 1921. † А. Кашєнко, повістяр.
23. 3. 1907. † Вол. Антонович, архєолог і історик.
23. 3. 1842. нар. Мик. Лисєнко, композитор.
26. 3. 1909. † Микола Аркас, історик і композитор.
29. 3. 1864. Перша вистава театру "Української Бєсїди" в Львові.



Април

# ВІТЕНЬ

НАД

Н. СТ.

СТ. СТ.

ІН

українські свята

латинські свята

ПІД

1|19|С Лаз .суб. Хризанта мч.

2 20|Н Квітна, ОО. Убитих

3|21|П Якова іспов.

4|22|В Василя свмч.

5|23|С Пікона мч.

6|24|Ч Вел. Четвер.

7 25|П Вел. П'ятн. Благов. М. Б.

8 26|С Вел. Субота. С. А. Гавр.

9 27|Н Воскресення ГНІХр.

10|28|П Світл. Понед.

11 29|В Світл. Вівтор.

12|30|С Івана Ліствич. ,преп.

13|31|Ч Інатія преп.

14| 1|П Марії Єгип.

15 2|С Тита преп.

16 3|Н 1. Томина.

17 4|П Йосита преп.

18 5|В Теодула мч.

19 6|С Євстахія св.

20 7|Ч Георгія св.

21 8|П Іродіона ап.

22 9|С Євксихія мч.

23|10|Н 2 Мироносиць

24|11|П Антипи свмч.

25|12|В Василя преп.

26|13|С Артемона свмч.

27|14|Ч Мартина папи

28|15|П Аристарха і Пуда

29,16|С Алафії, Хіон., Ірини

30|17|Н 3 Розслабленого

sta. Teodora, v. m.

s. Francisco de P.

sta. Agape, v. m.

s. Isidoro de S., dt.

s. Vicente Ferrer

s. Eutiquio, m. Sto Juev.

s. J. B. de Salle, fd. S. V

s. Dionisio, ob.

sta. Casilda, v. P. de Res

s. Ezequiel, pf.

s. León I, p.

s. Zenón, ob.

s. Hermenegildo, m.

s. Ped. G. T. D. de las A.

s. Leonida, ob.

sta. Bernardita, v.

s. Aniceto, p.

s. Perfecto, m.

s. Teófilo de Corte

s. Sulpicio, m.

s. Anselmo, arz.

ss. Solero y Cayo

s. Jorge, m.

s. Fidel de Sigm.

s. Marcos Evang.

N. Sra. B. Consejo

s. Pedro Armengol

sta. Valeria

s. Hugo, ab.

sta. Sofia, v. m.



# К В І Т Е Н Ь

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

2. 4. 1111. Перемога над половцями під Солиницею.  
2. 4. 1918. † Іван Нечуй Левицький, письменник.  
5. 4. 1942. † Василь Пачовський, поет.  
7. 4. 1340. † Юрій II, останній галицький князь.  
12. 4. 1596. Перемога Наливайка на Білому Камені.  
15. 4. 1893. † Іван Манджура, письменник і поет.  
16. 4. 1710. Обрання Пилипа Орлика на гетьмана. Проголошення його конституції.  
17. 4. 1847. Арешт Тараса Шевченка.  
18. 4. 1885. † Мик. Костомарів, історик.  
19-21. 4. 1917. Всеукраїнський Національний Конгрес у Києві.  
20. 4. 1622. † Петро Конашевич Сагайдачний, гетьман.  
22. 4. 1910. † Марко Кропивницький, батько українського театру, драматург.  
23. 4. 1920. Злука Укр. Гал. Армії з Наддніпрянською Армією.  
25. 4. 1913. † Мих. Коцюбинський, батько української новели.  
25. 4. 1927. † Марко Черемшина, письменник.  
27. 4. 1904. † Мих. Старицький, драматург і поет.  
28. 4. 1915. Бої УСС на Маківці.  
28. 4. 1932. † Голояд і Пришляк, члени УВО.  
29. 4. 1918. Чорноморська Фльота піднесла український прапор. Свято Моря.



### GRAN ALMACE N

#### MIGUEL BILECKI y TYMOTEO WASYLYNCZUK

Venta por menor de toda clase de productos comestibles y bebidas alcoholicas envasadas importadas y del pais.

Крамницю Мішаних Товарів, склад напиктків краєвих і заграничних — поручають Українському Громадянству властителі.

BILLINGHURST 1374

BUENOS AIRES

T. E. 79 9907





Майо

## РАВЕНЬ

Н. ст.  
ст. ст.  
дні

українські свята

латинські свята

1 18 П	Івана Декапол, преп.
2 19 В	Івана Староп.
3 20 С	Теодора Тріх.
4 21 Ч	Януарія свмч.
5 22 П	Теодора і Вітал. преп.
6 23 С	† Георгія влмч.
<hr/>	
7 24 Н	4 Самарянки, Сави
8 25 П	† Марка ап., ев.
9 26 В	Василія свмч.
10 27 С	Симеона свмч.
11 28 Ч	Ясона і Сосіп.
12 29 П	9 мч. в Кизиці
13 30 С	† Якова ап.
<hr/>	
14 1 Н	5 Сліпородж.
15 2 П	Атаназія Вел.
16 3 В	† Теодозія Печер.
17 4 С	Пелагії препмч.
18 5 Ч	Вознесення Господне
19 6 П	Йова Многостр.
20 7 С	Явлення чесн. хреста
<hr/>	
21 8 П	6 Св. Отців, † Ів. Богосл
22 9 П	† Перенс. мощ. св. Ник.
23 10 В	† Симона Зилота
24 11 С	Мокія свмч.
25 12 Ч	Еліфанія і Германа
26 13 П	Гликерії мч.
27 14 С	Суб. залушна, Ісид. мч.
<hr/>	
28 15 Н	Сонештвіє Св. Духа
29 16 П	Пресв. Тройці
30 17 В	Андроніка і Юнії
31 18 С	Теодота мч.

Dia del Trab. Ss. F. y S.	
s. Atanasio, dt. ob.	
Invenc. Sta. Cruz	
sta. Mónica	
s. Pio, v. p.	
s. Juan Damasceno	
<hr/>	
s. Estanislao, ob. m.	
Aparic. S. Miguel	
s. Gregorio N.	
s. Antonio, arz.	
N. Sra de Desamp.	
s. Domingo de C.	
s. Roberto B., dt.	
<hr/>	
s. Pacomio, ab.	
Isidro Labrador	
s. Ubaldo, ob.	
s. Pascual Baylón	
La Ascensión, s. Ven. m.	
sta. Ivón o Ives	
s. Bernardino de S.	
<hr/>	
s. Valente, m.	
sta. Rita de C., v.	
s. Desiderio, ob.	
N. S. Auxilio Crist.	
Fiesta Cívica s. Gr., p.	
La Ascensión	
sta. Beda	
<hr/>	
s. Emilio, m.	
s. Restituto, m.	
sta. Juana de Arco	
sta. Petronila, v.	

# Т Р А В Е Н Ь

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 5. 1849. нар. Панас Мирний, письменник.
2. 5. 1648. Вибір Богд. Хмельницького на гетьмана усеї України.
4. 5. 1848. Викуплено Тар. Шевченка з кріпацтва.
5. 5. 1836. нар. Сидір Воробкевич, поет.
6. 5. 1910. † Борис Грінченко, письменник, автор великого словника.
7. 5. 1920. Польсько українська армія заняла Київ.
8. 5. 1919. Прилучено Карпатську Україну до Чехословаччини.
9. 5. 1920. Створення "Просвіти" в Ужгороді.
12. 5. 1907. Створення Укр. Наукового Т-ва у Києві.
13. 5. 1933. † Мик. Хвильовий, письменник.
14. 5. 1857. Звільнення Шевченка з заслання.
15. 5. 1648. Перемога Б. Хмельницького на Жовтих Водах
15. 5. 1848. Знесення панщини в Галичині.
15. 5. 1919. Перший відворот Гал. Армії з-під Львова.
16. 5. 1817. нар. Мик. Костомарів, історик.
18. 5. 1917. Перший Військовий З'їзд у Києві. Початок української армії.
22. 5. 1861. Похорон Т. Шевченка на Чорнечій горі біля Канева.
23. 5. 1938. † Євген Коновалець, Голова Проводу ОУН, в Роттердамі.
25. 5. 1926. † Симон Петлюра, Головний Отаман, у Парижі.
26. 5. 1659. Перемога Виговського над москалями під Конотопом.
28. 5. 1916. † Іван Франко, великий поет і письменник.
31. 5. 1223. Битва під Калкою.

Знана всім  
" Б А Р К А В А Р Н Я "

Власник:

О. Я Р Е М К О

c. Montevideo N° 1694

Telefono: N° 5.

Berisso



Junio

# ЕРВЕНЬ

н. ст.  
ст. ст.  
дні

українські свята

латинські свята

- 1|19|Ч| Патрикія свмч.  
2|20|П| Такамея мч.  
3|21|С| † Констант., і Єлени
- 
- 4|22|Н| Всіх Святих  
5|23|П| Михаїла Преп.  
6|24|В| Симеона преп.  
7|25|С| † Обр. ч. Гол. св. Ів. Хр.  
8|26|Ч| † Пресв. Євхар. (на нед.)  
9|27|П| Терапонта свмч.  
10|28|С| Никити еп.
- 
- 11|29|Н| 2 по Сош. Теодосії преп.  
12|30|П| Ісаакія преп.  
13|31|В| Ермія і Ермея  
14|1|С| Юстина мч.  
15|2|Ч| Пикифора іспов.  
16|3|П| Пресв. Хр. Серця (на н.)  
17|4|С| Митрофана патр.
- 
- 18|5|Н| 3 по Сош., Доротея смч.  
19|6|П| Висаріона і Іляріона  
20|7|В| Теодора Страт.  
21|8|С| Теодота свмч.  
22|9|Ч| Кирила св.  
23|10|П| Тимотея св.  
24|11|С| † Вартоломея і Варнави
- 
- 25|12|Н| 4 по Сош., Онуфрія В.  
26|13|П| Акиліни і Трифілія  
27|14|В| Елесея прор.  
28|15|С| Амоса і Єроніма  
29|16|Ч| Тихона еп.  
30|17|П| Мануїла і Савел.

- s. Iñigo, ab.  
s. Marcelino, m.  
sta. Clotilde, r.
- 
- s. Quirino, m.  
s. Bonifacio  
s. Norberto, c. arz.  
s. Pablo, ob.  
**Corpus Cristi s. Med., ob**  
s. Columbia, m.  
sta. Margarita, r.
- 
- s. Bernabé, ap.  
s. Juan de Sahagún  
s. Antonio de Pad.  
s. Basilio, ob. dt.  
s. Vito, m.  
s. Orellano, ob.  
s. Hervé
- 
- sta. Marina, v. m.  
s. Gervaso, m.  
**Dia de la Bandera s. Sil.**  
s. Luis Gonzaga  
s. Paulino, ob.  
sta. Agripina, v. m.  
Nat. S. J. Bautista
- 
- s. Guillermo M., c.  
s. Pelayo, m.  
s. Crecente, m.  
s. Ireneo, ob.  
ss. Pedro y Pablo  
Com. S. Pablo, ap.



# ЧЕРВЕНЬ

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 6. 1630. Тарасова ніч: Тарас Трясило розгромив поляків
2. 6. 1652. Перемога над поляками під Батогом.
5. 6. 1775. Зруйнування Запорозької Січі.
7. 6. 1843. † Маркіян Шапкевич, поет із "Руської Трійці"
8. 6. 1918. Перемога над поляками під Чортковом.
11. 6. 1917. Перший селянський з'їзд у Києві.
11. 6. 1876. Ганебний Валуєвський указ про заборону української мови.
14. 6. 1569. Люблінська Унія: вся Україна, крім Закарпаття й Буковини, під Польщею.
14. 6. 1876. † Василь Мова, письменник.
15. 6. 1895. † М. Драгоманів, вчений і письменник.
17. 6. 1917. Другий Військовий З'їзд у Києві.
18. 6. 1169. Руйнування Києва від Андрія Суздальського
18. 6. 1709. Перше руйнування Січі на Чортомлику.
22. 6. 1929. † Євген Чикаленко у Празі, громадський діяч.
23. 6. 1917. Перший Універсал Центральної Ради.
23. 6. 1870. † Амвр. Метлинський, поет.
25. 6. 1205. † кн. Роман Галицький під Завихостом.
27. 6. 1663. Вибір на гетьмана Івана Брюховецького.
29. 6. 1938. † ген. Мирон Тарнавський, Начальний Вождь УГА.



### CARPINTERIA METALICA HERRERIA DE OBRA ARTISTICA

— de —

ДЕМ'ЯНЧУК & ВАВЖКЕВИЧ

АРТИСТИЧНА СЛЮСАРСЬКА РОБИТНЯ

ДЕМ'ЯНЧУКА АЛЕКСАНДРА

поручає Українському Громадянству свої всякого рода роботи при будовах. Підприємство загально відоме зі своєї солідности, точности, та поміркованих цін!

Pas. Chilavert Nº 60

T. E. 758

Villa Ballester

Est. CHILAVERT





Julio

# Л И П Е Н Ь

н. ст.  
ст. ст.  
дні

українські свята

латинські свята

1|18|С| Леонтія мч.

2|19|Н| 5 по Сош., † Юди Тад. а.

3|20|П| Методія свмч.

4|21|В| Юліяна Тарс., мч.

5|22|С| Євсевія свмч.

6|23|Ч| Агріпіни мч.

7|24|П| Різдво св. Ів. Хрест.

8|25|С| Февронія прмч.

9|26|Н| 6 по Сош., Давида прп.

10|27|П| Самсона преп.

11|28|В| Пер. мош. Кира і Івана

12|29|С| Св. Верх. Ап. Пет., і Пав.

13|30|Ч| Собор 12 Апост.

14|1|П| Косми і Дам'яна безср.

15|2|С| † Полож. Ризи Пр. Бог.

16|3|Н| 7 по Сош., Якинта і Анат

17|4|П| Андрея Крит., Марти

18|5|В| † Кирила і Методія

19|6|С| † Атаназія Атон. преп.

20|7|Ч| Томи і Акакія преп.

21|8|П| Прокопія вмч.

22|9|С| Панкратія свмч.

23|10|Н| 8 по Сош.

24|11|П| Євфимії мч., Ольги кн.

25|12|В| Прокла Ілярія мч.

26|13|С| Соб. Арх. Гавр.

27|14|Ч| Акили, Кирика

28|15|П| † Володим. Вел.

29|16|С| Атипогена свмч.

30|17|Н| 9 по Сош., Маріни мч.

31|18|П| Якинта і Еміліяна

Prece. sangre Jesús

Visitac. de la Virg.

s. León II, p.

s. Teodoro, ob.

sta. Filomena, v.

s. Coar, c.

ss. Cirilo y Metodio

sta. Isabel Portugal

Aniv. de la Ind. Argent.

sta. Felicidad, m

s. Pio I, p.

s. Juan Gualberto

s. Anaeto, p. m.

s. Buenaventura, d.

s. Enrique II, emp.

N Sra. del Carmen

s. Alejo, c.

s. Camilo de L., c.

s. Vicente de Paul

s. Jerónimo E., c.

s. Daniel, pf.

sta. Ma. Magdalena

s. Apolinar, ob. m.

sta. Cristina, v. m.

s. Santiago, ap.

sta. Ana, m. Virgen

s. Pantaleón, m.

s. Inocencio I, p.

sta. Marta, v.

s. Abel, m.

s. Ignacio L., c.

# Л И П Е Н Ь

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 7 1910. † Адам Кошко в боротьбі за український університет у Львові.  
1. 7. 1917. Створення українського університету в Кам'янці Подільському.  
4. 7 1919. † Дмитро Вітовський, в лисунській катастрофі  
6. 7. 1937. † Богдан Антонич, поет.  
7. 7. 1659. Перемога Виговського над москалями під Котопом.  
8. 7 1709. Нещасливий бій під Полтавою. Поразка Мазени.  
11. 7. 969. † кн. Ольга.  
13. 7. 1847. нар. Марко Черемшина (Іван Семанюк), письменник.  
15. 7. 1015. † в. кн. Володимир Великий.  
15. 7. 1834. Відкриття Університету св. Володимира в Києві.  
16. 7. 1917. Другий Універсал Центральної Ради.  
16. 7. 1919. Відворот Галицької Армії за Збруч.  
16. 7. 1651. Битва під Берестечком.  
21. 7. 1907. нар. Олена Теліга, письменниця.  
21. 7. 1941. † Богдан Лепкий, письменник.  
27. 7. 972. Договір кн. Святослава з грецьким царем Цимісієм.  
27. 7. 1649. Перемога над поляками під Збаржем.  
27. 7. 1657. † Богдан Хмельницький, гетьман.  
30. 7. 1649. † полк. Мих. Кричевський під Лоевом.



Перший український склад шкільного приладдя  
канцелярійних приборів, книжок та взуття (обуви)

**Т И М О Т Е Я П И В О Щ У К А**

Rivadavia № 5635

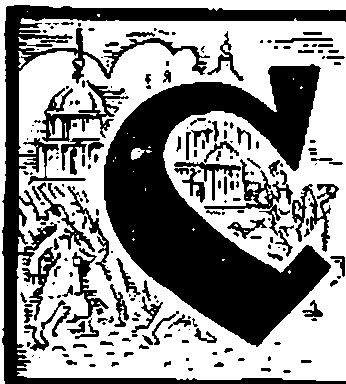
Т. Е. 43 - 5401

Buenos Aires

поручає свої услуги українській колонії столиці й сусідних  
передмість по найдешевших цінах.

Віддаль від площі "Прімера Хунта" всього дві квартали.

Доїзд з усіх діляниць міста.



8.10.1911

Agosto

# ЕРПЕНЬ

н. ст.  
ст. ст.  
дні

українські свята

латинські свята

1|19|В| Маркини і Дія  
2|20|С| † Ліії прор.  
3|21|Ч| Симеона і Івана преп.  
4|22|П| Марії Магдал.  
5|23|С| Трофима мч.

6|24|Н| 19 по Сош., † Бор. і Гліб.  
7|25|П| † Успення св. Анни  
8|26|В| Ермолая свмч.  
9|27|С| † Пантелеймона свмч.  
10|28|Ч| Прохора ап.  
11|29|П| Калиніка мч.  
12|30|С| Сили ап.

13|31|Н| 11 по Сош.  
14| 1|П| Макавеїв мч.  
15| 2|В| Перен. мощ. св. Степана  
16| 3|С| Ісаака преп.  
17| 4|Ч| 7 молод. в Єфезі  
18| 5|П| Євсигнія мч.  
19| 6|С| Преображення ГПХр.

20| 7|Н| 12 по Сош.  
21| 8|П| Еміліяна сп.  
22| 9|В| † Маттія ап.  
23|10|С| Лаврентія мч.  
24|11|Ч| Євпла мч.  
28|12|П| Фотія і Анікити  
26|13|С| Максима іспов.

27|14|Н| 13 по Сош.  
28|15|П| Успення МБ.  
29|16|В| Перен. Обр. Госп.  
30|17|С| Мирона мч.

s. Pedro ad Vineula  
N. Sra. de Angeles  
sta. Lidia la Purp.  
s. Domingo Guzm.  
N. Sra. las Nieves

ss. Justo y Pastor  
s. Cayetano Tiena  
s. Osvaldo, rey  
s. David, c.  
s. Lorenzo, de. m.  
s. Alejandro, ob.  
Dia de la Reconquista

s. Hipólito m.  
s. Tarcisio, m.  
La Asunc. Virgen  
s. Roque, c.  
An. de la m. Gral S. M.  
sta. Elena, m.  
s. Juan Eudes

s. Bernardo, ab.  
sta. Juana Fca. C.  
s. Sinfiorano, m.  
s. Filipe B., íd.  
s. Bartolomé, ap.  
s. Luis, rey  
s. Cesáreo, ob.

s. José Calasanz, íd.  
s. Agustín, dt.  
Degoll. J. Bautista  
Sta. Rosa de Lima  
s. Ramón Nonato

# СЕРПЕНЬ

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 8. 1913. † Леся Українка, найвизначніша поетка.  
2. 8. 1920. † Юрій Жаткович, письменник Карпатської України.  
4. 8. 1687. Вибрано Івана Мазепу на гетьмана.  
4. 8. 1914. Створено у Львові "Союз Визволення України"  
5. 8. 1911. † Ганна Барвінок (дружина П. Куліша), письменниця.  
8. 8. 1834. нар. Осип Федькович, співець Буковини.  
8. 8. 1819. нар. Пантелеймон Куліш, письменник.  
10. 8. 1648. Перемога над поляками під Пилявцями.  
10. 8. 1907. † Марко Вовчок, письменниця.  
12. 8. 1925. † Осип Маковей, письменник.  
12. 8. 1925. † Володимир Самійленко, поет сатирик.  
14. 8. 988. Охрещення України.  
14-16. 8. 1649. Перемога над поляками під Зборовом.  
15. 8. 1856. нар. Іван Франко, великий поет і письменник.  
20. 8. 1843. † Григорій Квітка - Основ'яненко, батько української повісти.  
20. 8. 1920. Договір у Сєвр визначає кордони Галичини.  
27. 8. 1923. † Маруся Тарасенко разом із 60-ма повстанцями.  
28. 8. 1921. † Григорій Чупринка, поет, розстріляний більшовиками.  
30. 8. 1941. † Омелян Сеник Грибівський і Микола Сціборський, члени Проводу ОУН, жертви брацловбийства.  
31. 8. 1919. З'єднані Українські Війська відбирають Київ у більшовиків.

### НАЙСТАРІША УКРАЇНСЬКА ТОРГОВЛЯ

в Апостолес — Місіонес

"L A U K R A N I A N A "

Casa fundada el año 1913.

ВАРЕНИЦЯ ОСИП

APOSTOLES

Telefono Nº 12.

MISIONES



Setiembre

# ВЕРЕСЕНЬ

н. ст.  
ст. ст.  
дні

українські свята

латинські свята

1|19|П| Андрія Страт. мч.  
2|20|С| Самуїла прор.

3|21|Н| 14 по Сош., Тадєя ап.  
4|22|П| Агатоніка мч.  
5|23|В| Луца мч.  
6|24|С| Євтиха свмч.  
7|25|Ч| Вартол. і Тига ап.  
8|26|П| Адріяна і Наталії мч.  
9|27|С| Пімена прен.

10|28|Н| 15 по Сош., Мойсея прп.  
11|29|П| † Усіки. Гол. Ів. Хрест.  
12|30|В| Алекс., Івана, Павла  
13|31|С| † Полож. Пояса Пр. Бог.  
14|1|Ч| † Нов. церк. рік  
15|2|П| Маманта мч.  
16|3|С| Антима свмч.

17|4|Н| 16 по Сош., Вавила свмч  
18|5|П| Захарії, Єлисавети пр.  
19|6|В| Чудо Арх. Мих.  
20|7|С| Созонта мч.  
21|8|Ч| Різдво Пр. Бог.  
22|9|П| Ісакіма і Анни  
23|10|С| Мин., Митр., Німф.

24|11|Н| 17 по Сош., Теодори прп  
25|12|П| Автонома всмч.  
26|13|В| Віновл. Хр., Корнелія  
27|14|С| Воздвиження Ч. Хр.  
28|15|Ч| Никити вч.  
29|16|П| Євфимії мч.  
30|17|С| Соф., Віри, Над., Люб. мч.

s. Gil ab.  
s. Elpidio, ob.

sta. Eufemia, v. m.  
s. Moisés  
sta. Obdulia, v.  
s. Zacarias, p.  
Los márt. Uganda  
Nat. Sta. Virgen  
s. Pedro Claver

Márt. del Japón  
ss. Proto y Jacinto  
Dulce nomb. María  
s. Amadeo, ab.  
Exalt. Sta. Cruz  
Los 7 dol. Virgen  
s. Cornelio

sta. Aridna, m.  
s. José Cupertino, c.  
s. Jenaro, ob. m.  
sta. Susana, m.  
s. Mateo, ap. y cv.  
s. Mauricio, m  
s. Lino, p.

N. S. de la Merced.  
s. Cleofás  
sta. Eugenia O., ab.  
ss. Cosme y D., m.  
s. Wenceslao  
s. Miguel Arcángel  
s. Jerónimo, dt.

# ВЕРЕСЕНЬ

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

2. 9. 1657. Перевіз тіла Б. Хмельницького з Чигирина до Суботова.
2. 9. 1881. † Іван Вагилевич, письменник.
3. 9. 1709. † Іван Мазепа у Бендерах.
3. 9. 1914. Москалі заняли Львів.
4. 9. 1845. нар. Іван Тобилевич (Карпенко Карий).
5. 9. 911. Другий договір Олега з греками.
5. 9. 1676. Заслання гетьмана П. Дорошенка на Сибір.
6. 9. 1673. Гетьман П. Дорошенко здобуває Кам'янець.
7. 9. 1921. † Віра Бабенко разом із 62-ма повстанцями.
9. 9. 1915. Перший бій УСС з москалями під Сянками.
10. 9. 1919. Договір у Сан Жерман: Антанта — суверен Галичини.
12. 9. 1769. нар. Іван Котляревський батько української літератури.
12. 9. 1903. Відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві.
14. 9. 1867. † Опанас Маркович, письменник.
15. 9. 1907. † Іван Тобилевич (Карпенко Карий), драматург.
16. 9. 1658. Галяцька умова І. Виговського з Польщею.
17. 9. 1940. † Опанас Саксаганський (Тобилевич), актор-комік.
19. 9. 1903. † Сидір Воробкевич, письменник.
21. 9. 1944. † Олександр Кошиць, славний диригент і композитор.
29. 9. 1866. нар. Мих. Грушевський, найбільший український історик, Голова Центральної Ради.
29. 9. 1935. † Олекса Новаківський, визначний маляр.
30. 9. 1769. Восьмеро козаків здобули Хотин.
30. 9. 1930. † Юліян Головінський краєвий командант УВО

LA FLOR DE FLORIDA

КРАМНИЦЯ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ

ГОРИНЯ ІВАНА

поручає Українській Громаді свій товар по дешевих цінах.

Martin I. Naedo № 3802

Florida F. C. N. G. B.



Octubre

# О В Т Е Н Ь

дні  
ст.ст.  
н

українські свята

латинські свята

1 18 Н | 18 по Сош.  
2 19 П | Трофима мч.  
3 20 В | Євстахія мч.  
4 21 С | Кондрата ап.  
5 22 Ч | Фоки і Йони  
6 23 П | Зач. Ів. Хрест.  
7 24 С | Теклі прмч.

8 25 Н | 19 по Сош.  
9 26 П | † Івана Богосл. (на нед.)  
10 27 В | Калістрата мч.  
11 28 С | † Харігона преп.  
12 29 Ч | Киріяка преп.  
13 30 П | Григорія преп.  
14 1 С | Покров Б. М. (на нед.)

15 2 Н | 20 по Сош.  
17 4 В | Єрогея свмч.  
16 3 П | Діонізія Ареоп.  
18 5 С | Харитини мч.  
19 6 Ч | † Томи ап.  
20 7 П | Сергія і Вакха мч.  
21 8 С | Пелагії преп.

22 9 Н | 21 по Сош., † Якова ап.  
23 10 П | Евламп. і Евлампії  
24 11 В | Филипа і Теофана  
25 12 С | Прова мч.  
26 13 Ч | Карпа мч., Косми  
27 14 П | Параскеви преп.  
28 15 С | Евфимія преп.

29 16 П | Царя Христа  
30 17 П | Осія, Андрея  
† Пилипа ап. св.

s. Remigio, ob.  
Los ss. Ang. Cust.  
sta. Teres. N. Jesus  
s. Francisco de Asis  
s. Froilán, ob.  
s. Bruno, id.  
N. Sra. del Rosario  
sta. Tais de penit.  
s. Luis Bertrán  
s. Francisco de B.  
s. Victor, m.  
D. de la R. N. Sra. del P.  
s. Eduardo, rey  
s. Calixto, p.

sta. Teresa de Jesus  
s. Galo, ap. Suiza  
sta. Eduvigis  
s. Lucas, evang.  
s. Pedro de Alcánt.  
sta. Irene, v. m.  
s. Hilarión, m.

sta. Ma. Salomé  
s. Servando, m.  
s. Rafael arcáng.  
ss. Crisanto, Dario  
s. Evaristo, p. m.  
s. Frumencio  
ss. Simón, J. Tadeo

sta. Ermelinda  
s. Gerardo, ob.  
s. Quintin, m.



# Ж О В Т Е Н Ь

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

- 1. 10. 1187. † кн. Ярослав Осмомисл.
- 1. 10. 1665. Вибір Петра Дорошенка на гетьмана.
- 1. 10. 1877. † Осип Болянський, вчений.
- 3. 10. 1930. † Олена Пчілка (Косач), письменниця, мати Л. Українки.
- 5. 10. 1657. Вибір Івана Виговського на гетьмана.
- 6. 10. 1918. Відкриття українського університету в Києві
- 6. 10. 1919. Умова УГА з Денікіним в Ситківцях.
- 7. 10. 1672. Бучацька умова П. Дорошенка з Польщею.
- 7. 10. 1253. кн. Данило коронується на короля Галичини й Володимирії.
- 10. 10. 1648. Б. Хмельницький облягає Львів.
- 12. 10. 1624. Запорожці нападають на Царгород.
- 12. 10. 1656. Чигиринський сойм. Присяга оборонити самостійність України.
- 12. 10. 1727. Вибір Данила Апостола на гетьмана.
- 13. 10. 1866. † Петро Гулак Аргемовський. пост - сатирик
- 18. 10. 1876. нар. Сергій Єфремов, історик української літератури.
- 18. 10. 1918. Створення Української Народньої Ради у Львові й проголошення Зах. Укр. Народньої Республіки.
- 19. 10. 1596. Берестейська унія.
- 20. 10. 1814. нар. Яків Головацький, фольклорист.
- 24. 10. 1649. Кінець облоги Львова. Похід на Замостя.
- 27. 10. 1662. Чуднівська умова, Юрій Хмельницький іде під Польщу.
- 28. 10. 1894. † Омелян Огоновський, історик літератури.
- 29. 10. 1794. † Григорій Сковорода, славний філософ.

### РЕСТОРАН

#### ПЕТРА ШЕРЕМЕТИ

поручає Українському Громадянству смачно приладжені страви, багатий буфет. Швидка і солідна обслуга, приступні ціни.

с. Gabildo № 832

Avellaneda



Noviembre

# ИСТОПАД

н. ст.      ст. ст.      д н і      українські свята      латинські свята

1 19 С	Йоїла преп.
2 20 Ч	Артемія вмч.
3 21 П	Іларіона Вел.
4 22 С	Аверсія еп.
5 23 Н	23 по Сош., Якова ап.
6 24 П	24 Ареги мч.
7 25 В	25 Маркіяна і Мартир.
8 26 С	26 Димитрія вмч.
9 27 Ч	27 Нестора вмч.
10 28 П	28 Параскеви вмч.
11 29 С	29 Анастазії Рим.
12 30 Н	24 по Сош., Зинов. і Зин.
13 31 П	Слахія і Амплія
14  1 В	Косми і Дам'яна
15  2 С	Акицина мч.
16  3 Ч	Акєнсіма мч.
17  4 П	Йоанікія вел.
18  5 С	Галактіона мч.
19  6 Н	25 по Сош., Павла
20  7 П	Ерона мч.
21  8 В	Собор Арх. Мих.
22  9 С	Онисифора мч.
23 10 Ч	Ераста мч.
24 11 П	Мми, Віктора
25 12 С	† Йосафата смч., (на н.)
26 13 Н	26 по Сош., Івана Зол.
27 14 П	† Филипа ап.
28 15 В	Гурія мч.
29 16 С	† Матея ап.

F. de Todos Santos  
Comm. Fieles Dif.  
sta. Ida, m.  
s. Carlos B., arz.

s. Rómulo, ab.  
s. Félix, m.  
s. Wilibordo, ob.  
s. Claudio, m.  
s. Orestes, m.  
s. Andrés Avelino  
s. Martin de T., ob.

s. René, ob.  
s. Diego de Alcalá  
s. Laurencio, ob.  
s. Alberto M., dt.  
sta. Gertrudis, v.  
s. Gregorio T.  
sta. Alda, v.

sta. Isabel de M.  
s. Dasio, ob.  
Present. de la Virg.  
sta. Cecilia, v. m.  
sta. Lucrecia, v. m.  
sta. Flora, m.  
sta. Catalina, v. m.

sta. Delfina, v.  
Manif. Med. Milag.  
s. Beato, adv.  
s. Saturnino

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

# Л И С Т О П А Д

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 11. 1918. Створення Зах. Укр. Національної Республіки у Львові.
1. 11. 1944. † граф Андрей Шенцицький, митрополит укр. гр. католицької церкви.
3. 11. 1885. † Микола Устиянович, письменник.
4. 11. 1872. нар. Богдан Лепкий, поет і письменник.
4. 11. 1921. Другий Зимовий Похід Юрія Тютюнника.
6. 11. 1811. нар. Маркіян Шашкевич, будитель Галичини.
6. 11. 1912. † Микола Лисенко, славний композитор.
7. 11. 1917. Большевицький переворот в Росії.
9. 11. 1893. † Леонід Глібів, байкар.
10. 11. 1708. Руйнування Батурина москалями.
10. 11. 1838. † Іван Котляревський, батько української літератури.
11. 11. 1916. Заява Сем. Вітика в австрійському парламенті про соборність українських земель.
11. 11. 1918. Румуни займають Чернівці і всю Буковину.
14. 11. 1918. Відкриття Укр. Академії Наук у Києві.
15. 11. 1863. нар. Ольга Кобилянська, письменниця.
15. 11. 1918. Проголошення Федерації з Росією й повстання проти гетьмана Скоропадського.
18. 11. 1838. нар. Іван Нечуй Левицький.
19. 11. 1698. † Петро Дорошенко, гетьман.
20. 11. 1917. Третій Універсал.
21. 11. 1921. Розстріл 359 патріотів під Базаром.
22. 11. 1918. Українські війська покидають Львів.
24. 11. 1934. † Мих. Грушевський, славний історик, Голова Центральної Рад.
30. 11. 1932. † Старик і Березинський, бійники ОУН.
30. 11. 1891. † Олександр Потебня, великий учений.

### — Р Е С Т О Р А Н —

#### М И К О Л А Я К А Ш И Ц Ь К О Г О

поручає Українському Громадянству смачно приладжені страви, багатий буфет. Швидка і солідна обслуга, приступні ціни.

с. Yatay № 2402

Т. Е. 20 9666



Diciembre

# РУДЕНЬ

н. ст. ст. ст. дні українські свята латинські свята

1|18|П| Платона і Романа  
 2|19|С| Авдія, Варлаама

---

3|20|Н| 27 по Сош.  
 4|21|П| Введення в храм МБ.  
 5|22|В| Фидимона ап.  
 6|23|С| Амфілоха, Григор.  
 7|24|Ч| Катерини вмч.  
 8|25|П| Климента, Петра  
 9|26|С| Аліпія преп.

---

10|27|Н| 28 по Сош.  
 11|28|П| Степана преп.  
 12|29|В| Парам., Філум.  
 13|30|С| † Андreja Первоз. ап.  
 14| 1|Ч| Наума прор.  
 15| 2|П| Авакума прор.  
 16| 3|С| Ссфонія прор.

---

17| 4|Н| 29 по Сош., Варв., Івана  
 18| 5|П| † Сави Освящ.  
 19| 6|В| Миколая чуд.  
 20| 7|С| Амвросія еп.  
 21| 8|П| Патанія еп.  
 22| 9|П| Непороч. Зачаття МБ.  
 23|10|С| Мина, Ермог.

---

24|11|Н| Праотців, Дан., прор.  
 25|12|П| Сирідіона еп.  
 26|13|В| † встатія, Авкс.  
 27|14|С| Тирса мч.  
 28|15|Ч| Єлєвтерія смч.  
 29|16|П| Аггея пр.  
 30|17|С| Дан. і 3 молод.  
 31|18|Н| Св. Отців, Севаст. мч.

s. Eloy, ob.  
 sta. Bibiana, v. m.

---

s. Franc. Javier  
 sta. Bárbara, v. m.  
 s. Sanás, ab.  
 s. Nicolás ob.  
 s. Ambrosio, ob. dt.  
 Inmac Conc. Mar.  
 sta. Leocadia, v. m.

---

sta. Eulalia, v. m.  
 s. Dámaso, p.  
 sta. Adelaida, m.  
 sta. Lucía, v. m.  
 s. Venancio P., ob.  
 sta. Cristiana, v.  
 s. Eusebio, ob.

---

s. Lázaro, ob.  
 N. Sra. de la O.  
 s. Nemesio, m.  
 sto. Domingo Silos  
 sto. Tomás, ap.  
 s. Honorato, m.  
 sta. Victoria T., m.

---

s. Delfin, ob.  
 Nat. de N. S. Jesucristo  
 s. Esteban, protom.  
 s. Juan Evang.  
 Los Ss. Inocentes  
 sta. Melania  
 s. Sabino, ob.  
 s. Silvestre, p.

## УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КАЛЕНДАР

(За новим стилем)

1. 12. 1778. нар. Григорій Квітка Основ'яненко, батько української повісти.
1. 12. 1893. нар. Мик. Хвильовий, письменник.
3. 12. 1848. † Євген Гребінка, перший укр. байкар.
4. 12. 1803. † Іван Кальнишевський, кошовий Січі, на засланні.
5. 12. 1883. нар. О. Олесь (Кандиба).
5. 12. 1919. Перший Зимовий Похід.
7. 12. 1936. † Вас. Стефаник, новеліст.
8. 12. 1868. Відкриття "Просвіти" у Львові.
10. 12. 1834. нар. Марко Вовчок (Марія Маркович), письменниця.
12. 12. 1890. нар. Андрій Мельник, Голова Проводу ОУН.
12. 12. 1900. † Олекс. Кониський, письменник.
12. 12. 1941. † Королів Старий, письменник.
13. 12. 1934. † Гр. Косинка, Фальківський, Влизько й інші письменники й діячі, розстріляні большевиками.
14. 12. 1918. Директорія відбирає Київ від гетьмана Скоропадського.
14. 12. 1840. нар. Мих. Старицький, поет і драматург.
15. 12. 1637. Бій під Кумейками.
19. 12. 1240. Батий руйнує Київ.
21. 12. 1764. Скасування гетьманщини в Україні (від москалів).
23. 12. 1932. † Білас і Данилишин, повішені в польській тюрмі.
23. 12. 1873. Створення Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка у Львові.
24. 12. 1653. Перемога над поляками під Жванцем.
25. 12. 1876. нар. Спиридон Черкасенко, поет і драматург.
25. 12. 1848. Створення катедри укр. мови в львівському університеті.
29. 12. 1724. † Павло Полуботок, гетьман, у петербурзькій тюрмі.
30. 12. 1264. † Дмитро, король Галицький і Володимирії.
30. 12. 1942. † Дмитро Ревуцький, музиколог.
31. 12. 1637. † Павлюк, отаман повстанців.



Проф. Євг. Онацький

## Україна і Європа

На конгресі "Вольта", що відбувся в 1932 році в Римі, з ініціативи Італійської Академії, було поставлено проблему границь Європи.

Академік Бонфанті, в своїй доповіді "Європа і цивілізація", цілковито відкинув загально прийнятну географічну концепцію Європи, відмовляючись признати Росію за європейську країну:

"Європа, — писав він, — це зовсім не географічний суходіл, а тільки історичний витвір. Вона перш за все обіймає ті країни, на які панування Риму поширило греко-римську або середньоземноморську цивілізацію; потім захоплює ідеальні здобутки римського світу, себто ті території, на які в середні віки — цілком мирним шляхом і без політичного опанування — поширилася ця сама грецько-римська цивілізація, себто головним чином німецькі території. Петро I задумав і намагався перевести в життя ідею введення Росії в рамки європейської цивілізації. Але його намір нині поховано, — Росія робиться знову Азією "

Таксамо і д-р Сеса, глибокий знавець російських справ, у своїй доповіді "Большевицька Росія у відношенні до Європи", представлений на конгрес "Вольта" писав:

"Якщо і царська Росія відзначалася рисами, що відрізняли її від Європи, то большевицька Росія не має вже нічого спільного з західно-європейською цивілізацією. Єдність європейської цивілізації походить із Риму, — Росія ніколи не бачила римських легіонів і ніколи не знала римського права, римської цивілізації. Вона бачила замість того орди Чингіс Хана і Тамерляна і зносила їх ярмо впродовж чотирьох століть, — від татар же вона отримала й підстави своєї державности. Вона не знала ніколи навіть хрести-

янського Риму, бо християнство прийшло до неї через Схід, за посередництвом Візантії. І тому, якщо стара Росія була відмінна від Європи, то теперішня більшовицька Росія, з своїм советським режимом, має функції яскраво антиєвропейські ”

Нам видається потрібним зафіксувати ці авторитетні осуди про антиєвропейський характер Росії, виголошені в такому високому осідку (як Академія Італії) і що стверджуються ще яскравіше сстанніми подіями після другої світової війни, щоб підкреслити європейський характер української історії і цивілізації.

Видається це нам потрібним тому, що ще й досі не вмерла зокрема тут в Аргентині, стара звичка розглядати під іменем “Росії” весь той величезний простір, що до революції називався Російською Імперією, а пізніше Союзом Советських Соціалістичних Республік.

Осуди, допіру нами цитовані, про антиєвропейський характер “російської” цивілізації не мають ніякого відношення до українського народу, який завжди мав найтісніші зв'язки з європейською цивілізацією і був навіть її найвірнішим палядином (охоронцем), приймаючи на свої широкі груди всі напади азійських орд і приносячи на вітар її охорони своїх найкращих синів.

Досить подивитися на географічну мапу, щоб зрозуміти що московська Росія дуже тісно зв'язана з Волгою та її численними допливами, і тому належить до водозбору Каспійського моря, себто моря північного, тимчасом як Україна не виходить з меж водозбору Чорного моря, — моря європейського, моря середземноморського.

Цей факт фізичної географії мав величезне значення в житті двох народів і вплинув на них в цілком відмінний — сказав би навіть — в протилежний спосіб: один з них був невідхильно скерований в бік Азії, другий — в бік Європи.

І цього одного факту вистачає, щоб зруйнувати міт євразійської єдності, що на ньому ґрунтується московський імперіалізм та яничарство малоросів.

Але перейдімо до інших фактів, характеру історичного й культурного.

В своєму поширюванні на південь і на захід, перша Українська Держава Князівства Київського, вже в X столітті за князя Святослава, завоювала всю Болгарію, за князя Володимира осягла Вислу й західні схили Карпатів. Але вершка своєї слави й сили, Русь-Україна осягла за князя Ярослава Мудрого, коли князівська київська династія споріднилася з майже всіма видатними династіями Європи. Самий князь Ярослав був одружений з королюжною шведською Іриною, донькою славного короля Оляфа; донька Ярослава Анна вийшла заміж за французького короля Генрика I.; друга донька Єлисавета, за королевича Геральда Смілого, що пізніше зробився королем норвезьким; третя, Настя — пішла за короля угорського Андрія I.; один син Ярослава, Всеволод, одружився з яко-

юсь візантійською царівною з роду Мономахів; другий син, Володимир, — з княжною польською, а третій син, Святослав, — з сестрою Бурхардта, єпископа трирського.

Смерть Ярослава Мудрого (1054) визначила початок упадку Київської Держави, бо її територія, згідно з принципами феодалізму, визнавалася власністю династії і тому була поділена між численними спадкоємцями.

І хоч пізніше великий князь Володимир Мономах, зять англійського короля Гаральда, знову об'єднав під своїм берлом майже 3/4 національної території, занепад Київської Держави був неминучий, бо і Мономах пішов слідами Ярослава й поділив свої володіння.

Таким чином, Русь-Україна ділилася поволі на все менші князівства, які номінально залежали, по праву старшинства, від Києва, аж поки в 1240 році татарські орди Батия не спустошили всю Україну і не зруйнували сам Київ.

Проте, вже й раніше, перед татарською навалою, політичний і культурний осередок українського життя перенісся був далі на захід — до Галичини й Волині, де виникла друга велика Держава Українська.

Переємники Ярослава Мудрого продовжували підтримувати якнайтісніші зв'язки з монаршими дворами західньої Європи, нав'язуючи нерідко нові шлюбні зв'язки. Не будемо входити тут в нудні й педантичні перерахування рідних родинних зв'язків, що знову встановлювалися між київською династією й різними династіями західньої Європи. Згадаємо тут тільки деякі факти, що мали ширший відгомін, і перш за все про шлюб Евпраксії, доньки великого князя Всеволода, яка, втративши свого першого чоловіка, маркграфа Саксонського, віддалася вдруго за Генриха IV, цісаря німецького (в 1089 р.), славнозвісного героя Каноси.

Генрих IV виявив себе дуже невдатним чоловіком і так зле поведився з своєю жінкою, що вона мусіла прохати захисту у графині Матільди (1094 р.) Тосканської, а за її посередництвом і у папи римського. Відносини між Евпраксією та Генрихом IV були обговорювані перше на синоді, в Констанції, а потім в П'яченці. Визнано, що вся вина за розпад родини падає на Генриха IV, і Евпраксія повернулася до Києва, де і вмерла в 1109 році черницею.

Цікаво також відзначити, що коли великий князь Ізяслав мусів поступитися княжим столом на користь брата свого Святослава, то він втік на Захід і там шукав допомоги проти брата, перше при дворі ще молодого тоді цісаря Генриха IV (1075), а потім також у папи. Генрих IV післав був до Києва посольство на чолі з Бурхардтом, єпископом трирським (що мав загрозити війною проти Святослава, якщо він не поверне князівства братові цісаря) з такими дорогоцінними дарунками в золоті і тканинах, що, як посвідчує тогочасний німецький літописець, "ніхто ще не пригадував собі, щоб хтось привозив до Німеччини стільки багатства"



Український літописець, оповідаючи про посольство Бурхардта, стверджує, що Святослав дійсно хвалився своїм багатством перед Бурхардтом, але наводить також його слова, що, мовляв "добре військо ще краще за ці багатства, бо з ним можна здобути ще більше".

Не мавши успіху в цісаря, Ізяслав післав одного зі своїх синів в Рим, де цей ніби просив у папи "королівства руського", залежного від папи. Маємо з тих часів дві папські буллі (з 17 і 20 квітня 1075), які трактують про цю справу, але, очевидно, без жадного успіху.

Ми вважали потрібним спинитися на цих епізодах, бо вони ілюструють якнайкраще ті тісні зв'язки, що існували в тих часах між Україною й західною Європою.

Саме життя в Україні також не відріжнялося від життя всієї Європи, тимчасом як багатства країни викликали, вже і в тих часах подив чужинців.

Друга Українська Держава, що розвилася підчас і після за-непаду Києва, і була його законною спадкоємицею в XIII в., — було князівство Галицько Володимирське.

Воно досягло найбільшого свого розвитку за князя Ярослава Осмомисла, якого влада сягала — на заході до ріки Вислока, на південь до Дунаю і до Чорного моря, а на схід — до Дніпра і Києва.

Другим великим галицьким князем був князь Роман (1199 — 1205), який з'єднав був під своєю владою майже всю територію українську. Його передчасна смерть в бою під Завихостом спричинила нові подіи української території.

Але син Романа, Данило, якого Роман покинув малим хлопцем, зумів зібрати знову до купи всі українські землі і в своїй боротьбі проти татар здобув в Європі такої слави, що папа прислав йому королівську корону. Але Данило шукав не корони, а більш реальної допомоги в важкій боротьбі з татарами. Допомога не прийшла, і нова татарська навала зломилася український спротив та поруйнувала всі оті фортеці, що їх побудував був Данило в околицях своєї землі. Данило помер з болю, що вразив його серце.

Його сини й унуки продовжували боротьбу проти наступу Азії, і тимчасом, як Москва прийняла татарське ярмо, український народ знесилювався в героїчній обороні Європи від монгольської небезпеки.

Князі Андрій I і Лев II, продовжуючи політику свого діда Данила, згинали обидва під мурами Києва, намагаючись видобути славне місто з татарських рук.

Їх смерть визначила занепад української державної ідеї. Їхній переємник, Юрій II, був убитий внаслідок придворних інтриг, а сусіди поспішили використати становище, щоб поділити землі українські: Литва заняла Поділля й Волинь, Польща взяла Галичину. Після того, ще багато років, йшли війни й точилися перего-

вори про український спадок, аж поки при кінці XV ст. не встановився такий поділ: Литва володіла Волинню, східнім Поділлям, Київщиною й південною Чернігівщиною; Польща тримала Галичину й західне Поділля; Москва — північну Чернігівщину, а Угорщина — Закарпаття.

Український нарід втратив свою незалежність, але вона відбудовувалася в думках і чинах українських козаків, завзятців, які покидаючи землі, опановані чужинцями, переховувались у вільних степах, де, в постійній боротьбі з татарами, здобували шаблею й плугом — незайману ще дику землю для європейської цивілізації. Нарешті, після цілої низки кривавих війн із Польщею (яка тимчасом в 1386 р. з'єдналася з Литвою і придбала собі всі українські землі) зуміли вони розбудувати, за гетьмана Богдана Хмельницького, — третю велику Державу Українську, що охопила майже всю національну територію.

Вищезазначений період, з точки погляду проблеми, яка нас тут цікавить, має величезне значення, бо, поставивши українців лицем проти татарів, а пізніше й турків, надав українському народові незвичайно важливої функції оборони Європи від Азії, — функції, тим важливішої й помітнішої, що українці виконували її в умовах вельми несприятливих, не маючи навіть справжнього організованого державного життя. Пашадки, йдучи за світочами чужинської історіографії, рідко безсторонньої, прибули були роллю, що її відіграли українці в цій обороні Європи, але тодішні сучасники оцінювали її в найвищій мірі, і імення українських козаків було славним у літописах тої доби.

Вже на початку XVI ст. французький посол в Константинополі, Де Сесі, постійно звертав увагу французького уряду на діяльність українських козаків, які — тимчасом, як вся Європа схилялася перед переможною Туреччиною, — не раз з'являлися перед самими брамами Константинополя. Рішельє, французький міністр справ, думаючи про збудування східнього забору проти австрійської експанзії, дуже уважав на українських козаків і запрошував їх навіть до Франції, де вони, в кількості 2.400 вояків, під командою будучого гетьмана Богдана Хмельницького, брали участь в облозі Дюнкерка (1645 р.)

Щодо кардинала Мазаріні, який прийшов до влади у Франції по смерті кард. Рішельє, то він був дуже стурбований, коли довідався про приєднання України до Москви. І тому, коли гетьман Богдан Хмельницький, покоштувавши московської приязні, вирішив шукати союзу зо Швецією, кардинал Мазаріні підпер його дипломатичні заходи з усією силою, намагаючись вивести Україну слід московських впливів.

І пізніше французька політика все була сприятлива для кожного революційного руху українських козаків, допомагала українським емігрантам після поразки Мазепи і Карла XII, і всіляко сприяла українському претендентові Орликові в його бороть-

бі проти Росії, даючи йому навіть можливість зорганізувати ядро національної армії.

Але про відносини між Францією і Україною ми вже писали в Календарі Альпанаху "Відродження" за 1949 р. (стаття "Наполеон і Україна") і тут спинимося довше над італійсько-українськими зносинами, які ведуть початок ще з походів римських легіонів імператора Траяна, який зробився був героєм і мітичною особою українського фольклору. (Згадати т. зв. "Траянові вали").



Першим італійським містом, що знайшло можливість використовувати натуральні багатства території тепершньої України, була Венеція, яка ще в 1102 році придбала право — по договору з Візантією, — вести торгівлю на Чорному морі. Ця торгівля приносила величезні зиски і почала так приваблювати венеціанців, що, коли дійшло до розриву зносин між Візантією і Венецією, в самому Царгороді, візантійській столиці, що панувала над Чорним морем, заарештовано було аж 10.000 венеціанців.

Після Венеції і Піза та Генуя приймають участь в мирному здобуванні тодішніх чорноморських ринків, — але вони по всіх усядах знаходять венеціанську конкуренцію і тому бачать себе примушеними шукати виходу особливо на півночі, в Криму та на Азовському морі.

Пізніше, коли, з падінням римської імперії, генуяці допомогли Михайлові Палеологові знову засісти на візантійському троні, дістали вони від нього монополію торгівлі на Чорному морі. Згідно з трактатом 1261 р. Михайло Палеолог зобов'язався пропускати через Босфор тільки генуйські та пізанські кораблі.

Цей трактат був отже явно скерований проти Венеції. Одночасно, він виказує красномовно, якою вигідною генуяці уважали чорноморську торгівлю.

Внаслідок цього трактату, перевага генуяців у чорноморській торгівлі дуже швидко зроста, і навіть самі греки побачили себе примушеними поступатися перед ними, і до генуяців перейшло навіть право постачати до Царгороду припаси. Нема чого й казати, що ці припаси походили з плодючих степів України.

Головним осередком генуйської торгівлі була Кафа, вибудована на руїнах давньої Те-



одосії. Значення цього порту для торгівлі було дуже велике, бо крім торгівлі морем Кафа вела торгівлю також суходолом з усією Азією.

Осередком пененіянців була Судея (чи Солдая), але це місто дуже терпіло від татарів, і його торговля не могла, як слід, розвиватися.



Коло середини XV в. осередком італійської торгівлі зробилася Тана або Асак (Азов) на Азовському морі. Тут генуїці й венетіянці працювали разом, і Тана набрала значення першокласного торговельного міста, бо звідси йшли шляхи також до Каспія на Персію, Туркестан і Китай. Можна уявити собі важливість цього міста для Італії, хоч би з самого факту, що, коли Турки зачинили Босфор для італійської торгівлі, ціни на шовк і ріжний екзотичний крам піднялися в Італії вдвоє.

В Тані була зосередкована торгівля з Царгородом рибою й пшеницею, і з того порту італійці могли добувати свої припаси. В 1343 році татари зруйнували Тану, а потім поруїнували і знищили всі італійські колонії, за винятком Кафи, яка зуміла відборонитися. Генуїці взагалі виявили дуже багато сміливості й сили духу в своїх зносинах з європейським сходом, і тимчасом, як венетіянці втратили там усі свої колонії і впливи, генуїці зуміли видобути від татар все південне побережжя Криму і потім міцно його тримати.

А ле в 1453 році турки взяли Царгород, і таким чином Босфор знайшовся в їх руках. В 1475 році турки взяли Кафу і вирізали чи полонили всіх її мешканців.

Інші колонії, що їх генуїці були відбудували, були таксамо понищені, і таким чином італійська колонізація берегів Чорного моря закінчилася, залишивши проте в українській мові деякі вирази з матеріальної культури.

За браком документів великої дипломатичної та політичної ваги, що могли б свідчити про італійсько - українські зв'язки тих часів, ці італійські пірази в українській мові, незнані мові московській, набирають значення цінних пошівчень.

Ось деякі з них: італійське слово "скриньо" — знає в усій Україні як "скриня"; "капельо", як "капельюх"; "бариле", як "барило"; "каламайо", як "калачар"; "чабите", як "чоботи" (хоч в українській мові це слово прикладається до взуття, що визначається в італійській мові словом "стінале"); "чіполля", як "цибуля" і т. д.

Вже в XII ст. свято — троїська неділя називається у нас "русальною". Ця назва, як і назва "русалок", пішла від римської — "росалія" свято рож, що було одночасно і поминальним святом



Не вважаючи на відсутність власної національної держави, а може бути саме з огляду на її відсутність, бо тогочасні держави не дбали про освіту своїх громадян, український нарід тих часів жадібно шукає освіти, і тимчасом, як Московія саме в тих часах оточує себе муром ксенофобії (себто ненависти до чужинців) та забобонної ненависти супроти “еретичної” Європи, українці намагаються перенести в свою країну всі здобутки західньо європейської культури та науки і не бояться навіть далеких подорожей до осередків цієї вищої європейської цивілізації.

Треба тільки подумати про величезні віддалі й засоби сполучення в ті часи!

Поміж студентами Сорбони (в Парижі) українці не рідкі; в 1389 році ми знаходимо там якогось Теобала Гібербу з Києва, в 1353 — Германа Вілєвича “рутенської нації з Києва”; в 1353 р. магістра Петра Кордована “з його товаришем з Рутенії”; в 1463 — поміж студентами стипендістами Сорбони бачимо “Бендикта Сервінуса Рутенської нації” й Івана Тишкевича “Рутенської нації з Києва”. Один з цих студентів — Іван Усевич — склав навіть по латинському граматику української мови в 1643 році, — вона перховується тепер у Національній Бібліотеці в Парижі.

В 1713 році цар Петро I. відвідав Сорбону, і один сучасник, якийсь Брис, відзначив тоді в своєму щоденнику, (також у Національній Бібліотеці в Парижі), що цар висловив свій жаль з того приводу, що досі ніхто з московитів не приїздив студіювати до Сорбони. “І дійсно, — додає автор, — цей варварський нарід ніколи не мав своїх синів поміж нами, хоча сусідні нації, як Польща, Литва, Угорщина, Молдавія, Україна посилали нам своїх студентів”

Щоб закінчити з цими цікавими посвідченнями про тогочасні культурні зв'язки між Україною й західньою Європою, згадаємо, що й славний митрополит київський, Петро Могила, фундатор Київської Академії й декількох колегій в інших містах України також студіював у Сорбоні.

Київська Академія, відкрита в 1632 році, як колегія, була справжнім осередком європейської культури для всієї східньої Європи, — більш того, вона була останнім осередком цієї культури на європейському сході, і значно прислужилася всій європейській цивілізації. Майже всі видатні українські письменники — і не тільки українські — перейшли поміж мурів цієї академії, вислухуючи лекції в латинській мові й студіюючи Петрарку, Таса, Дунса Скога, Кардана, Джордано Бруно і т. д. Деякі зі студентів цієї академії виїздили також за кордон і студіювали в Італії — в Падуї, в Римі і в Больонї.

Серед українців, що студіювали в Італії, треба особливо згадати славнозвісного Теофана Прокоповича, що пробув у Римі три роки; Григ. Скибінського, що пробув в Італії десять років, студіюючи в Римі і в Падуї; Тимотея Поклонського з Конотопу: славнозвісного перекладача Біблії на тогочасну українську мову д-ра

медицини Ф. Скарину; львов'янина Григорія Криницького, що здобув в Венеції титул д-ра філософії.

З поділом церков в 1054 році, Україна, як виказують наведені вище приклади князів Ізяслава і Данила, ніколи не запереставала дивитися в напрямку Риму. На євкменічному соборі в Фльоренції, скликаному в 1445 році папою Євгеном IV для об'єднання церков східньої й західньої, Ісидор, митрополит київський, підтримав необхідність унії з Римом і підписав урочисту декларацію, складену в цьому дусі. Папа шанував його кардинальським титулом і вислав, як свого легата, до великого князя московського Василя II, щоб він поповнив там справу єднання церков. Але Василь II, засліплений ненавистю до "єретичного" латинства і мріючи про утворення в Москві "Третього Риму", вкинув папського легата до в'язниці. Митрополит Григорій Цамблак (1458 р.), переємник Ісидора, був потверджений папою Пієм II, але виклятий в 1459 р. православним собором в Москві.

Митрополит Михайло вислав в 1476 році до римського папи листа, підписаного всіма українськими єпископами, з проханням протекції від папи Сикста IV; митрополит Йосиф Солтан вислав в 1496 році до Святого Престола урочисте ствердження своєї вірності. Всі українські єпископи вислали свої побажання й заяви про вірність Святому Престолові в 1595 році, і папа Климентій VIII відбив з цього приводу медалю з написом "Рутеніс респектіс" ("Наверненням Русинам"). В 1596 р. брест-литовський собор проголосив урочисто унію з Римом.

І хоч більшість населення не прийняла цієї унії, і вона викликала сильну реакцію особливо з боку українського козацтва, що вбачало в ній польські інтриги і стало в охорону православної церкви, тим не менше релігійна боротьба, що виникла з того, мала свій добрий вплив на поширення загальної освіти в народі. Обидві сторони намагалися навчити народ, відповідно до доктрин, визнаваних за єдино вірні, щоб озброювати його духовно проти супротивника. Самі православні, боронячи свою церкву проти католиків, мусіли звертатися в своїй полеміці до релігійної й наукової літератури західньої Європи, черпаючи натурально головню з протестантських творів. Перший полемічний трактат православного анонімого автора з 1582 року носить з цієї точки погляду вельми характерну назву: "Послання латинянам, взяте з їх власних книг".

Україна вкривається тоді сіткою шкіль і приватних домашніх, і грек Павло Аленський, секретар Патріярха антиохійського, поїздячи через Україну, написав таке в своєму щоденнику (1654 — 1656):

"В усій землі русинів чи козаків ми помітили факт дивний і гарний: вони майже всі, і навіть більшість жінок і дічат, вміють читати і знають порядок Служби Божої та релігійні співи. Священники навчають сиріт і не дозволяють їм всштатися по вулицях без всякої науки".

Перша друкарня з'явилася в Україні при кінці XV ст., тимчасом, як перші московські друкарі, Іван Федорович і Пєтро Мстиславець, відкривши в 1565 р. друкарню в Москві, були примушені тікати в Литву від забобонної люді московської черні, що дивилася на друкарню, як на "чортівські виграшки" і її цілковито зруйнувала.

Пізніше Іван Федорович перейшов в Україну, де видрукував славу Острожську Біблію (1581 р.), себто перше видання всіх книг Святого Письма тодішньою церковною мовою.

Коли Москва переконалася в необхідності скінчити зо своєю культурною ізоляцією і наблизитися до Європи, вона вирішила використати тих українців, що мали перевагу бути бодай тої самої православної віри. Таким чином першими, що понесли світло європейської культури до Москви, були українці. Досить пригадати тут імена Епифанія Славинецького, Стефана Яворського, Стефана Полоцького, Данила Туптала, Теофана Прокіповича і багатьох інших, що їх імена знаходяться в кожному підручнику історії московської літератури, як імена перших "європеїзаторів" Москви.

З приєднанням України до Росії ця європеїзаційна праця українців натурально ще посилилася і то це тільки в царині думки та нових літературних форм, але також у формах пластичного мистецтва. Коли войовничий Рим підбив собі Грецію, знесилена внутрішніми війнами, єдиною потіхою переможених було те, що грецька культура — наука, мистецтво й література — в свою чергу перемогла Рим. Це саме, хоч і в меншій мірі, можна було б сказати і про Україну, підбиту Московією.

Вже згаданий вище грецький діякон Павло Алепський написав у своєму щоденнику, що "українські артисти взяли своє мистецтво від французьких і польських артистів і малюють тепер свої ікони, як справжні майстри. Вони визначаються вміннями малювати портрети з рідкою свіжістю виразу, як це ми могли ствердити на портретах патріярха Теофана й інших". Одним з найкращих мистців тих часів був Федушко з Самбора, що його славне "Благовіщення", яке до другої світової війни переховувалося в одному волинському музею, посвідчує про італійські — або ще точніше сказати про тосканські впливи Верокіа.

Не дивно отже, що коли це мистецтво з'явилося в Москві, москвини, замкнені в рутині візантійського мистецтва, безособового й символічного, були ним вражені не менше, як першою друкарнею. "Вірному — проголосив тоді славнозвісний московський фанатик старовір протопіп Авакум, — не тільки не пристойно молитися перед такими іконами, але навіть і дивитися на них!" Настільки ці витвори українського мистецтва, повні життя й радости життя, відбивалися від тогочасних московських ікон.

Під українським впливом народжується в Москві і мистецтво різьби, що раніше визнавалося в Москві за рештки поганського ідолопоклонства, і тому не було дозволене.

Українські малярі Лосенко, Левицький, Борошковський, різьбарі Мартос і Козловський, композитор Гортнянський сотки менших поклали справжні підвалини європеїзації московського мистецтва. Проте треба зазначити, що це мистецтво, в своїх нових європейських формах, не пасувало духові московського народу і залишалося виключним здобутком вищих клас.

Ніякий нарід західної Європи не зазнав такої величезної, впрост незмірної культурної різниці, що існувала в царській Росії між народними масами й вищими класами, які мусіли підлягати, починаючи з часів Петра I, політиці штучної "європеїзації" Тимчасом, як в Україні мистецькі впливи західної Європи знаходили зрозуміння й пристосування в широких масах народу, в Росії вони залишилися цілковито поверховні. Західне бароко, перенесене в Україну, не зазналося формою чужого мистецтва, але послужило добірним матеріалом для оригінальної творчості, що дала в мистецтві місце так званому "українському (або "козацькому") барокові" і розвинулося особливо за гетьманів Самойловича та Мазепи.

Москалі імітували тільки зовнішню театральність барока, українці зрозуміли його внутрішній патос і пристосували його до архітектуральних локальних форм, що існували раніше. Вся ога частина України, що тягнеться здовж Дніпра, прикрасилася тоді прегарними мурованими церквами та світськими будинками в стилі козацького барока. До цієї доби відноситься переяславський та козелецький собор, монастирі прилуцький, дубенський, чернігівський, харківський, львівський, а також велика частина церков і монастирів у Києві, палати гетьманів в Чигирині та в Батурині, палата Академії в Києві й інші.

Український геній пристосував бароко навіть до деревляних будинків. Гармонізуючи його зі старими формами, улюбленими в Україні, він зрештою витворив незвичайно оригінальний тип деревляних церков, в стилі козацького барока, що панував в Україні до часів імператора Павла I, який так глибоко відчув історичну різницю між імітованим і невідчутим бароковим стилем московських церков і оригінальним стилем українських церков, що заборонив в 1800 р. будувати церкви в українському стилі, і особливо національний тип церков з трьома банями, вибудуваними з одну лінію.

Цей тип церкви з трьома банями в одну лінію був дійсним виразом національної творчості і про нього згадують вже дуже старі колядки (назва, що походить від римського "календе").

Найдавніший приклад церкви на три бані ми можемо бачити в Братській Львівській Церкві й особливо в її каплиці незрівняної краси. Тут ми зустрічаємо, — як у конструкції склепіння, так і в пропорціях та в розподілі архітектонічної маси, — впливи пізнього Італійського Відродження. Три українські бані тут так гармонійно пристосовані до цілості будинку, до загального характеру Ринаши-



мента, що треба думати, що українські майстри були вже мистцями в цьому стилі перше, ніж взялися за будову цієї церкви.

Українське мистецтво пробувало розвиватися і тоді, як на зміну багатого барока прийшло елегантне рококо.

Церква св. Андрія в Києві, яку вибудував італієць Растрелі, та церква св. Петра і Павла в Межигір'ї, вибудована на кошт кошового Калышинецького, можуть служити чудовими зразками українських будівель в стилі рококо. В перших двох переважають риси, характеристичні для західно європейського рококо, в другій — відчувається далеко сильніше пристосування універсального стилю до місцевих форм.

І навіть такий штучний стиль, як "імперський" ("емпіре"), що панував в будинках української аристократії XVIII ст., знайшов зрозуміння й пристосування в артистичній душі українського народу. Урочисті портики з трьохкутними архитравами, що спираються на солідні кам'яні чи муровані колонами, були перенесені, зі зміною у відповідних пропорціях, в скромні дерев'яні будинки, де вони зробилися типовими українськими "ганками", прегарними зі своїми дерев'яними стовпцями й малим трикутним піддашком.

Нічого подібного в Росії! Московський нарід залишався завжди байдужим до інтелектуальних мод своєї аристократії і, замкнутий в традиціоналізмі своїх сіл, відносився з недовір'ям до міста, що було зрештою московським тільки з імені, а насправді представляло, з національної точки погляду, справжню мішанину нестраних елементів, принесених, хто зна, звідки. Вистарчало, що революція зняла цю горішню штучну плівку культури, і перед очима світу з'явилося непідмальоване обличчя справжньої Азії. Шпенглер мав рацію, коли писав у своїх "Вирішальних роках":

"Перемога большевизму має своє історичне значення, цілком відмінне від значення соціал політичного чи теоретично господарського. Азія відбирає назад Росію від Європи, до якої її був причетний Петро I" і Україні, додамо ми.

Торкнувшись питання большевизму, ми не можемо не спитися над підкресленням величезної різниці, що її виказали український і московський селянин у відношенню до теорії й практики московського комунізму. Бо і ця різниця знаходить своє глибоке коріння в різній ментальності — європейській першого, азійській — другого.

Український селянин, — і саме в цьому виявляється його головна духовна відмінність від московського селянина, — надає величезного значення вартості особи, її індивідуальним зусиллям, її творчій ініціативі; він воліє жити десь подалі від інших і радо буде хату поза селом, бодай на самому полі. Тому ми бачимо в Україні стільки "хуторів" (які відповідають більш-менш італійським "факторіям", північно-американським "фармам", еспанським "фацієндам"), вибудованих у степу й оточених вишневими садками, оспіваними українськими поетами, починаючи з великого Шевченка і

кінчаючи . . . на комуністі Хвильовому, який писав у своїх "Етюдах": "Я, знаєте, належу до того мистецького напрямку, який сьогодні не в моді . . . Я, пробачте за вольтеріянство, — я романтик . . . Я до безумства люблю небо, траву, зорі, задумливі вечорі, ніжні осінні ранки, коли десь легять огненнопері слукви, все те, чим пахне сумовитий край нашого строкатого життя . . . І ще люблю я до безумства наші українські степи, де промчалась синя буря громадянської баталії, люблю вишневі садки ("садок вишневий коло хати")."

Ці слова Хвильового, одного з найбільших талантів української совєтської літератури, що зустрів большевицьку революцію ентузіазмом і скінчив самогубством, перейшовши в міжчасі характеричну кризу, що знайшла свій вираз у гаслі, киненім українській молоді: "Геть від московської літератури, студіюйте літератури західньо європейські" — ці слова відкривають нам безодню, що ділить український нарід від народу московського.

Московські селяни не знали хуторів, вони не знали насолод, що можуть дати "вишневі садки", вони жили по селах, вузьких і брудних, і час від часу ділилися між собою всією сільською землею, нищачи в той спосіб принцип приватноб власности, дорогий українському селянинові, як і всякому іншому європейському селянинові. "Справжній москаль, — каже Шпенглер у вище цитованій книзі, — залишився номадом в своїх найінтимніших почуваннях, таксамо, як північний китаєць, манджурсь або туркмен. Батьківщиною йому служить не рідне село, але безконечна рівнина. Душа цього необмеженого краєвиду штовхає його блукати вічно без цілі".

Що таким людям любов до власного шматка землі, до власного "хутора" до маленького "вишневого садочка"?!

Український же селянин зник від самих початків своєї історії — любити свою землю і боронити її мечем і рупницею від хижих номалів. Вся його історія, як ми це ледви закреслили, була повна боротьби з номадами, — проти татар, проти Азії. Спогади про кров, пролиту францурами, про небезпеки, що вони зустрічали в культивуванні неї багатой української землі, виховали на протязі століть в українському селянинові дуже сильне почуття приватної власности. До того ж ще й другий важний фактор, цілковито незнаний москалям, відіграв свою ролю в розвитку цього почуття в українців, а саме вплив римського права, відбитого в так званих муніципальних правах, що були прийняті на Україні, починаючи від XIII ст., і протрималися до XVIII ст., коли Москва їх скасувала.

Оця психологічно соціяльна різниця була одною з причин, чому комунізм прищепився і поширився з такою легкістю в Росії, тоді, як в Україні зустрів завзятий спротив. Протиставлячись із зброєю в руках московському комунізмові, український нарід боронив не тільки свою національну незалежність, але й свою західньо європейську психіку, свою європейську цивілізацію. За-

лишений Європою на власні сили, як і в часах татарської навали, він був знову принесений в жертву, бо Європа, втомлена першою великою європейською війною, знесилена різними своїми економічними і духовними кризами, не хотіла бачити, ані розуміти. Але були люди, що розуміли.

Один із них так писав 6 вересня 1919 р. на сторінках італійського щоденника "Іль Пополю д'Італія", коментуючи події, а зокрема відібрання Києва від большевиків, і захоплюючись європейським духом українського народу:

"Ніколи ще ніякий нарід не боровся з більшою вірою в свою свободу; ніколи ще ніякий нарід не боронив свого права на життя і незалежність в трудніших умовах. Загрожений польською й румунською зажерливістю, цькований єдиноділками, без зброї, без засобів, самотний, під недовірливими або байдужими поглядами всієї Європи, український нарід звільняє свою територію від большевицької чуми і здобуває назад свою столицю. Вільні народи зворушені видовищем такої величі, навіть якщо їх уряди не хотять того бачити. Українці боронять не тільки самих себе, але й Європу"

Так було і — так вічно буде!



УКРАЇНЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ В АРГЕНТИНІ.

# ¡SAN MARTÍN!

17 - Agosto - 1850 — 17 Agosto - 1950



**¡Símbolo del deber y de la abnegación!**

Vivió para luchar, luchó para libertar,  
murió para entrar en la inmortalidad.

En el centenario de su fallecimiento la Asociación Ukraniana "RENACIMIENTO" en nombre de los ucranianos radicados en la República Argentina le rinde el homenaje de gratitud y admiración.

**¡Gloria eterna al Más Grande de los Argentinos,  
Padre de la Patria, Libertador de Chile y del Perú!**

# Генерал Сан Мартін

Кожний народ в своїх змаганнях за своє життя до кращої долі, спричинився в більшій чи меншій мірі до загального розвитку людства, а тому в історії кожного народу знайдемо завжди світлі події й величні постаті, що своєю вартістю, чи значенням своїх чинів заслуговують на присвячення їм уваги і з боку чужинців. Пізнати чуже — не означає, як глибоко відмітив Тарас Шевченко, забути своє, а лише нашіаки: використати та примінити в міру потреби це надбане знання для своєї справи.

В 1950 році вся Аргентина вшановуватиме пам'ять одного з найбільших своїх синів, що заслужив в свого народу найбільш почесний титул, про який тільки може мріяти справжній патріот. Цьому найбільшому аргентінському героєві на ім'я: Хосе де Сан Мартін, а найпочесніший його титул "Падре де ля Патрія", "Батько Батьківщини"

Служба для свого народу, повна посвяти, жертвенности і високих моральних вартостей, і визвольницька акція поза межами Аргентини надають постаті С. Мартіна такої величі, що вона стає гідною зацікавлення й пошани серед усіх народів світу.

Постараємось отже, хоча б поверховно, познайомитись з життям і чином цього найбільшого з Аргентінців, що визволив і обдарував свободою половину південно американського континенту.

---

В році 1764, в місяці травні, коли панування Іспанії в Американських посіlostях доходить до свого апогею, прибуває до Б. Айресу один іспанський, скромний і нікому незнаний вояк на ім'я Хуан де Сан Мартін, який, підлягаючи тодішньому Генеральному Капітанові і Губернаторові міста Б. Айреса виконує тут різні обов'язки. Спочатку, як інструктор Міліції Іспанських Охотників, пізніше як військовий командант двох далеких округів на території теперішнього Уругваю, в році 1767, внаслідок королівського декрету про розв'язання Ордену Єзуїтів та конфіскації всіх їх дібр, Хуан де С. Мартін одержує призначення на адміністратора і згодом на губернатора одної з найбільших колоній, які створили єзуїти в теперішній провінції Корієнтес. На тому пості заслуговує на найбільше признання за свою чесність, дбайливість і працьовитість.

Сам Хуан де С. Мартін був сином бідного іспанського селянина і ще 18-літнім хлопцем вступив охотником до королівського війська, службу в якому закінчив по 39 літах в ранзі капітана, — найвищій, яка тоді надавалася в Іспанії воякам його категорій.

Коли візьмемо під увагу, що в тодішній Іспанії, як і інших монархіях, людині не шляхотського роду майже не було можли-

вості досягнути якісь підвищення, чи вислуги, то здамо собі справу, наскільки цей воєк мусів бути чесним, здібним і видатним, щоб вибитися на ті пости, які були йому доручені. Ще будучи адміністратором згаданої колонії, Хуан де С. Мартін одружився з еспанкою, від якої має п'ятеро дітей. Одну, першу, доньку і чотирьох синів. Останній з них, Хосе Франціско, — пам'ять якого шанує вся Америка — родився 25-го лютого 1778 р. в Жапежу, — містечко, що було центром езуїтських колоній, адміністрація якої припала його батькові.

Всі діти, виховані на твердих засадах християнської моралі, мали перед собою постійний приклад батька, що витворив собі справжній культ обов'язку і, посідаючи лише те, що чесно сам міг придбати, зашплював своїм дітям ці прикмети характеру, завдяки яким він і сам міг вибитися з невідрадного селянського оточення.

В році 1784 батько С. Мартіна (себто Хуан де С. М.) повертається з усею своєю родиною до Іспанії, де робить заходи, щоб дати своїм дітям належну освіту та забезпечити їх майбутнє.

Усі сини цього чесного воєка, слідами батька, пішли на військову службу, і всі без винятку дослужилися до високих військових ранг.

Наймолодший з них, Хосе Франціско, на восьмому році життя вступає в Мадрид до "Семінарії Шляхти" (де, як сама назва показує, училися діти лише найбільших вельмож та знатнішої шляхти) та пробує в ньому лише два роки. Батькова кров заговорила в жилах молодого С. Мартіна, і 9-го липня 1889 р. він вступає кадетом до полку "Мурція", розпочинаючи свою військову кар'єру. Від цього моменту молодий Сан Мартін починає сам дбати про



Жіноча Секція філії Т-ва  
"Відродження" на Авежанеді



Управа філії Т-ва "Відродження"  
на Авежанеді

себе і там починає викристалізовуватися його справжній характер, завдяки якому на віки вкриває славою скромне прізвище своїх предків і золотими буквами виписує своє ім'я в історію всієї Америки.

В королівському війську Хосе де С. Мартін перебуває аж до 1811 р. і протягом того часу прийшлося йому приймати участь в 31 битві: 29 на суходолі і 2 на морі. Поважний, скромний в своїх нимогах і поведінню Сан Мартін, ідучи слідами свого батька, знає, що лише власними силами може вибитися на перші місця і не тратити марно часу на молодечі забави своїх розсесиків, хоча ніколи не бокує під них і уважається за доброго товариша.

Здібний і хоробрий воляк пильно посвячується вивченню військових наук і залюбки студіює стратегію й тактику найбільшого пруського полководця Фридриха Великого. Підчас служби в королівському війську, спочатку в Афріці і згодом на піренейському півострові у війнах з маврами, португальцями, англійцями та французами, Сан Мартін настільки відзначається своєю хоробрістю та здібностями, що його ім'я часто згадується, і він одержує підвищення і відзнаки одні за другими. Особливо відзначається він в битві з французькою кавалерією під Аройоніка (28-го червня 1808 р.), де, по раз перший, виказує свої здібності доброго стратега і відважного команданта повного власної ініціативи. В наступному місяці (18-го липня) орли імператора Наполеона, що упокорили вже майже всю Європу, мусять схилитися перед еспанцями в історичній битві під Байленом, що вирішила всю війну з Францією, бо завдяки цій перемозі, еспанці стали на шлях цілковитого звільнення від накиненого їм короля займання, Наполеонового брата Йосифа. За свою участь в тій битві Сан Мартін, по тріумфальному вступі еспанського війська до звільненого Мадриду, одержує рангу підполковника і золоту медаль.

В цей же самий час на землях віце королівства "Ріо де ля Плята" й інших еспанських посіlostях за океаном започатковуються події, що допроваджують всі південно американські еспанські колонії відмовити послуку Метрополії і стати до боротьби за цілковите своє звільнення.

Інвазія Еспанії та ув'язнення французами тодішнього еспанського короля Фердинанда VII, дали американським патріотам не лише нагоду до їх визвольницької акції, але також і юридичну підставу до такої. Ця остання полягала в тому, що всі еспанські посіlostі в Америці, з самого початку її колонізації, не входили в склад цілості еспанської нації, а лише вважалися власністю еспанської корони, і тому, з хвилею узурповання королівських прерогатив ворогом - чужинцем, проти якого вів боротьбу самий еспанський народ, американці були цілком оправдані у незалежнитися від такої ворожої самій Еспанії корони. Сан Мартін ще в Еспанії був в контакті з іншими молодими американцями і під час свого перебування в міс-

ті Кадізі (порт найбільшого морського руху з Америкою) довідується докладно про події на тих далеких землях, де він народився. І там вже у нього постає рішення віддати свої сили, а, коли треба, то й життя, тій землі, що була йому Батьківщиною.

В січні 1812 р. Сан Мартін разом з іншими аргентінцями (між ними Альвеаром і Запіоля) відпливає до Б. Айресу. 9-го березня 1812 р. прибуває до столиці, де вже майже два роки (від 25-го травня 1810 р.) ведеться боротьба за врятування національної революції і здобутих нею прав. Тодішній уряд Аргентини, що тоді називалася "Злучені Провінції Ріо де ля Плята", Перший Тріумвірат призначає Сан Мартінові його рангу під-полковника та доручає йому формування ескадрону регулярної модерної кавалерії, з якого постав перший полк аргентинських гранадерів. З лав цього полку протягом війни за незалежність виходять 19 генералів і більше 200 офіцерів вищої градації, а сам цей полк, вкритий славою, існує по сьогоднішній день, заховавши, як найбільший привілей, право вживати ще й тепер при військових парадах свою первісну уніформу.

## САН МАРТІН НА РІДНИХ ЗЕМЛЯХ

Початкові кроки Сан Мартіна по повероті до краю не були легкі. Весь край знаходився під загрозою сильної реакції з боку Іспанії, що, звільнившись від Наполеона, мала тепер вільні руки, щоб здушити сепаратистичні стремління своїх колоній. Політично та адміністративно країна зовсім ще не була сконсолідована. Військо патріотів, при всій його хоробрості і самопожертві ніяк не могло дорівнюватись регулярній Іспанській Армії, що під проводом досвідчених, випробованих і загартованих в боях з Наполеоном генералів, могла бути перенесена на америк. землі при першій можливості, тим більше, що Монтевідео і Ліма (Перу) знаходилися ще в руках реалістів. Іспанців. Все це добре зрозумів Сан Мартін і з самого початку присвятив всі свої сили на створення військових аргентинських сил, звертаючи особливу увагу на підготовлення і вишкіл добрих старшин, брак яких боляче відчувався у всіх формаціях. Політика його не цікавила, і він втручався до неї тільки тоді, коли цього вимагали його потреби чисто військового характеру.

Організуючи перший ескадрон гранадерів, Сан Мартін вкладає всі свої сили і знання, цілу свою душу, щоб створити з цієї формації дійсну військову школу, що була б ядром майбутньої армії. В тій цілі працює день і ніч. Сам читає лекції і своїм прикладом заціплює почуття дисципліни, без якої, як він сам говорив, "не може існувати жодне військо"

І за рік праці досягає повну сатисфакцію. Як вже було згадано, Монтевідео знаходилося тоді в руках реалістів, і залога цього міста, яке вже підлягало облозі патріотів, розпоряджаючи фльотою, час від часу урядувала ріжні експедиції в глиб країни, по



річці Парана для здобуття харчів і всього, що тільки могли захопити.

Стараючись запобігти тим грабіжництвам, Уряд припоручає Сан Мартінові з його новосформованою частиною пильнувати побережжя Парани і захищати місцеве населення перед такими експедиціями від міста Сарате аж до Санта Фе. Пильно стежачи за рухом ворога, Сан Мартін на чолі 125 вибраних своїх гранадерів ставить чоло першій з таких експедицій, що нараховувала 300 жовнірів, дня 3-го лютого 1817 р. в Сан Лорензо і одержує повну перемогу. Це була перша битва і перша перемога Сан Мартіна на америк. землі. Наслідки її були неопісні. Еспанці в Монтевідео втрачають бази для свого харчування, а патріоти, упевнившись у своїх силах, ще вище підносять прапор боротьби тепер уже з певною вірою в перемогу.

На півночі тим часом розвиваються події, що змушують Уряд припоручити Сан Мартінові нові завдання. По двох спробах перекинути війну на терени Перуанського Віцекоролівства і знищити самий центр еспанського панування, яким була тоді столиця Перу — Ліма, аргентинська північна армія під головною командою генерала Бельграно в нерівній боротьбі була змушена залишити територію згаданого віцекоролівства і, відступивши на рідні землі, зупинитися поблизько Тукуману, готуючись поставити опір реалістам з Перу, що мали замір цілковито здушити повстання на землях Ріо де ля Пляти.

Сан Мартін дістає припоручення перенести головне командування цієї північної армії, змінюючи Бельграно, та реорганізувати його частини. Сан Мартін творить там на півночі справжню військову академію, лекції в якій скромно зголошуються брати, одним з перших, сам генерал Бельграно.

Замість того, щоб, віддаляючись на тисячі кілометрів від своїх баз, заглиблюватись в непроходимий, гористий терен теперішньої Болівії, що тоді носила назву Альта Перу в протилежність до самого Перу, що звалася Бахо Перу, Сан Мартін опрацьовує свій плян, який так довго тримає в таємниці, аж поки не має всіх даних успішно його зреалізувати. Плян цей полягає в переході Анд — ідея, що його сучасникам видавалася просто божевільною, — і, злучившись з чілійськими патріотами, заатакувати спільними силами з Тихого океану Перу. Хоч ця імпреза ще й нині видається фантастичною, однак, під оглядом стратегічним, вона була єдиною, що могла раз на завжди зламати сили реалістів в Лімі, льому останньому й наймогутнішому балюарті еспанського панування в Америці.

Не звертаючи уваги на підірваний стан свого здоров'я, Сан Мартін з великим запалом відається найбільше скомплікованим проблемам. Перед ним величезні, з вічними спігами Анди, і побідити їх природу відається ще труднішим, ніж самих еспанців.

В царі з цим, він з чисто батьківською опікою, виконує обов'язки губернатора провінції Кужо. Заводить лад, дбає про розви-

ток торгівлі, промислу й підносить провінцію до такого розвитку, що коли Альвеар, ставши на чолі Уряду, та, використовуючи відпустку, яку просить Сан Мартін, призначає йому заступника, населення його не признає і змушує Сан Мартіна залишитися на своєму пості.

В той же час по другому боці Анд, в Чілі, що від 1810 р. рівночасно з Аргентиною веде таку ж саму боротьбу, відбуваються події, що змушують Сан Мартіна прискорити виконання його плану. На Чілі нападають еспанці з моря і суходолом із Перу і, після програної битви (липень 1814 р.), Чілі знову підпадає під владу еспанців. Недобитки чілійського війська, на чолі з О'Гіґінсом, залишають рідні землі і шукають захисту в аргент. провінції, якої губернатором був Сан Мартін. Разом з чілійцями повертаються й розшматовані частини аргентинського війська, що під назвою "Допомогового Чілійського Війська" та під командою підковника Ляс Герас було вислане на підпомогу чілійцям. Постає небезпека еспанської інвазії. Сан Мартін базуючись на частинах, що вернулись із Ляс Герас, творить нове військо, закладає варстати, фабрики, розшукує фонди і за два роки його експедиція готова до вимаршу. Цей епізод боротьби аргент. народу найбільш переконливо доводить, що людський дух довершує чуда, коли він на службі шляхетного, великого ідеалу.

Сан Мартін не має фондів, - патриційки Мендози, на чолі з його дружиною, віддають йому всі свої дорогі цінності: брилянти, перли, золото, срібло і все таке інше. Населення достарчає харчі для війська і віддає свої пасовища для кавалерії. Військо не має одностроїв, — творяться ткацькі нарстати, і жінки шиють однострої. Не має пороху — один хімік з салітри, якої там не бракує, продукує її майже задурно. Не було гармат, ані возів для транспорту — один монах, Люїс Бельтран, майстер здібний на всі руки, закладає відливарні та кузьні і продукує зброю, амуніцію і все необхідне.

В січні 1817 р. все готове, і, війська Сан Мартіна розпочинають перехід Анд з днем 8-го лютого.

Військо Сан Мартіна складалося з 4.000 вояків та 1.200 душ помічних сил. Наколи переходи Альп в Європі Ганібалом, Цезаром, Суворовим і Наполеоном увійшли в історію, як найбільші подвиги геніїв військової штуки, то перехід Анд Сан Мартіном, беручи під увагу специфічні умовини його виконання, ставить спелею Сан Мартіна багато вище усіх подібних попередніх найбільше знамих полководців. Разом із Сан Мартіном вступає на рідні землі також і найбільший чілійський патріот Бернард О'Гіґінс, що на чолі своїх 300 вояків іде з головною колонною Сан Мартіна.

Перша битва з релістами має місце під Чакабуко 12-го лютого 1817 р., і закінчується блискучою перемогою патріотів. Друга вирішальна і найбільша з усіх битв з еспанцями мала місце під Майпу, 5-го квітня 1818 р. Чілі цілковито звільняється від еспанців.

О'Гігінс, вітаючи Сан Мартіна на полі битви величає його "Спасителем Чілі", і вдячні чілійці звертаються до нього з проханням перебрати пост Генерального Губернатора — себто Голови Держави, з необмеженими правами.

Сан Мартін відмовляється, як і від інших почесей, та, підкреслюючи, що він прибув визволити, а не правити в Чілі, уступає цей пост О'Гігінсові, і сам віддається під його команду. О'Гігінс іменує Сан Мартіна Головним Командантом злучених аргентинсько чілійських сил.

Так закінчується перша частина його геніяльного шляху — залишається до виконання друга його частина — Перу, з його столичним містом Ліма, серцем і мозгом еспанського панування в Америці.

Знову коло 2 років Сан Мартін посвячує новій експедиції, на цей раз морській. Він творить флоту і 20 серпня 1820 р. вирушає в напрямку до Перу. За декілька днів він висаджує своє військо на берегах найбагатшого й наймогутнішого еспанського віцекоролівства і влучними маневрами, без одної великої битви, дня 28 липня 1821 року звільняє Ліму — проголошуючи самостійність Перу.

Найвища ціль була досягнена, залишалось лише очистити перуанську територію від решток еспанського війська, що, розбите, відійшло на провінції та, укріпившись в стратегічних пунктах, продовжувало ставити опір патріотам.

Вдячні перуанці не відстали від чілійців і хотіли від широкого серця почесям і славою винагородити свого визволителя, який переняв уряд під титулом "Протектор Перу"

В цей час наближається до Перу другий великий герой Південної Америки, Симон Болівар, звільнивши від еспанців сучасну Колумбію, Венесуелю та Еквадор. Доходить до зустрічі обидвох визволителів південної Америки, що мала місце в Гважакілї 26 і 27 липня 1822 року. Внаслідок цієї зустрічі Сан Мартін відмовляється від обов'язків Протектора Перу, віддає своє військо під команду Болівара, залишаючи йому честь докінчити успішно боротьбу з еспанцями, та повертається до Б. Айресу, звідкілья 10 лютого 1824 року відпливає до Європи, де оселяється в Брукселі (Бельгія). В 1829 р. повертається ще раз до Буенос Айресу, але перед небезпечною бути втягненням в громадянську війну та зроби́тися диктатором, повертається до Європи. Помер 17 серпня 1850 р. в Булоньї Надморській (Франція).

Темн й зміст конференції в Гважакілї Сан Мартін затримав в повній тайні, і щойно по уцільві декількох десятків літ з архівів Болівара потємство дізналось. що в Гважакілї Сан Мартін виграв найбільшу битву, бо побідив в ній самого себе. Зустрівшись з Боліваром, в якому він хотів вбачати такого ж самого ідеаліста, яким був сам, Сан Мартін переконався, що хоча вони обидва боролись за свободу південної Америки, між ними існувала глибока прір-

ва протилежних світоглядів. Сан Мартін ішов визволяти народи, обдаровуючи їх повною свободою творити собі державу, згідно з своїми традиціями, характером, стремліннями й вимогами в повній згоді і братній любові з своїми сусідами. Болівар також визволяв народи, але накидував їм свою волю і волів централізувати владу в одному уряді і в одні руках, претендуючи на доживотні почесті й права. Тому-то Сан Мартін не міг погодитися з амбітним і зарозумілим Боліваром, але, розуміючи, що сварка між ними могла бути погубною для всієї Америки, волів добровільно зійти з найвищого п'єдесталу слави, віддаючи себе у жертву ідеї загального добра.

Безмежно люблячи свою Батьківщину в молодих літах, він зриває з Іспанією, в якій, як ми бачили, мав уторований шлях до найбільших почестей і задоволення найвибагливіших амбіцій, та стає в обороні найсвятішої правди, — що дає право кожному народові жити вільним і суверенним господарем на власній землі. Безмежно відданий справі визволення своїх братів американців, він не може допустити до пролиття братньої крові і, щоб своєю, вкритою славою, особою не викликати подражнень в населення, що готує в його обороні на найбільші жертви, відходить зникає Яка велична жертва! Але тим він дійсно спричинюється до скорішого закінчення визвольної боротьби і забезпечує Америці її свободу. Подібний приклад самовідречення трудно знайти в історії!

За те ж і шанує його тепер рідна країна, а з нею й вся Південна Америка, і весь світ!

## І. Чарнецький



Хор і оркестра Т-ва "Відродження".

# Я пишу листа до тебе . . .

Я пишу листа до Тебе, моя далека Батьківшино. Я пишу і знаю, що ніхто ніколи його читати не буде. Як тільки скінчу його, кину в багаття, що догасатиме. І тоді, коли згорить папір, коли спопеліє те, що створене людськими руками, Ти почувеш його зміст, те, що відчуває мое серце, те, що так дуже хоче воно Тобі сказати. Бо воно сьогодні як чаша найкращого вина, повна по вінці. Так, повне сьогодні воно великої радості. І тому я пишу листа до Тебе із-за широких рік, із-за високих гір, із далескої чужини.

Навкруги мене ніч. Літня, погідна, засіяна зорями.

Я біля вогнища, що вже пригасає, і тільки час до часу спалахне яскравіше смерекова фоя. І тоді з прозорої темряви вириваються обриси шатер. В них сплять мої подруги камінним сном, бо втомлені вони по далекій мандрівці. Але на їх лицях усмішка, бо це в сні забіліла перед ними хата із мальвами та соняшниками під вікном, чи може зазеленіли Карпати та зашумів Черемош, чи може чувають вони у сні дзвони із Золотоверхого?

Прийде ранок, і знов підемо туди, куди кличуть нас спінені верхи чужих гір. Підемо у мандрівку. Але тепер мої подруги сплять, і у снах своїх юнацьких бачать Тебе, цвітисту, ясну, чарівну.

А коли пригасає вогнище, коли темрява покриває лісову поляну, де ми розтаборилися, тоді ще краще видно, як падають із неба зірки.

Я пам'ятаю, як мені бабуся розказувала, що коли зірка із неба впаде, тоді сповниться те, про що думаєш. Зірки падають одна за одною та залишають по собі довгі світляні смуги на небі. Але я нічого не бажаю, бо сьогодні мої бажання вже сповнені. Бо сьогодні я зрозуміла Тебе, я віднайшла Тебе. І тому серце мое сповнене радості, і тому я хочу розказати про своє щастя тому, хто найближчий мені: Тобі, моя Батьківшино!

Бо давно вже не гладила рука матері моїх кучерів, і давно батько не повчав мене. Бо вони залишилися там, на узліссі, за селом у малій хатці між двома тополями. Ти одна залишилася в мене. І проте я не знала, що Ти зі мною. Аж сьогодні я віднайшла Тебе.

Ще колись, як мене ще не видно було із-за доспілого жита. Коли маки та волошки в полі були такі ж високі, як і я, я любила вибігати на залізничий шлях та дивитися на рейки, що бігли кудись у невідоме, у широкий світ. І коли я чула, як здалека свище

поїзд, я стояла довго, нерухомо і вслухувалася у цей таємний свист. Бо поїзд їхав у світ. У далекий, незнаний, чарівний. І я довго стояла у білій вишиванці на зеленій луці, хоч корови пераз заходили тоді у шкоду, і мріяла про далечінь, голубу, безкраю.

Прости, моя Батьківщино! Прости, що любила далечінь, що мріяла про далекі, незначі краї!

Прогнала мене доля із тихої хатини між тополями, прогнала у далекий світ. І я побачила ті краї, за якими так тужила дитиною.

Я побачила чужі прекрасні озера і грізні гори. Але в їх красі не було того ніжного, того глибокого, того, що звучало в нас із шелесту кожного листочка, із бриніння кожної комашки: не було Тебе!

Кожний повий кілометр, що віддалював мене від Тебе, рапнув, як колюче терня. Кругом мене гуділи машини, фабрики, мимо мене проходили чужі люди, а я чула лиш вічний біль за Тобою. Наді мною розривалися гранати, повз мене свистали кулі, а я не могла погодитися із думкою, що Ти так далеко від мене, що не можу діткнути Твоєї землі своїми стопами.

Ні, я не важилася б ступити на неї! Я цілувала б кожну її квітку, кожний каміничик, як цілують святе Євангеліє в церкві.

Але Тебе не було...

Довкруги мене височилися обгорілі руїни чужих міст, у старих казармах збиралися погорілі, такі ж, як і я, щоб розпочати нове життя. Але для мене його не було. Я щорана виходила з нашого табору і йшла в поле, між чужі жита. Зперталася лицем до сходу і ждала, поки там появиться сонце. Бо ж воно йшло звідтіля, де Ти!

І я думала, що хоч в його променях я побачу відблиск Твоєї краси...

І сонце сходило, але і воно було чуже. Бо далека дорога від Тебе сюди, і дорогою воно тратило цю красу, що мало тоді, коли виходило з-за старих ясенів, біля дерев'яної церкви на горі. І я знову лишалася сама.

І чи ж дивно Тобі, що сьогодні, коли я знов віднайшла Тебе, я повна радості?

Це було тоді, коли, заходячи, сонце багрило темний смерековий ліс, щоб залити ще раз каміні верхи чужих гір рожевим відблиском і згаснути. Тоді ми всі сиділи біля ватри в одному крузі. Проміння вогню грало на мідяних обличчях. І в піснях бряжчали шодоми княжих дружинників на Дону, і дзвеніли шаблі козацькі під Жовтими Водами, і тріскотіли стрілецькі кіси на Маківці. І в піснях шуміли Карпатські ліси і журчали потічки.

І тоді щось ніжне, щось біле та м'яке, як крило голубки, промайнуло біля мого лица. Чи це був Твій подих?

Бо відколи я востаннє бачила Тебе, ніколи не бриніла моя душа так гармонійно, як у ту хвилину...

А коли могутнім орлом злітав по щоглі прапор із-під зоряного неба в долину, коли в бадьорій пластовій пісні зливалися наші голоси, мрії та бажання в одно, коли в пісні забриніла туга за величчю, за сонцем, за надхмарними просторами, де долітають тільки ті, що в них вірлині крила, я зрозуміла, що ця туга, це Ти!

Це Ти вела дружинників на Дон і козаків під Жовті Води, і стрільців на Маківку.

І Ти у серцях у нас, невидна, нерозгадана, але прекрасна! Бо хоч там, де цвітуть в буйному житі маки та волошки, ворог криваву тризну над Тобою править, Ти ростеш у нас в серцях подум'яним маком, і прийде час, і понесемо Тебе знов у Твоє царство.

І серце моє сповнилося великої радості. І тому я хочу післати Тобі цього листа, моя віднайдена, прекрасна Туго! Пішлю його, щоб Ти знала, що я готова іти туди, куди кличеш мене.

Гаснуть чужі зорі і сходяче сонце рожевить камінні хребти чужих гір. Але я не шукаю в його промінні Твоєї краси, бо Ти в моєму серці.

Леся Хр.



Членство Філії "Відродження" в Вероніці.

# “Іван Підкова”

Шевчелківське Свято! Ось тут, на чужині, ніхто не забороняє нам шапувати пам'ять Народнього Генія України, ніхто не змушує фальшувати його твори, ніхто не примушує підтасовувати цитати, щоб довести те, що заперечував пророчий голос Кобзаря; ніхто не наказує викидати строфи з його творів, ніхто не викреслює твори з програми свята. Улаштуємо і переводимо це свято так, як підказує наше серце, як наш розум вселить.

І ніхто не повірив би, що там, на батьківщині, був такий випадок, коли так само вільно, без примусу, без вказівок цензури, без заборон, купюр, коректур, без нагляду поліції, міліції, жандармерії, чекістів, ГПУ, енкаведистів, гештапівців. Словом вільно, як оце ми тут, святкували пам'ять Геніяльного Кобзаря.

Колись учений вільної України напише цілу історію тих Свят, що завжди кінчались масовими арештами, ба навіть розстрілами, як це мало місце на Лівобережжі за часів наступу на Київ “красной гвардії” на чолі з Муравйовим.

І тут він із великим здивуванням спиниться на урочистому святі, що сорок років тому улаштувала в Києві стара українська Громада, яке так діаметрально відрізняється від цілої черги інших.

Росією тоді шойно прокотилась революція, і переляканий уряд ще не прийшов до себе, ще

не встигла реакція знову затулити рога, знову накласти на думку свою заборону. Десь в архівах, може, пощастить тому ученому розкопати програм Свята, і він побачить, що святкували аж два дні: першого дня — урочисте засідання пам'яті нашого Генія, другого дня — концерт з його творів.

Може, десь на руках розпукає він грамофонні платівки з записами, що тоді були зроблені, то почує він твори Поета у виконанні: Занковецької, Лисенка, Садовського, Саксаганського, Старицької, Цесевича, Мар'яненка, Паньківського та багатьох інших.

Але розшифрувати хоріві виступи йому буде тяжче, бо жадних записів не було зроблено, тому сліди цих виступів, як і самі хори, — зникли.

З програми все ж таки він довідається, що “Івана Гуса” — виконував хор студентів Духовної Академії, “Гамалію” — хор студентів Комерційного Інституту, а “Івана Підкову” — хор студентів Університету св. Володимира і, роблячи рівнобіжні порівняння з відомими йому хорами, зможе наближено уявити, як ті хори співали.

Але є такі виступи, що повторити їх не в силі навіть ті ж самі виконавці, — вони трапляються лише раз.

Виступ хору студентів Університету св. Володимира вважавсь найкращою точкою програми, тому ним закінчувався концерт.



Керував цим хором Олександр Антонович Кошиць, а коло рояля того вечора сидів сам Микола Віталієвич Ісенко.

Ось уже Олександр Антонович дав знак Миколі Віталієвичеві. Акорд, піднеслась рука диригента, мент павзи, і понеслись до сали перші слова:

"Було колись — в Україні."

Гармонійно, наче органи, звучить хор, впевнено малює він музичну картину, а в тон йому відповідають струни рояля під пальцями Миколи Віталієвича.

"Ревіли гармати!"

Мов буря пронеслась по залі, такої сили звук виривавсь з півтори сотень грудей студентів хористів, що стояли на естраді.

"Було колись — запорожці..."

Але диригентові мало сили, він вимагає ще й краси звуку і рішучим рухом руки добуває бажане.

"Вміли панувати!"

Хор, разом з акомпаніатором, дають такий різнобарвний, чудової краси звук, що він мимоволі сковує всю увагу слухачів.

"Панували, добували"

"І славу, і волю, —"

Розгортається далі музична картина, і, чутливо вслухуючись Автор своїм супроводом наче стверджує правильне виконання його твору.

А диригент уже підніс до рота кінці пальців обох рук, стулених долонями, і хор, стихивши зовсім звук, майже проказав:

"Минулося"

тай замовк. А хтось по-за стінами співав далі:

"Зосталися."

то перші тенори почали виспівувати одвічну тугу українського народу за волею...

"Могили по полю!"

тихо, зажурено закінчив увесь хор думку перших тенорів.

"Високіі ті могили"

Зникають стіни, вже стелиться навкруги той родючий, багатий степ, що нема йому кінця й краю. І скрізь по ньому, куди тільки око гляне, — "ті могили"

"Де лягло спочити..."

Урочисто, наче Реквієм по тих невідомих героях, несуться слова до залі:

"Козацькеє біле тіло..."

Скільки їх тут спочиває? Скільки крові пролилось тут найкращих синів нашої землі? Це ж вони своїм життям боронили волю, честь, Батьківщину...

"В китайку повите"

Єдину нагороду одержали вони від обкраденої, сплюндрованої, скривавленої, обдертої, розшматованої й такої дорогої, милої, любої Батьківщини, — це ту козачу китайку, пофарбовану в червоне їх же власною кров'ю. І цю нагороду, як найбільшу, найдорожчу святиню, вони забрали з собою в могилу, щоб з нею стати на Страшному Суді перед самим Богом!

"Високіі ті могили..."

Хиляться, хиляться голови слухачів, низько, низько, аж на самі груди... Де ж тая воля? Скрізь панують чужинці, скрізь позасідали й усім керують москалі, хоззяйнуючи на Україні, як у своїй хаті... Чи є хоть одна школа, де б учили українською мовою? Що ви, то ж — "мужича" мова... То ж тільки тут, в окій залі почувете ви рідну мову, а вийдіть на вулицю... Хіба ж це воля? Чи ж так повинно бути на своїй землі?

"Іорніють, як гори..."

А чи сниться вам, любі слухачі, та "воля", що пануватиме на Батьківщині через сорок років?

"Та про волю нишком в полі.." Вам і в мріях не ввижається, що через сорок років за оте "нишком" та ще в "полі" завладуть таких тортур, що інквізиція здаватиметься вільним життям, а смерть — щастям!

"З вітрами говорять."

Стискаються груди, обливається серце кров'ю. Стільки жертв, стільки втрат, — і все намарно! Старанно нищиться все, що нагадує волю; без жалю викорчовується все, що свідчить про славне минуле. А як же з могилами? Чому їх не знищити? Чому не зрівняєте з землею? то ж —

"Свідок слави дідавщини.."

Багато їх, не сила викинути! І стоятимуть ті могили, ті мертві найживучіші свідки минулого та ввесь час, доки світ сонця, нагадуватимуть людям про волю, нагадуватимуть живим про їх борг перед тими, що вкриті червоною китайкою, перед своєю Батьківщиною.

"З вітром розмовляє."

І ніхто, ніякі гнобителі не заборонять українському народові слухати ті розмови! Ще нема, не було й не буде тої сили, щоб змогла заборонити прислухатись до свого серця, доки воно б'ється в грудях! Безсилі тут всілякі нападники, хоч і творять вони для українського народу таке життя, що кріпаки та невільники мурини здаються дійсно вільними громадянами. То байдуже, що

"Внук косу несе в росу."

Несучи твою косу, він слухає розмову, чує, знає й розуміє її і, не маючи сили втриматись, —

"За ними співає!"

А з естради, наче протест проти тої безнадійної скрути, що оточила наш люд із усіх боків, несуться бадьорі, повні сили звуки.

"Було колись... в Україні..."

Співають студенти, наче хочуть нагадати саме про себе. Ось ми тут, молоді, повні творчих сил, співаємо вам про наше минуле і, не лякаючись, дивимось у майбутнє. Колись:

"Лихо танцювало..."

У нас воно теж затанцює, та ще як! Здрігнувшись від того танку всі вороги нашої волі, жадні перешкоди не встоять під нашим тиском. Раніш:

"Журба в шишку мед-горілку

"Поставцем кружляла."

Закружляє вона нам і зараз! Нас тут півтори сотні, за нами таких же молодих, бадьорих, сильних тисячі, а на Батьківщині їх росте мільйони. Ми твердо знаємо, що за нами майбутнє! Саме наш нарід, що стільки витерпів від гнобителів, поведе інші пригноблені народи до ясного майбутнього, саме ми станемо в першій лаві майбутнього походу проти темних сил людства.

"Було колись добре жити..."

Мрійно, тихо, довірливо співають молоді голоси, наче бачучи цю казку вже здійсненою.

"В нашій Україні."

Майже непомітними рухами, що їх розуміють лише хористи, примушує диригент ще ніжніше, ще сердечніше співати про ту мрію, що так реально стоїть у кожного перед очима:

"А згадаймо може серце..."

Акомпаніатор відчув настрій і, створивши потрібне звукове тло,

допоміг хоромі й диригентомі досягнути мети.

"Хоч трохи спочинь"

Закінчив хор першу частину поеми. Глибока тиша напруженої уваги ствердила, що свій настрій хор, диригент і акомпаніатор передали слухачам. Мету було досягнуто! В залі стояла така тиша, що чути було, як піднеслась рука диригента і подала знак першим тенорам починати другу частину поеми.

"Чорна хмара з-за лиману..."

Високим, легким, прозорим, наче серпанок, звуком почали перші тенори. Але тут сталось те, чого ніколи не траплялось з цим хором. Перші тенори, захопившись гарно виконаною, дуже трудною для інтерпретації, першою частиною поеми, і, співаючи, як тут скомпоновано, без супроводу рояля, втратили контроль і підвишили на щільний тон! Це було так несподівано, що Олександр Антонович тільки глянув у бік Миколи Віталієвича й став, обернувшись одною рукою на пульт. А хор співав далі. До перших тенорів приєднались другі і разом з ними далі розгортали музичну картину, співаючи на тон вище.

"Небо сонце криє; "

Наблизивсь критичний момент: разом з басами має вступити й рояль. Але якщо басам легко почати на тон вище, то це неможливо зробити акомпаніаторові, — його інструмент не перестроїть ся сам на тон вище!

Олександр Антонович стрепенувся: треба було рятувати становище! Глянувши у вічі Миколі Віталієвичеві, він дав йому знак мовчати, а сам, піднісши обидві руки, широким жестом по-

казав вступ басам.

"Сине море звірюкою.

Моя хвиля, розкотилась пісня по залі. І, зміцнюючи цю хвилю, розкотилось море звуків розля під пальцями Миколи Віталієвича!

"То стогне, то вие!"

Співав далі хор, а Олександр Антонович стояв і слухав гру акомпаніатора. Так він не помиливсь: акомпаніатор грав в тон хоромі. Вмить все зникло: хор, естрада, слухачі, — все перестало існувати для Олександра Антоновича, він увесь був там, коло акомпаніатора. То ж на очах творилось чудо: Микола Віталієвич дививсь у ноги, того ж менту в думці робив транскрипцію і вів далі акомпанімент за тою неписаною партитурою. Хор зрозумів захоплення двох творців і вів далі пісню із супроводом:

"Дніпра гирло затопило"

Тут Олександр Антонович зовсім повернувся до Миколи Віталієвича і побачив лукаву усмішку з-під сивого вуса. Це врятувало виступ, бо Олександр Антонович раптом повернувся до хору. Він бачив чудо, тепер він мусить перемогти, він мусить вивести хор на вершини художньої творчости, щоб досконально виконати Кобзареву поему, він мусить дати натхнення хоромі... І співаки побачили перед собою нову людину, очі якої сяяли перемогою. Коли Олександр Антонович показав вступ другим тенорам, зовсім по інакшому прозвучали їхні голоси.

"А ну-те, хлоп'ята,

Впевнено, повним твердої волі голосом звали курінці отамани своїх хлоп'ят па захист віри, во-

лі, Батьківщини, своєї честі, своєї людської гідності від зазіхань ворогів. Та не вдалось курінним досказати свою думку... Нестриманим потоком увірвались в початок голоси перших тенорів, які враз підхопили цей заклик.

"А ну-те, хлоп'ята, "

То вже вся січова молодь озвалась на заклик своїх найближчих! То ж якраз з ними вони гнали татарву, били ляхів, перемагали турків, захищались від москаля. З ними скрізь, з ними хоч до чорта в зуби... Але як гляне на це січова старшина? Чи вдоволянить їх бажання? Наче заохочуючи молодь на героїчні вчинки, несуть наказ баритони.

"На байдаки! Море грає, ходім..."

А чи вчасно цей похід? Чи потрібний він саме тепер? Чи все готово? Чи не буде зайвих втрат? І виходить коштовний разом із січовими дідами, що посивіли в походах. Посміхаючись, дивляться вони на завзяття молоді і, не кваплючись, промовляють разом із басами:

"Ходім погуляти!"

Лише великий творець новітньої української музики, що саме сидів за роялем, міг в короткому музикальному реченні передати той міцний фундамент, на якому держалось Січове Товариство! Від наймолодшого січовика, що оце вперше сідав у байдак, до сивоусого січового діда, тіло якого, вкрите рубцями від ран, нагадувало латану старцеву сорочку, — всі вони знали, чого хочуть, куди й чому вони йдуть. Всі вони разом вирішували на Раді і тим зробили товариське бажання — законом! Тому й наказ

дається за цією кругою порукою: не "йдіть...", а "ходім..." всі, разом! І цей задум автора так виразно, так ясно міг передати лише Олександр Антонович, маючи в своєму розпорядженні такий інтелектуально розвинений хор, як хор студентів Університету св. Володимира. Наче стверджуючи розуміння задуму диригента, хор, захоплений творчим поривом, вів далі:

"Висипали запоріжці..."

Вільно, на повні груди, без жодної напруги співав хор. І так же легко, незмушено, слухаючи лише свою творчу інтуїцію, вів їх диригент.

"Лиман човни якрили"

Цементуючи це творче захоплення та стверджуючи правдивість шляху, що ним диригент вів хор, Автор акомпаніатор увесь час ширить, зміцнює звуки і, довівши їх до фортіссімо, раптом тоне в могутньому вибухові нового звуку голосів

"Граї же, море! — заспівали..." січовики пісню єдності й згоди, пливучи виконувати свою постанову — закон. Навіть море підкорилось цій єдності й розворушилось, рідне, — не може воно лишатись байдужим до своїх найдорожчих, мусить їм допомогти!

"Запінались хвилі."

Хор кінчив, але акомпаніатор вів далі. Бурхлива стихія моря грає в звуках, що неслись, переливаючись, у залу з-під пальців Миколи Віталієвича. Ніде, ні в якому виданні цього твору не записано, тої мельодії, що тут він її грає. Це була імпровізація, що дорисовувала строфи поеми, які випали в музичній картині. Слухав хор, слухав диригент, слухав

ли присутні натхненну імпровізацію, а Автор її, акорд за акордом, наближав мелодію до старої тональності, і, закінчивши її лагідним акордом, подав солістові нормальний тон:

“Не в Синопу, отамани...” Весело зазвучав голос соліста. Він передавав конкретний плян походу, що накреслив провідир у своїх думках. Але широта й сміливість задуму змусила навіть цього досвідченого отамана завгагатись. Чи по силах той задум? Чи виконає його товариство? І соліст блискуче виявив це, закінчуючи речення не такими рівни-ми й простими нотами, як він співав на початку.

“Панове молодці...”

Зрозуміли полковники вагання свого отамана, і радо підтримують його, приєднуючи свої голоси до отаманового. То два баси вплелись в мелодію соліста, створивши могутнє басове тріо.

“А у Царград до султана...”

Ось куди скеровує отаман товариство, ось чому він завагавсь! Їз саме осине гніздо їдуть братчики, щоб раз на завжди відбити ворогові охоту грабувати Україну.

“Поїдемо в гості!”

Дружньо, упевнено співає наказ тріо басів, що раптом покривається могутнім виявом згоди всього товариства.

“Добре, батьку отамане!”

Більш, ніж півтори сотні голосів на всю міць своїх легенів, відповіло згодою. Звук покотивсь, ударивсь об стіни, вернувся назад, -- та, зустрівши нову звукову хвилю, закрутивсь у залі. Сам хор, замилювавшись з тої мо-

гутности, констатує словами поета

“Кругом зареліло...”

Крила вирости за плечима у отамана, коли він почув цю стихійну згоду! То ж будуть довго пам'ятати вороги своїх гостей, не швидко наважаться вони щось вчинити після такого гостювання “Спасибі вам!”

Але чому стримано, задумливо співає ці два слова соліст? То ж знову зароїлись думки в голові отамана: тяжке завдання, треба кріпко з усіх боків обміркувати кожен крок. Необхідно досягти мети, і треба не втратити жодного з товариства, бо ж якого пальця не одрубай на руці, все одно болить. Наче поділяючи цей настрій, хор тихо, речитативом промовляє:

“Надів шапку”.

Справу вирішено! Байдаки пливають, а море... Воно ні на хвилину не дає спокою, весь час тормосить козацькі чайки, підганяючи їх, помагаючи швидше досягнути мети.

“Знову закипіло синє море.”

Каденція баритонної партії чітко малює цей вир хвиль і якраз він, оцей вир, ця повсякчасна боротьба з стихією вносить спокій в душі братчиків. Всі вони знають, що накинена ворогом боротьба -- необхідна, бо годі й думати про спокій, коли ворог не спробує їхньої сили.

“...Зловж байдака

“Знову походжає

“Пан отаман, ”

Все передбачено, все обміркувано! Стежить отаман за байдаками, не відводить очей з легких чайок... Все, як слід! Хай же стережуться вороги, -- довго

вони будуть пам'ятати, як гуляв, гостюючи у них, отаман Підкова Іван!

"Та на хвилю..."

Граючись, гойдають хвилі байдаки, перекочують з одної на другу: винесуть на горб, та й жбухнуть у провалля, щоб знову винести на горб... Любо їм бавитись з цими чубатими своїми господарями... Так майстерно передати цю стихію в коротенькому кінцевому музичному реченні міг лише наш великий Микола Лисенко.

"Мовчки поглядає!"

Замовкає поволі хор, стихають тенори, тануть бурхливо рокозові звуки баритонів і, наче останній подих хвиль, закінчують пісню басы, повторюючи

"...мовчки поглядає!"

Ще чути октав та відгомін того походу в звуках роялю, що, під пальцями акомпаніятора, ще раз повторює, послідовно затихаючи, останнє музичне речення.

Грім наповнив залю: кричали, кидали квіти, плескали в долоні, тупотіли ногами, настирливо вимагаючи повторення... Олександр Антонович глянув на Миколу Віталієвича, але той заперечливо похитав головою і, підвів

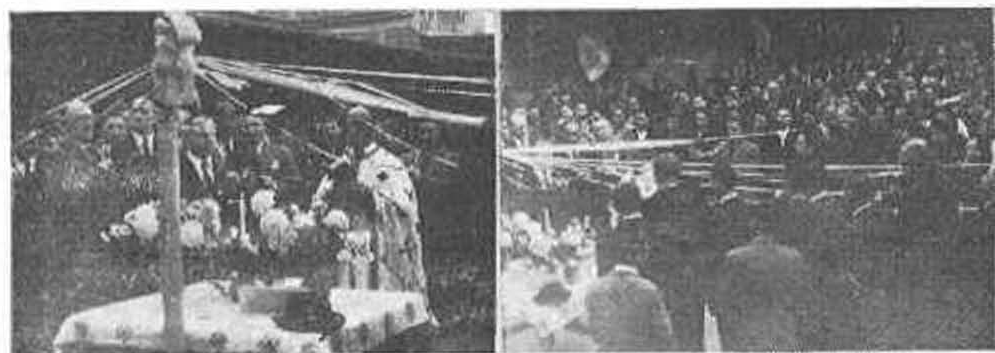
шись, почав рішуче складати ноги. Того, що проспівав хор, повторити не було жодної надії, — вдруге проспівати так хор не міг!

Хор сховався з естради, йдучи до своєї кімнати. Олександр Антонович сидів у фотелі посеред кімнати і мовчав. Хористи заходили, сідали мовчки на канапах і теж мовчали. Аж ось відчинились двері, і зайшов Микола Віталієвич. Всі встали.

"Ну, хлопці! — почувсь його батьківський голос. — Багато я писав, але того, що оце ви зараз співали. Слово чести, я не писав ніколи!"

"Але ж, Миколо Віталієвичу! — промовив Олександр Антонович. — З часу свого сформування хор не мав і ніколи не буде мати такого, як сьогодні, акомпаніятора. Тому, і тільки тому, хор сьогодні так проспівав цю пісню поему, — шану Великому Кобзареві!"

Буря оплесків та одностайне "Слава!" на честь двох великих музик, що їх хористи так щиро й кріпко любили, не дали змоги Олександрові Антоновичеві говорити далі.



Посвячення власної домівки Філії Т-ва "Відродження" на Авежанеді 1948 р.

# Імперіялісти і Т. Шевченко

“Апетит приходить під час їдження” — каже французьке прислів'я. Та не тільки французи засвоїли цю істину, а й інші народи, особливо росіяни в своєму імперіялістичному намаганні, що все зростає, захопити мало не весь світ.

Починаючи від Івана Калита, російські імперіялісти посилено “збирали землю руську”, дарма що земля ця не завжди була руською, та й самі вони не в повній мірі були руськими. Являючи собою мішанину північних слов'ян з угро-фінськими племенами, вони скинули з себе свою стару назву москвинів, або москалів, засвоїли собі певластиву їм назву “руські” і стали “збирати” спершу землі тих слов'ян, що здавна звали себе цим ім'ям, а потім і всіх інших своїх сусідів неслов'янського походження, як от: “чудь белоглазую”, зирян, моряву, чемерсів, чувашів та інші численні народи.

Це загарбання чужих земель та асиміляцію їх народів пояснювалось спершу прагненням просвітити поганців світлом Христової віри.

Потім, проголошуючи гасла перемоги хреста над півмісяцем, взялися “собірателі” прилучати мусульманські землі: то царство Казанське та Астраханське, то безмежні землі князьків та царків сибірських, милостиво приймаючи їх від авантюриків та переслідуваних законом ватажків розбишацьких загонів, що цими царствами “били чолом” ненаситним збирачам чужих земель.

Тай цими безмежними землями “собірателі” не задовольнили свого вовчого апетиту і свої загарбницькі вчинки стали пояснювати konieczністю поширити державні кордони до “природних” границь, здобути вихід до морів, “прорубить окно” в Європу. А тому стали тіснити на заході шведів, підкоряти фінів, естів, лотиськів, литовців, а на півдні — “смертельно хвору” Туреччину, загарбуючи заодно татарські й молдаванські землі.

Для досягнення тих же “природних границь” посувалися до найвищих в Європі Кавказьких гір, а коли в цих горах знайшли упертий опір гірських племен, протягом десятиріч переборювали цей опір, положивши в землю сотні тисяч вояків, і коли врешті взяли ці гори, не спинилися на природних межах, а покотилися далі за гори шукати нових, природою утворених бар'єрів.

Так само й досягнуті моря почали здаватися надто незначними перепонами, і погнали “собірателі” в своїй скаженій гонитві далі на схід за новими землями й народами до самого океану, тіс-

нячи подорожі манджурців, китайців, корейців та силу дрібних народів. А як далі вже нікуди було йти, — укріпилися в кінцевому пункті, якому й дали багатозначну назву "Владивосток", так само, як давніше в Кавказьких горах такий пункт, з якого їх влада мала йти на всю звоювану країну, назвали "Владикавказ".

Та не самі "природні" умови спонукали дракона жертів поширати своїх сусідів. До цього спричинилися й міркування "ідейного" порядку: треба допомогти спорідненим слов'янським народам, треба їх об'єднати, а то й визволити з-під кормиги неслік'янських народів. Почалі з Польщі та так їй допомогли, що найліпший шматок собі забрали, а решту поділили з сусідами, що тоді були ще при силі. За поляками мала прийти черга на сербів, болгар та інших слов'ян, але несприятливі міжнародні обставини зм'яжжали проконтинути їх одразу довелось покищо залишити їх про запас до ліпших часів.

Вже на початку цього століття мали "собірателі" 1/6 земної кулі, а трохи згодом — ще більше. Щоправда, й самі вони на цей час змінилися з великих князів, царів та імператорів поробилися членами подіб'юра єдиної на весь простір партії, її секретарями, з разом і маршалами та генераліссимусами.

А непогамовний апетит із царів перейшов на них і так само й їх непокоїть. Він і досі не гамується й усе вимагає та жадає нових жертв, щоб пожертви вже не 1/6, а 1/3, 1/2, а то й увесь світ, зібрати під свою руку всі землі. Аж тоді ушухне голод, аж тоді настане почуття ситого задоволення.

Хто ж боровся з цим звіричим апетитом коронованих та "одноголосно обраних" "собірателів" землі руської, хто ставим їм опір?

Поневолені народи, а з-поміж них у першу чергу українці, робили спротив протягом усього часу поневолення, але їхні спроби раз-у-раз заливалися морем крові.

Знаходилися кращі сили й серед народу — понемілювача, що повставали проти своїх тиранів, та, на жаль, це були лише одиниці, а темна маса корилася тиранам і допомагала гнітити завойовані народи.

Небагато поборників братерства й рівності між зібраними народами було й серед талантів та геніїв художнього російського слова.

Одні з них, як О. Пушкін, із зневагою та погордою називали "кленетниками" тих "народних вігій", що, співчуваючи повсталим слов'янам, картали офіційну Росію. За його словами, приборкання повсталих народів — це хатня справа, "спор славян межлу собою", "вопрос, которого не разрешите вы!" І хоч він ставить питання, "славянские ль ручьи сольются в русском море, оно ли иссякнет", але для читача ясно, що московський поет симпатизує "морю" й певен, що в нього повинні влитися жалюгідні "ручьи



Імперіялістичні намагання найбільшого душителя "зібраних" народів — царя Петра I, якого пост вважає за "чудотворця исполнина", він розглядає, як вище призначення Росії, якій "судьбою суджено в Європу прорубить окно, ногою твердої стая на море"

Інші талановиті письменники, як М. Лермонтов (та і той же Пушкін), докладно описують боротьбу кавказьких народів із завойовниками росіянами, їх цікавить побут і звичаї гірняків, вони милуються величною кавказькою природою й красою гірських дівчат, що стають коханками культуртрегерів — "кавказьких пленників", але не протестують проти насильства й поневолення вільнолюбних гірських народів і завойовницьку політику царського уряду розцінюють, як культурну місію.

Ще інші письменники, як М. Гоголь, імперіялістичну політику російського уряду з її нестримною експансією алегорично прирівнюють до улюбленої росіянами трійки, що мчить уперед, не знаючи перешкод, і вбачають у цьому бігові історичну місію Росії.

Інакше поставився до захланної політики російських імперіялістів геній українського слова Т. Шевченко. До 24 років свого життя — раб-кріпак, протягом 10 років — засланець салдат, а в проміжках цього часу і в'язень, в останні роки свого короткого життя під доглядом поліції, — він на власній особі зазнав усіх родів поневолення й утиску, властивих творцям неосяжної імперії, що несла безправ'я й рабство цим "приєднаним" і "воссоєдиненим" народам. Він змалку бачив і сам пережив муки свого покріпаченого народу, він бачив на власні очі такі ж муки обідраних народів Казахстану, він був сучасником, а почасти й самовидцем тих загарбницьких походів у степи й пустелі Середньої Азії, що виправдувались культурною місією завойовників. Звідси його глибоке співчуття й симпатія до убогих киргизів, в яких він бачив людей, рівних європейським народам, і таких же свободолюбних як і його земляки, як і горді кавказькі народи. Не буваючи сам на Кавказі, він проте був у курсі боротьби за Кавказькі гори, бо ця боротьба була тоді саме в розпалі, про неї все промовляло, відгуки від неї доходили й до Орської кріпости та Кос Аралу, де нудгував і муштрувався поет.

Чуйний до красот природи, не за них він прославляє Кавказ і його гірняків, а за героїчний спротив, що роблять вони завойовникам. Вірячи в правоту оборонців рідного краю, він глибоко переконаний, що хоч хижий орел і розриває щодня серце прикутого до гір титана, та "не вип'є живої крові", і Прометееве серце "знову оживає", бо "не вмирає душа наша, не вмирає воля, і неситий не виоре на дії моря поля" І хоч отам, за горами "милостиві" царі завойовники й "застукали сердешну волю", та "встане правда, встане воля" Тим то за цю завзяту оборону "слава і вам, сині гори, кригою окуті, і вам лицарі великі, Богом

не забуті!" Своє звертання до гір і гірняків поет кінчає бадьорим заклинком:

"Борітеся — поборете:

За вас сила, за вас воля

Вам Бог помагає;

І правда святая!"

Уціпльним сарказмом викриває поет нещирість імперіялістів, що свою загарбницьку діяльність прикривають гучними фразами про те, що "некультурні" горці (гірняки) мусять іти до них в науку: "Ви ще темні, святим хрестом не просвіщенні"

"До нас в науку! Ми навчим,  
По чому хліб і сіль по чім!  
Ми християни: храми, школи  
Усе добро, сам Бог у нас!  
Нам тільки сакля очі коле:

Чому вона стоїть у вас,  
Не нами дана? Чом ми вам  
Чурек же ваш га вам не  
кинem,

Як тій собаці! Чом ви нам  
Платить за сонце не повинні!

І далі:

"Якби ви з нами  
                                подружились,  
Багато б дечого навчились!  
У нас же й світа як на те —  
Одна Сибір неісходима!

А тюрм? А людю? Що й  
лічить!

Од молдованина до фіма  
На всіх язиках все мовчить,  
Бо благоденствує! ...

За все це: "Слава! Слава! Хортам і гончим, і псарям, і нашим батюшкам царям!" — робить висновок обурений поет.

Імперіялістичну політику царя Миколи I поет ганьбить і у поемі "Сон", де в яскравій сатиричній формі виводить його, як деспота ведмеця, що з метою загарбання чужих земель водно муштрує свою численну армію, вважаючи себе за видатного знавця військової справи (один із родів психозу, на який і через сто років по Миколі I хворіють сучасні "стратегі").

У цій же поемі він кількома сильними словами правдиво оцінює справжню роллю попередніх коронованих імперіялістів — Петра I й Катерину II. Для нього вони не "великі" правителі, не "чудотворці ісполини", а кати, що розпинали Україну й довели її мало не до загиби.

Солодкуватим і неширим фразам слов'янофілів про сім'ю слов'янських народів (під головуванням, звичайно, "старшого брата", в "морі" якого мають загубитися "струмки" молодших братів), Шевченко протиставив засади Кирило-Методієвського братства, до якого близько стоїть, про рівне й незалежне становище всіх складових частин союзу слов'янських народів.

Немає сумніву, що коли б геніяльний поет жив за наших часів, у нього знайшлося б нове потужне слово проти теперішнього модерного советського імперіялізму й сполученого з ним новітнього слов'янофільства.

Павло Тернівський

# ЗАЙВИЙ

Війна вирвала його, як і тисячі інших, з м'якого запашного ґрунту і, набавившись досхочу, шпурнула поза борт, мов зайву іграшку.

Відпливали в далекую синяву пароплави, поспішав, суетився народ, поїхав і він — Євген Олексійович.

— Ну, й що ж? — Добродушно посміхнувся на другому березі, ухилиючи сивого вилянялого капелюха. — В житті буває..

Поволі все укладалося. Син улаштувався на фабриці, Євген Олексійович виконував ролью господині, а впоравшись з домашньою роботою, сідав за невеличкий столик і починав свою наукову працю. Мав багато нових думок, великих задумів, плянів на майбутнє, та найбільшою його мрією було поповнити новими творами бібліотеку, що містилася в трьох подорожніх валізках.

І все якось ішло.

Але одного пополудня до його напінтемної кімнатки відхилила двері товста сторожика.

— Сеньор, це до вас. Ще вранці принесли, але вас не було вдома.

Євген Олексійович мовчки підвівся, зняв окуляри, привітав прибулу добродушною усмішкою і, сказавши з ув.гою "ґрасіяс", узяв телеграму. Подивився своїм звичаєм, чи до нього заадресована і, низнивши здивовано плічками, відкрив її.

— Із шпиталю? До мене? Нічого не розумію.

Але за хвилину все стало ясне. Дирекція шпиталю повідомила, що його син, у наслідок нещасливого випадку на фабриці, був перевезений до них у безнадійному стані і там помер у ранкових годинах.

Євген Олексійович розплющив широко очі, щось затрусило його істотою, загойдалась долівка під ним, і на устах захололи слова: "С-син!.. Мій син" ..

Підхмарень Каванаг \*), що височів оподазік, напроти невеличкого віконця Євгена Олексійовича, цих слів не чув. Стояв спокійно, твердо, самовпевнено. У великі вікна зливалось весінне сонце, морський вітерець м'яко тріпотав крильцями по стінах, оббігав заквітчані балкони і тераси, стрибав по підвіконнях і з усмішкою черелігав на інші підхмарні.

За віконцем Євгена Олексійовича, що майже впиралося в сіру стіну сусідньої кам'яниці, було тихо і душно. Інколи віддавало

---

\*) Каванаг — найвищий підхмарень у Буенос Айресі.

гомоном вулиці. Але Євген Олексійович нічого не чув. Сидів згорблений на ліжку і думав. Довго довго. . Опісля щось пригадав, поквапно підвівся і, забувши навіть сивого вилялялого капелюха, подався кам'яними сходами вниз. Опівночі, коли вертався, стомлений і розбитий, сторожика кинула невдоволено: "Не думайте, сеньор, що завжди так пізно відчинятиму!" Євген Олексійович так не думав. Він зовсім не думав. Він, здається, забувся навіть сказати "грасіяс" і привітати її добродушною усмішкою. Ішов кам'яними сходами вгору, підіймався на четвертий поверх, хвилинами зупинявся відпочити. Хтось у проході обтирався об його плічко, кидав з чемности "пробачте", проводив згорблену постать здивованим поглядом і подався вниз або вгору. Євген Олексійович нікого не помічав, нікого не бачив. І тільки на другий день, як у його свідомості дещо відбилося рефлексом, він заплакав.

Так почалась остання дія в житті проф. Стеблини. Чужина й старість лягли на його чоло тавром. Де не повернувся, де не пішов, скрізь ніс тавро на собі, і всі його бачили. Скрізь відповідали йому співчутливо, але таки прямо в обличчя: "На жаль, пане, на жаль"

Євген Олексійович спочатку переживав таку співчутливість, а згодом так звик до неї, так з нею зжився, що вже було дивним, коли йому інакше відповідали. Завжди добродушно посміхався, ухилив сивого вилялялого капелюха, дякував і просив пробачення, що насмілювався потурбувати.

Проходив людними вулицями, протискався крізь юрбу, зникав у ній, ставав на хвилину непомітним. Сивий вилялялий капелюх плив, погойдувався, перехилився до сонця, прилипав до вітрин. Десь на розі ховалася зношена, як і той капелюх, постать, щоб згодом, появитись серед тисячі строкатих, різношерсних постатей. Усі рухались, сміялись, жили. Серед них рухався і проф. Стеблина. Тихо, спокійно, непомітно. Ніхто його ні про що не питав, ніхто не забороняв ходити по людних вулицях, протискатись крізь юрбу, вдихати морське вологе повітря. Ніхто й тавром його не цікавився. Сивий вилялялий капелюх прикривав усе: і срібний волос, і тавро, і серце, що десь там, де глибокою западиною вигнулись груди, тихо вистукувало свої удари.

Стомлений, сів на лавочці в парку. Довкола бігали діти, весело дзвеніли, гралися в піску і блимали з-під лоба на смішного дідуся. Одне грудочку кинуло, щоб нав'язати знайомство. Дівчинка погрозила пальчиком.

... Ну-ну! Не можна дідуся зачіпати. Дідусь добрий.

Підійшла ближче і дещо несміливо дивилася в очі.

— Правда, ти добрий, дідусю?

Посміхнувся. Провів долонею по її каштануватому волоссі.

— Недобрий, дитинко.

— Еє... — недовіжливо подивилась, — Пеправда? А чому в тебе такі очі?

— Які?

— А такі, як у моєї мами, коли на мене дивиться. Ти добрий, дідусю. А в тебе нема чоколяди?

Її зеленкуваті очі, що своїм бідтінком нагадували оксамитний листок люльочника, так глибоко й довірливо дивилися на дідуся, що він відрухово сягнув рукою в кишеню. Але в тій же хвилині пригадав, що там нічого не може знайти, крім сіренького гудзика від камізельки. І ця свідомість упекла його. Ніяково стало перед цією маленькою істотою, що так довірливо дивилась на нього глибоко зеленкуватих очей.

Поквапно встав, поквапно наклав сивого вилянялого капелюха, поквапно віддалився.

Дівчинка розчарована...

Жалісно дивилася вслід і проводила дідуся зеленкуватим поглядом, доки не зник на закруті алеї.

Ішов тяжкими кроками. Поринав у юрбу, шипливав на трамвайних зупинках, перетинав неособержно вулиці.

Кудись простував.

Спішив на фабрику. Тут ще не був. Тут мусять його прийняти. Викладе їм усе, переконає їх, що так далі не може бути. Зрештою, він не такий уже й старий. Ще може працювати. Отак їм і скаже. Згорблений? Похилений? Сивий волос? М'язи, втратили пружність? Що ж із того! Хай сторожем десь Заспить, недогляне? О, ні, ні!

Євген Олексійович випростовується, добродушно посміхається, ухилиє сивого капелюха. Говорить широко, переконливо. Його уважно слухають, йому співчувають, хочуть допомогти. Вони радо. Хто б не розумів його положення! Звичайно, звичайно.

— Тільки, на жаль, пане, у нас нема відповідного місця.

— Може за пів заробітку, а там побачите?

— З дорогої душі, але...

Службовець так переконливо, так широко розводить руками, що Євгенові Олексійовичеві аж ніяково. Він добродушно посміхається, ухилиє капелюха, дякує, просить прощення, що насмілився потурбувати, і за хвилину віддаляється від фабрики, поринає в юрбу, щоб незабаром виринути десь на площі або на схрещенні гомінких-вулиць.

Біля вітрин, із-за яких привабливо дизляться каштануваті коубаси, перекроєна соковита шинка, запашні паштети, Євген Олексійович зупиняється, відрухово сягає рукою в кишеню, робить крок в напрямку входу. Але вмить щось пригадає, беззладно опускає руку, швидко відвертається і йде сірим довгим тротуаром. За ним стеляться пронизливі звуки автомобільних сирен, хрипливі крики гучномовців, різкі оклики продавців газет, гомін юрби. В ніздря б'є запах сграв, тяжкий, насичений. Але Євген Олек-

сійович іде спокійно, обважнілими кроками, похилений наперед, згорблений. Інколи добродушно посміхнеться, комусь зійде з дороги, об когось плічком торкнеться, просить пробачення. Часто стає під книгарнями, прикипає зором до книжок, довго думає, перечитує авторів, замислено йде всередину. Але нараз вдарить якась думка — вертається з порога, злегка ухляє капелюха, немов перед кимсь вибачається, і прискореним кроком прямує в сіру перспективу вулиці.

В скверіку, десь у тіні пальми чи евкالیпта присяде, вийме з кушеші шматок хліба, дробить голубам і собі покрадьки кидає на зуб. Голуби наспіх, один поперед одним, збирають кришки, зиркають попелястими очима на смішного дідуся. А він добродушно посміхається, ласкаво пестить їх зором.

— Еє, я більше не маю... — виправдується, коли вони, видзьобавши все до крихітки, питально дивляться в його долоні.

Пошум міста, змеханізовані відгуки вулиць лишаються десь поза ним. Він їх не чує. Він дивиться на рахманших голубів і почувує себе щасливим. Турбує його тільки те, що витоптав підметки і ні за що підбити. Та, зрештою, хіба це аж така проблема, щоб задля неї втрачати душевний спокій? Щоб задля неї не випромінювати добродушної усмішки рахманним голубам? В їх попелястих очах бачить себе, свій сивий капелюх і чотири гудзики камізельки, що так лагідно звисає над запаленими грудьми. І справді приємно дивитися в голубині очі, попелясто осінні, де — ні злоби, ні гніву, ні кривої думки. Маленькі попелясті дзеркальця і — тільки.

Пригадується трагічний епізод. Саме викочувалося сонце з-за Дніпра, як несподівано хутір облетіла вістка: "Бура кішка задумила Блакитного!" (Так його звали із-за блакитно сталевого відтінку пір'я). Це була гордість і краса Євгенового голубника. Не хотів вірити! Але факт був фактом: на горинці, поблизу димаря, лежав Блакитний Євген заплакав. Піднявши жертву, зустрівся поглядом з попелястими очима: на бантині сиділа голубка. В її правому оці блищала сльоза. Голубина, непомітна Таку сльозу Євген бачив декілька раз у житті. Але це було дуже давно.

Під впливом думок здрімнувся Євген Олексійович, і, коли прокинувся, голубів не було.

Перед ним проходили люди

Над морем, що так ніжно колихало душу й гасило важкі, розпалені думки, Євген Олексійович просиджував години. Дивився в жовтаві надбережні хвилі, слухав їх гомону, пив вологість, що несли на срібних хребтах, і хвилинами підводив зір понад сфалдовану поверхню. Довкола хигикали чайки, а там, у далині, де вузенька смужка прорізувала небо й воду, його зір зупинявся і застигав. У зіницях відбивалося небо і море, але в самій їх глибині ясніли золотисті береги. Певидні, далекі І думка йшла, одним одна, самотня в синю просторінь, за опуклі обрії,

досягала золотистих берегів. На устах появлялась добродушна усмішка, і здавалося, Євген Олексійович перед кимсь вибачається, що насмілився так далеко думкою поліннути

А вітерець, легкий, вологий спливає по сивому волоссі і глумливо намагається здмухнути з голови сивого вилинялого капелюха.

Море і небо вливали в душу Євгена Олексійовича особливий спокій, але одночасно й тугу за далекими золотистими берегами, де промайнуло дитинство, п'янка молодість, а потім — роки капалегливої наукової праці в університеті. Усе за ним. Усе поніс час на своєму хребті у минуле ... Ні, не все! Ще й перед ним трохи шляху. Пройде до кінця! Не залишить ні кроку!

Євген Олексійович покvapно встає, поправляє сивого капелюха і прямує додому. І тут, за невеличким столиком, обклавшись книжками, продовжує ще в університеті почату працю про "Схрещення лікувальних рослин" Забуває про все. Маленька кімнатка наповнюється тишею, поскрипом пера і час від часу м'яким шестом паперу. Йому в цій атмосфері так приємно, так добре, так змістовно, що хотілося б час зупинити і вічно сидіти прикованим до столика й книжок.

А думка — напружена, як лук — горить, породжує нові думки, дзвенить у простір.

Це в кімнаті Євгена Олексійовича, в тій малесенькій на четвертому поверсі. А в підхмарнях, що фантастичними сил'ветами повисли на темносиньому полотнищі неба, рвуться сміхи, стихає томін і западає звичайна цоденна північ. Зовсім така, як і в доку № 4, куди мусить поспішати Євген Олексійович.

Уже останню хвилину зарубує годинник.

Перо вмовкає, обривається шелест паперу. Євген Олексійович покvapно встає, поправляє окуляри, простягає руку по сивого капелюха і сходить вниз. А там — вулицями і провулками, сіро і непомітно, прибуває в док №4 та починає працю нічного сторожа. Обходить довкола довжезні склади, постукує палицею, інколи пристане на хвилинку, інколи присяде, прислухається. І так усю ніч. А вранці, коли перший промінь упаде на воду, вертається до своєї кімнатки на четвертому поверсі, лягає трохи спочити, опісля снідає й обідає одночасно і, не гаючи дорого часу, сідає за столик.

Але це щасливе життя не довго тривало. Виснажений частим недосипанням, Євген Олексійович однієї ночі заснув. Та коли б заснув А то отак, настоячки, сперся грудьми на якусь бочку І сам не знає, як воно сталося — здрімнувся крихітку. Розбудив наглядач. Євген Олексійович ухилив сивого капелюха, добродушно посміхнувся і вибачався, що насмілився крихітку здрімнутись. Той нічого не сказав, тільки порадив зайти вранці до канцелярії. А там виплатили гроші і з болем заявили, що, мовляв, їм дуже прикро і неприємно

— Але, на жаль, на превеликий жаль, дідуся

Євген Олексійович пробував пояснити, переконувати, але, побачивши страждання на обличчі службовця, ухилив сивого капелюха і вибачився, що насмілився турбувати.

Три тижні не виходив на місто. Сидів, напружено думав, писав. Та, коли ствердив сумний факт, що в правій кишені камізельки лишилося декілька мідяків, глибоко задумався, пройшовсь по кімнаті, опісля почав перелистовувати записну книжечку. Знайшов потрібне. Зір тупо спочив на листочку паперу, чоло спохмурніло, лише скельця окулярів відбивали концентрацію думок.

Вагався. Довгу хвилину вагався, аж уренті щось перемогло, і він простягнув руку по сивого вилинялого капелюха.

Іхав трамваем, шукав, питав прохожих і, кінець кінцем, знайшов. На великій вивісці над дверима фабрики якихось машин було чітко виписане те саме прізвище, що й у його записній книжечці. Це відкриття дещо збентежило Євгена Олексійовича. Не повірив. Подивився ще раз на адресу: таки він!

— Молодець Микола Остапович! — широко промовив до вівіски, похитуючи головою і добродушно, тепло посміхаючись. — Дивись — і фабрику має!

Побіч фабрики, у деякій віддалі від вулиці, пишалася гарна вілля. Дві пальми при вході падали особливого, екзотичного вигляду.

Євген Олексійович протер окуляри і дуже уважно прочитав бронзову табличку на хвіртці.

— І ще б! Звичайно — він!

Легенько натиснув дзвінок і, почувши кроки всередині, старанно обсмикав піджак та мацнув, чи всі гудзики камізельки застібнені.

— До кого, сеньор? — спитала панночка в білому чепчику. Її зір скісно зісковзнувся із сивого капелюха і впав на дещо завеликі черевики прибулого. — Ви, очевидно, не сюди?

Євген Олексійович дуже ввічливо й спокійно переконав її, що таки сюди. Ось у кишені має навіть адресу. Аякже, аякже

Панночка, хоч і нерало, але впустила, сказавши почекаги в передпокої. Згодом, коли в салоні пригас веселий сміх і гомін, м'яко зашампіли порт'єри, і появився сам Микола Остапович.

— Ну, нарешті! Я так і думав. Пора, пора. Давно пора відвідати земляка, Євгене Олексійовичу. Ке таль? Як живеться? Виглядаєте непогано. Ось бачите! Кажу вам: тут людина не загине. Оо, но-но! — при цьому дуже вдало й майстерно прицмокнув. — Га, звичайно, спочатку тяжко. А скільки я набідувався, один Бог знає! Нераз і в бур'яні доводилось спати. Було всього. Зате, тепер — бачите! Так, так, Євгене Олексійовичу

— Папа! — залзвенів жіночий голос із салону.

— Хвилиночку, Аніта, хвилиночку!

Микола Остапович вдоволено пояснив:



— Це моя донечка-пестунка. Ні на секунду не хоче без батька лишитись. Вона з гістьми. Та хай собі там побавляться, а ми тим часом перейдімо до мого кабінету. Там затишніше — спокійніше побалакаємо. Будь ласка, будь ласка Капелюшок можна ось тут, у передпокої . . . Сідайте, Євгене Олексійовичу, та почувайте себе, як удома. Я ось зараз шкляночку вина

Євген Олексійович повів зором по гарнообставленому кабінеті, забубонів пальцями по письмовому столі і сам собі добродушно посміхнувся.

Ну, ось і я вже. Пробачте за чекання, — кинув Микола Остапович находу, тримаючи в одній руці пляшку вина, в другій — два бокали.

— Навіщо стільки турбот, Миколо Остаповичу?

— Нічого, нічого Трохи прохолодимось. Розкажіть ж, як живеться? — наливаючи шишучої сидри, звернувся Микола Остапович. — Уже, мабуть, місяців три, як ми не бачились. Мені фабрика забирає весь час, нема коли дихнути. Але ви, Євгене Олексійовичу, таки могли колись навідатися. Забуваєте старого друга. Ну, ну, не виправдуйтесь . . . — жартівливо погрозив пальцем. — Ех, знаєте, ті турботи! Люди й не радий їм. Але що ж — узяти хрест на себе, неси, чоловіче. Але ж бо пийте, Євгене Олексійовичу. Будь ласка, будь ласка . . . Ви сьогодні неначе б не в настрої? А що вам? Невже і в вас якісь турботи?

Євген Олексійович добродушно, але досить сумно посміхнувся.

— Ну, нічого. Все буде добре, кажу вам. Ось я трохи впраюсь з працею (тепер сезон — сила-силенна замовлень!), тоді придивлюся ближче до вас. Яюсь спільними силами створимо вам кращі умови життя, сина влаштуємо на відповіднішу роботу

Тут Микола Остапович раптом обірвав, бо побачив, що за скельцями окулярів Євгена Олексійовича заблїсла сльоза.

. . . Мій син помер

В кабінеті запанувала тиша.

За хвилину з сальону нервово задзвенів жіночий голос: "Папаа . . .!"

Микола Остапович швидким кроком вийшов з кабінету, а коли вернувся, його обличчя було веселе, рум'яне і свіже.

. . . Нечемна Анїта, не дає спокою. Пробачте, дорогий Євгене Олексійовичу, — зам'явся господар, — чи не могли б ви потурбуватись до мене завтра? Деся цієї порою. Не буде гостей, Анїта поїде над море, матимемо більше часу про щось конкретне для вас подумати. Вам би якусь працю

— Якщо не прогніваєтесь, — несміливо підхопив Євген Олексійович, — то я в цій саме справі

— Але ж бо! Тільки, будь ласка, завтра Завтра, дорогий Євгене Олексійовичу.

Голос Миколи Остаповича бренив м'яко, співчутливо. Якось машинально, не думаючи, вивів земляка до хвіртки, тепло потис його руку і дуже вибачливо додав: "Завтра, дорогий Євгене Олексійовичу. Завтра"

Євген Олексійович ухилив сивого капелюха, добродушно посміхнувся і попросив пробачення, що насмілився потурбувати.

Микола Остапович зачинив старанно хвіртку, зі сходів кинув землякові тепле, приятельське "чав!" (що, здавалося, й пальми ніжно повторили) і подався до гостей. А Євген Олексійович перейшов на другий бік вулиці, хвилинку постояв, подумав і, добродушно посміхнувшись, попросував до трамвайної зупинки. Що ніс у душі, не відомо, бо все прикривали сивий капелюх і старенька камізелька, що звисала над западиною грудей.

На розі зникла його згорблена постать, затихли повільні кроки, вулицею пробіг морський вологий вітерець, підкидаючи шматок пожовклого паперу

Проминуло чимало днів. Микола Остапович зазнав не однієї турботи, та все таки, справившись трохи з роботою у фабриці, рішив навідатись до земляка. Його темносиня лімузина, злегка підстрибуючи, тихенько шаруділа по асфальті, поспішаючи в надморську дільницю.

Довелось довго їздити завулками, шукати, але врешті знайшов. Підійнявся на четвертий поверх. Подзвонив. Вийшла сторожиха і, витираючи спітніле обличчя, питально дивилась на прибулого.

— Тут живе сеньор Стеблина?

Вона здивувалась!

— Той веко? Давно нема!

— Що, вибрався на інше помешкання?

— Но, но, сеньор, мурію. <sup>1)</sup>

Микола Остапович остовпів. Вістка була надто несподівана.

— Як? Коли?

— Вас це дуже цікавить? — недовіжливо подивилась.

— Це мій земляк, приятель

— Аа, шкода. Спокійний був квартирант. Тільки дуже бідний. Йому й син помер. О, так, так

— Хвилиночку, хвилиночку, сеньора А що було причиною смерті старого?

— Яка тут причина? Помер та й годі.

— Чи не знаєте випадково ?

— Пробачте, сеньор, я не маю часу! — вже з гнівом у голосі сказала сторожиха і зачинила двері.

---

<sup>1)</sup> — Ні, ні, пане, помер.

Микола Остапович постояв хвилинку, поміркував, опісля безрадно розвів руками, зійшов вниз, сів у темносиню лімузину і поїхав у тому напрямку, звідки прибув.

У тій самій хвилині підмарень Каванаг купався в сонці, лив морське вологе повітря і, примружуючи ліве око, спокійно, бай- дуже дивився вслід темносиній лімузині.

Буенос Айрес, липень 1949.



Жіноча Спортова Дружина Т-ва "Відродження"

# Море в українській історії і поезії

29 квітня цього 1950 р. минає 32 роки від того пропам'ятного дня, як на кораблях Чорноморської фльоти, що мало не від двох століть плавала під московським прапором, піднеслися прапори українські і тим відновили давню славу традицію тих часів, коли Чорне Море було — Море Українське, чи як його в давнину звали, “Руське”

То були славні часи Держави Київської, коли наші прадіди панували незаперечно над усім Чорномор'ям і трусили Босфором.

В 860 році київський князь Аскольд на 200 чи 300 кораблях з'явився у околицях Царгороду, поруйнував їх і з великою здобиччю повернувся додому.

Про те небезпечне становище в якому опинилася була тоді столиця Візантійської імперії, так написав пізніше царгородський патріарх Фотій:

“Горе мені, що я дожив до цього нещастя, що ми стали посміховищем для сусідів, що ми не могли навіть вчасно довідатися про наглий напад русичів, дарма, що нападали, віддалені від нас стількома краями, державами, річками та морями Чи пригадуєте ви той страшний час, коли прийшли до нас кораблі русичів, дихаючи на нас чимсь суворим, пагубним; коли море тихо й спокійно колесало їх на своїх хвилях, а на нас гнало жорстокі хвилі війни; коли переляк і темрява опанували були розум, а вухо прислухувалося тільки до одної звістки . . . чи не опанували вже вороги місто?”

Ходив морським походом на Царгород і слашій князь Олег. Ніби мав він тоді флоту в 2.000 кораблів. Греки злякалися численного українського війська й запропонували багатий відкуп. Тоді Олег, на знак перемоги, прибив до брами Візантійської столиці свій щит. Це було в 907 році.

А в р. 913 ки. Олег вже дивиться в іншому напрямку: попере́тягав свої кораблі з Дону до Волги, спустився Волгою до Каспійського моря і там кілька місяців господарив, повернувшись із багатою здобиччю.

Про цей морський похід на Каспій п. Л. Отаманець написав гарного вірша:

Гривить Каспій. Клекоче бурунами.  
Летять човни, мов птахи, в далину.  
Закуті в сталь мужі грізні з мечами  
Верстають сміливо дорогу буряну.

Як день, як ніч, б'ють хвилі зловорожі,  
І в далечі зникають береги.  
Безпину в поготівлі, на сторожі  
Пливають вони, хоч пекло навкруги.

Одважні внуки світлого Дажбога —  
Пливають вони пригод - боїв шукать.  
Ім Олег князь провідник і дорога,  
І кожне слово Олега — наказ.

Із човна в човен в бурянім безкраї  
Літає він: сто миль ще до землі!  
Вперед! — сурмить. Аж Каспій завмирає ...  
І мчить вперед, все перший на чолі.

Аж Каспій завмирає, й тихнуть хвилі.  
Пливають все далі й далі Русичі ...  
Князь - Олег вождь їх при вітрилі,  
Князь - Олег вождь чарує їх мечі.

Після Олега і кн. Ігор двічі нападав на Царгород, — хоч і не так удатно, як Олег. І на Каспій ходив Ігор, доходив там аж до Дербенту та Бардау (теперішнє Баку).

Аж до самого кн. Ярослава Мудрого панувала українська фльота на Чорному морі, і ще в 1043 р. Володимир, син Ярославів, розбив там грецьку флоту.

З того панування своєї фльоти, Україна мала великі моральні й матеріальні користі: адже ж Чорне Море було тоді найважливішою торговельною дорогою, і той, хто панував на ньому, користувався великою повагою та увагою. Своїми ж нападами на Царгород, тодішні українці здобували собі привілеї в торгівлі з багатю Візантією.

Та й іншу користь мали українці з моря: воно розвивало в них дух підприємчivosti й відваги, любов до пригодницького ризиковного життя, добре пізнання чужинецького світу, великий життєвий досвід, зацікавлення до науки й взагалі знання, і з тим ширший світогляд та виrozumіння і любов до волі й незалежності.

Тим то в парі з розвитком українського державного життя йде й розвиток українського мореплавства, і навики в парі з розвитком мореплавства йде й розвиток українського державного життя.

Коли ж упало українське мореплавство, коли Україна втратила панування над Чорним Морем, втратила й свою державність.

А сталося це тому, що численні мандрівні народи Азії — печеніги, половці, і нарешті татари — відрізали поволі українські мійські осередки, на чолі з столичним Києвом, від моря, перервали їх морську торгівлю, все частіше переривали найлегші й найзручніші зв'язки з західним культурним світом, і, зрештою, поринули тодішню Україну в темряву внутрішніх міжусобиць, дрібної внутрішньої боротьби та вузького провінціалізму, позбавленого широким світовим інтересів, які в ті часи могло давати тільки море.

Відрізана від Чорного моря Україна перетворюється поволі з великої могутньої держави в нікому нецікавий глухий загімінок, всіма забутий і занедбаний

І тільки при кінці XV ст. постає знову українська народня організація, що віднаходить шляхи до Чорного моря, а з ними поволі знову віднаходить шляхи й до української національної державности: маю на увазі козаків, а головню — Запорозжців, що на невеличких човнах чайках плули в діл Дніпром, повз сильну турецьку фортецю Очаків (яку або прошивали тихенько вночі, або обходили суходолом, тягнучи човни впрост із Дніпра в море) і робили напади на турецькі та татарські оселі на берегах Чорного Моря.

Вже перший організатор січового козацтва Байда Вишневецький водив запорожців на татар та турків, а пізніше постійна війна з цими "невірними" зробилася ніби національним та релігійним обов'язком українського козацтва.

В 1606 р. козаки здобули й спалили Іерекон — сильну татарську фортецю, що боронила доступу до Криму, і на першу половину цього ж XVII ст. припадають найславніші морські походи запорожців. Тоді нападала козацька фльота не тільки на європейські, але й на малоазійські береги Туреччини, нищила й руйнувала турецькі порти, палила ворожі кораблі, звільняла бранців, що їх набирали татари підчас нападів на українські землі та продавали в рабство туркам.

В серпні 1614 р., коли козаки здобули одне з найкращих турецьких міст на малоазійському березі — Синопу, понищили там турецькі кораблі та завдали всьому місту величезної шкоди, султан був такий розлючений, що хотів бун повісити свого першого міністра, що, мовляв, допустив до того. Та на другий рік, козаки з'явилися вже й під стінами самої турецької столиці й понищили все довколишнє побережжя.

Та коли козаки вирушили з великою здобиччю назад додому, султан вислав їм наздогін всю свою фльоту, яку тільки зміг тоді зібрати. Турецька фльота назлігнала козацьку при дунайському гирлі. Дійшло до великого бою, внаслідок якого турецьку фльоту було до шенту розбито, багато турецьких кораблів потоплено, а сам головний турецький адмірал попав у полон, в якому пізніше й помер, невикуплений.

В 1620 р. козаки, під командою Яцька Бородавки, підплили знову під Царгород. Турки так перелякалися, що турецьких вояків зриходилося палицями заганяти на кораблі, а козаки тим часом відплили до Варни, яку й взяли — і то не в перший раз!

Зрештою, в ті часи козаки так були далися туркам у знаки, що сама звістка про їх намір напасти на Царгород викликала неймовірну паніку:

“Чутка про чотири козацькі чайки на морі, — писав один із тодішніх сучасників, — лякала турків гірше, як звістка про чуму”...

В 1625 році був знову великий морський похід: турецька фльота в 325 кораблів заступила була козакам дорогу, але козаки пробилися через неї і поплили до Царгороду, який залишився був без всякої оборони. Сам султан так налякався, що в патинках утік із столиці в глиб Малої Азії. Козаки тоді знищили частину Царгороду і повернулися додому з малими втратами.

Найбільшого розмаху набрали козацькі морські походи за гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного, людини на той час дуже освіченої і в війнах загартованої. Десятиліття його гетьманування — це час найуспішніших воєн запорожців: вони годі по кілька разів на рік то набігали на Крим, то на турецькі береги Малої Азії, заганялися аж під Трапезунт та Синопу, бували і під Царгородом.

Після Сагайдачного успішно провадив боротьбу з татарами та турками і гетьман Мих. Дорошенко, славний особливо нападами на Крим.

Не дурно отже в усій Європі, що тремтіла тоді перед турками та побоювалася поширення їх влади на все більші європейські території (адже турки були вже й під Віднем!), ширилася слава козацького імені. До українських козаків стали засилати своїх послів різні тодішні великі держави, і Австрія та Іспанія намагалися вступити в союз із козаками для спільної боротьби з Туреччиною.

Зріст української морської сили мав велике значення і для піднесення національної самоповаги в усьому українському народі. Морські походи викликали в Україні велике захоплення, і їх оспівувано в козацьких думках: пригадаймо хоч би думу про Самійла Кішку, про Олексія Поповича, про козака Матіяша, про розмову Дніпра з Дунаєм тощо.

В посланії до козаків 1621 р. від українських єпископів читаємо ми такі знаменні слова, в яких козацькі морські походи прирівнювалися походам давніх князів наших:

“Це ж бо те плем'я славного народу руського з насіння Яфетового, що воювало грецьке цїсарство Чорним Морем та суходолом. Це з того покоління військо, що за Олега, монарха руського, у своїх човнах по морю і по землі (приробивши до човнів колеса) плавало і Константинополь добувало . . . Це ж вони, за Володимира, св. монарха руського, воювали Грецію, Македонію, Ілірик

На цілім світі ніхто по Бозі не чинить зневолюваному християнству такого великого добродійства, як запорозьке військо своєю сміливістю й перемогою . . .”

За Хмельницького увага козацтва була звернена у другий бік. Виснажене затажною війною, підпорядковане Москві, воно по-нові втрачає своє море і, хоча за Сірка й робить ще спроби повернути на берегах Криму давню козацьку славу, по його смерті, про козацьку флоту вже годі згадувати

По зруйнуванні Січі за Катерини II, пішло козацтво на Дунай, на Кавказ, на Угорщину — “на чужу службу”, а на Чорнім Морі поволі все частіше з’являється прапор московський, під яким і служать славних прадідів великих упуки погані

Понад 150 років не бачило Чорне Море своїх справжніх колишніх господарів, не бачило українського прапору, не носило української слави в чужі краї. Бо хоч і складалася чорноморська флоту в більшості з українських моряків, не було в ній зовсім свідомих українських патріотів, а були тільки слухняні слуги московського імперіялізму.

Треба було аж могутньої хвилі національної революції 1917-18 рр., щоб сколихнути, як слід, чорноморською флотом та нагалати їй, кому вона має служити, чії береги й інтереси охороняти.

Перший український революційний парламент Українська Центральна Рада, на чолі якої стояв наш найкращий заслужений історик, Мих. Грушевський, дуже скоро зрозуміла, що без сильної національної флоту не може бути й сильної світової Української Держави. Тому вже 22 грудня 1917 р. постав при Центральній Раді “Український Генеральний Морський Секретаріат”, що пізніше — 1 березня 1918 р. — був переіменований на “Українське Морське Міністерство”

Та перебрати тому Генеральному Секретаріатові чи Міністерству владу над чорноморською флотом була не легка справа. Як я вже раніше згадував, вся чорноморська флоту була пересякнена єдинопеділімівськими соціалістичними ідеями, які запопадливо прищеплювалися морякам від російських політичних емігрантів по всіх чужинецьких портах, де тільки ті кораблі спинилися. Тому то, як тільки вибухла російська революція, в чорноморській флоті негайно виникла безліч різних революційних комітетів, але дуже мало українських національних організацій, та й ті, що виникали, мусли з самого початку витримувати непогамовані напади російських єдинопеділімівців, які інакше й не висловлювалися про український національний рух та про Центральну Раду, як про ніж у спину російської революції.

Тим не менше, коли Центральна Рада скликала в травні 1917 р. Перший Військовий З’їзд, залоги всіх кораблів чорноморської флоту були на тому З’їзді представлені.

В жовтні 1917 р. вся чорноморська флоту була схвильована й стурбована — в севастопільській порт, де вона стояла, при-



був із Одеси військовий транспорт, ч. 119, під командою штурмана Трохименка, — над цим транспортом повіяв величезний шовковий жовто - блакитний український прапор — це був перший корабель української революційної фльоти.

Вигляд цього українського прапора над військовим кораблем чорноморської фльоти впрост електризував всю флоту і викликав чималі випадки гострих сутичок між прихильниками українізації чорноморської фльоти та її супротивниками.

В листопаді 1917 р. вже було кілька кораблів, що зачисляли себе до української фльоти й несли український прапор. При кінці 1917 р., крім велетня дреднавта "Воля", що підніс український прапор 24 грудня, несли українські прапори також два міноносці, один крейсер та два транспортні, всі ж інші кораблі опинилися в руках большевиків і несли червоні прапори.

Тимчасом московська армія Муравйова все більше наближалася до Києва, і її успіхи негайно використовували большевицькі агітатори, яких не бракувало ані в портах Чорного моря, ані на кораблях чорноморської фльоти.

4-го січня большевики опанували Одесу, — останній порт, що залишався ще в українських руках, — і тоді загинув і славної пам'яті штурман Трохименко, що перший підніс український прапор на своєму кораблі, і інші свідомі українці, моряки й не-моряки ...

Та дуже скоро, внаслідок берестейського миру й поєнної допомоги, що дали німці військам Центральної Ради, розпочалося вичищення України від московських військ.

6 квітня Запорозька дивізія ген. Натієва заняла Харків, а 10 квітня вже дістала наказ здобути Крим. З цією метою Запорозьку дивізію було переформовано в Запорозький корпус, складений з двох дивізій.

Запорожці негайно виступили в похід, і 16 квітня вже були в Олександрівську, що лежить коло давнього осідку Запорозької Січі — острова Хортиці. Тут Запорозький Корпус зустрівся з Укр. Січ. Стрільцями, що знаходилися під командою Вас. Вишиваного, колишнього австрійського архикнязя. Чимало УСС-ів вступило тоді до Запорожців.

Здобувши 20 квітня після запеклого бою переправу через Сиваш, Запорожці ввійшли до Криму, де населення незвичайно широко й сердечно їх вітало. "Це був майже тріумфальний похід, — писав у своїх "Спогалах" сотн. Б. Монкевич, — учасники цього походу на все життя його не забудуть"

Занявши 24 квітня Симферополь, ніби столицю Криму, Запорозький корпус почав готуватися до походу на Севастополь, головний морський порт Криму, справжній ключ до посідання всього Чорного моря.

Коли нараз, мов грім із ясного неба, приходить повідомлення, що німецька військов<sup>а</sup> влада, яка саме тоді підготовляла гетьман-

ський переворот, зажадала, щоб Запорозький корпус негайно звільнив Крим, який, за Берестейським договором, не мав, мовляв, належати до України.

Дійсно, коли українську делегацію в Берестю, що представила мапу етнографічних українських земель, які мали б увійти в українську державу, представники Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії та Туреччини запитали:

— Як же буде з Кримом?

Делегація відповіла, що Крим заселений татарами, і татари вже самі мають рішати, що буде з їхньою землею.

Тепер німці користали з цієї невдалої відповіді недосвідчених українських дипломатів, щоб накласти на Крим власну імперіялістичну руку.

Володіння Кримом давало б їм, безперечно, незвичайно важливу базу для опанування всього водостроку Чорного Моря.

Чорноморська ж фльота тимчасом ждала в Севастопільським порті українського війська.

Після звільнення України від першої большевицької окупації, серед кораблів фльоти панував хаос. Деякі кораблі тримали український прапор, інші — червоний, большевицький, ще інші — чорний, анархістичний. Крім того, на окремих кораблях ці прапори чергувалися: то, замість большевицького, здіймався український жовто-блакитний прапор, то, навпаки, замість українського, підносився знову червоний.

Та коли прийшла вістка, що до Севастополя йде українське національне військо, фльота захвилювалася. Почалися мітинги, наради. Нарешті, після довгих дискусій, "Центрофлот", себто загальне представництво всієї фльоти, постановив визнати чорноморську флоту за українську і піднести на всіх кораблях український прапор. Адміралові Саблінові "Центрофлот" запропонував перейняти команду всією флотою.

22 квітня 1918 р. адмірал Саблін видав наказ:

"Всі судна, портове майно і укріплення, які знаходяться в пристанях Криму та на його побережжі, являються власністю Української Народньої Республіки. А тому наказую скрізь, де треба, вивісити українські прапори. Рішуче забороняю від сьогоднішнього дня вихід у море та рух суден із кримського побережжя: Судна, що стоять у пристанях, мають лишитися на місці, а ті, що на морі, мають спішно увійти до найближчої пристані. Судна, що нарушать цей наказ, будуть пушені на дно без попередження"

І от прийшов день 29 квітня, коли, за розрахунками, Запорозький корпус мав увійти до Севастополя.

В Севастопольському порті на той день, зібралася була майже вся чорноморська фльота.

Надходить вістка, що до Севастополя надходить українське військо.

Тоді, о 4-ій годині пополудні, адмірал Саблін віддає наказ із свого адміралтейського корабля "Георгій Побідоносець":

— Фльоті піднести український прапор!

Стояла чудова погода. Ніби й сонце, і небо, і море раділи цій історичній хвилині.

На кораблях почувалась команда:

— Стати до борду!

Залози поставали лицем до середини свого корабля:

— На прапор і гюз — струнко<sup>4</sup>

— Український прапор піднести!

І під сурми й сигнали підстаршин злетіли в гору й замаяли під вітром жовто - блакитні прапори, нагадуючи давні часи Аскольда, Олєга, Ігоря та гетьманів Сагайдачного та Дорошенка

Та коли, замість українського війська, ввійшла до Севастополя німецька піхота, і прийшла звістка, що того самого дня в Києві стався державний переворот, і німці, розігнавши Центральну Раду, настановили генерала Скоропадського за гетьмана України, частина чорноморської фльоти, головно — міноносці, під командою адм. Сабліна відплила до Новоросійська. В Севастополі ж залишилася друга частина під командою адмірала Остроградського Апостола.

Занявши Севастополь, німці поставили на кораблях свою варту, наказали піднести німецький прапор, і залози та командний склад опинилися ніби в стані полонених.

Таке поводження німців сильно загострило українсько німецькі відносини і чимало спричинилося до нового поширення в фльоті і взагалі на всьому чорноморському побережжі советофільських настроїв.

І хоча пізніше німці, зрозумівши, що війну вони однаково програли і в Криму не втримаються, почали поволі повертати українському урядові захоплені кораблі, так що в вересні 1918 р. уже вся чорноморська фльота, що залишилася в Севастополі, була знову під українськими прапорами, все ж уже в жовтні ввійшла в Чорне Море фльота Антанти, яка підтримувала білогвардійські війська Денікіна та Врангеля, а на українську фльоту дивилася, як на замасковану німецьку. Тому чорноморську фльоту було захоплено, як воєнну здобич, і частину її загоплено (13 підводних човнів), а частину вивезено до Бізerti, в Півн. Африці ...

Та день 29 квітня все ж залишається пам'ятним в українській історії і його ми святкуємо, як День Українського Моря, що відновив давні українські традиції і служить дороговказом на будучність, породжуючи в національній українській літературі справжню тугу за морем.

Море, рухливе, безмежне, незбагнуте, із своїми безконечними обр'ями, викликало в українських поетів справжнє натхнення, що збагачувало українську літературу прегарними віршами та образами.

Величні описи моря знаходимо ми перш за все вже у Шевченка: досить пригадати його "Івана Підкову":

Висипали запорожці,  
Лимаи човни вкрили.  
"Грай же, море!" заспівали.  
Запівались хвилі.  
Кругом хвилі, як ті гори:  
Ні землі, ні неба,  
Серце мліє, а козакам  
Тільки того й треба.  
Пливуть собі та співають.  
Рибалка літає,  
Попереду пан отаман  
Веде, куди знає.  
Похожає вздовж байдака,  
Гасне люлька в роті:  
Поглядає сюди-туди,  
Де то быть роботі?  
Закрутивши чорні вуса,

За вухо чуприну,  
Підняв шапку — човни стали:  
— Нехай ворог гине!  
Не в Синопу отамани,  
Панове молодці,  
А в Царгород, до султана  
Поїдемо в гості!"  
— Добре, батьку отамане!  
Кругом заревіло.  
— Спасибі вам!  
Надів шапку.  
Знову закипіло  
Синє море. Здовж байдака  
Знову похожає  
Пан отаман, та на хвилю  
Мовчки поглядає.

Із пізніших постів пригадаємо Миколу Вороного з його відомим віршем "До моря":

Чолом тобі, синє, широкєє морє!  
Незглибна безодне, безмежний просторє,  
Могутня сила, — чолом!  
Дивлюсь я на тебе — і не надивлюся,  
Думками скоряюсь, душею молюся,  
Співаю величний псалом.  
Міцне, необорне! ... Ні грому, ні хмари  
Не страшно тобі, не боїшся ти кари,  
Само собі — вищий закон.  
Зваблєве, розкішне! В тобі й раювання,  
І мрія солодка, і втіха кохання,  
І любий та лагідний сон ...  
Прийшов я до тебе змарнілий та бідний,  
Проте ж але близький та рідний,  
Тобі бо віддавна я свій.  
І ось я з тобою душею зливаюсь,  
В просторі блакитнім на хвилях гойдаюсь,  
Втонаю в безодні твоїй.  
Як ти, неосяжне, хистке, таємниче,  
Як ти чарівлєве, як ти бунтівниче,  
Така ж і душа у співця.  
Тому і до тебе вона так прихильна,  
Що пут і кайданів не зносить і, вільна,  
Бурхає, як ти, без кінця.

Як бачимо, тут море виступає, як символ волі, цілковитої незалежності, бурхливої самостійної сили

Та з особливою тугою й замилюванням почали звертатися до моря українські поети після 29 квітня 1918 р.

Самому цьому дневі присвятив того самого року незабутній лаш поет і революціонер Гр. Чупринка, що його розстріляли московські червоні імперіялісти в 1921 р.:

Гей, на весла, щоб понесла  
Буря човен на простір,  
Де свавільний вітер вільний  
Гонить хвилі вздовж і вшир.

Там на морі, на просторі,  
Розігнавши млявий сон,  
Виллем муки наші в звуки  
Буйним вітром в унісон.

Там на волі, на роздоллі,  
Де здіймаються горби,

Пізніше цьому ж пропам'ятному дневі присвятив чудесний кірш Ю. Буревій, теж розстріляний в грудні 1934 р., разом із численними іншими українськими письменниками: Косинкою, Фальківським, Влизьком тощо:

“На поклад вийди! Струнко  
стань!” —

Приймає фльота рапорт.  
Напнулись. Крикнув капітан:  
“Підняти вгору прапор!”

Рванулися у ранню синь  
На кораблях бандери,  
У чорноморську далечинь,  
Мов крила розпростерлись.

Струснулись крейсери. Пройшли  
Дреднавти, торпедовці,  
Гармати гирла піднесли,  
Мов кли залізні, вовчі.

Прорвала сальва небеса,  
Кругом заграло море.

Із інших поетів треба ще згадати Івана Лину, що в образі моря втілює Україну:

Вчора ще ревіло море,  
І кишило, і гуло,  
Бушувало на просторі,  
Підіймало хвилі-гори  
І страшне усім було.

Всю отруту нашу люту  
Виллем в море без журби.

Виллем в море наше горе,  
Нашу млявість, нашу лінь,  
Гей на весла, щоб понесла  
Буря човен на глибінь!

Ми полинемо соколиним  
Вільним льотом з берегів,  
Роздратуємо, загартуємо,  
Нашу міць для ворогів.

Зірвався вал. Устав. Досяг  
По обрій неозорій;

А там заграв, заклелотів,  
Поплив, немов нестямний,  
Ніс моря звільненого спів  
Далекими світами.

Там, де морська глибінь колись  
Сховала велич слави —  
Угору знову піднялась  
Прапори золотаві.

Яка краса! Величчя мить!  
Нікому вже не служим!  
У небо сальвами гримить  
Народу голос дужий.

Та мороз недовго сильний,  
Швидко вернеться весна;  
Зійде сонечко прихильне,  
Знову буде море вільне  
І привабливо загра

А сьогодні глянув — всюди  
Море в кризі вже лежить;  
Сковані морозом груди,  
Їх рубають, топчуть люди:  
Море-велит тихо спить ...

Після бур і ти, мій краю,  
Не прокинувся ще зо сна,  
І тебе всі зневажають ...  
Та зірки й тобі засяють,  
Бо вже йде твоя весна ...

З-поміж поетів футуристів, у Мих. Семенка морська лірика замикається в рямцях туги за далеким і невідомим "Горизонтом", але в його товариша Шкорупія морська тематика виступає ширше й глибше. Буйне й мерехливе життя моря — цієї "колиски бур і гурагану" стає для нього не тільки канвою для мережива мрій. Воно родить жаждобу міцних переживань і великих зусиль, особливо в зустрічах зо штормами бурями, що з ними мусить боротися людина на життя і на смерть. Шкорупій написав цілий цикл морських лірик, які об'єднав однією спільною назвою "Море". Тут ми знаходимо не тільки молитовний захват морем, але й відчуття снаги моряцької:

От шкіпером коли б я був,  
То розпустив би всі вітрила,  
Щоб вітер щогли долі гнув,  
Та буря в линвах вила ...

З-поміж поетів символістів Мик. Терещенко найкраще зрозумів і відчув море, — досить тут згадати його "Чайку", в якій він дає дуже гарну, ніби особисто пережиту картину морського походу козаків. Захоплений козацькою відвагою, він ніби жаліє, що козаки так скоро повертаються з моря "у рідний український вирій, де степ, і люлька, і воли ..."

Замилування до моря занадто вже не гармонізує з отими по-вільними й спокійними волами та безконечною одноманітністю рівного степу.

Терещенко дивився на минуле України, як справжній моряк:

Без зор, без компасу, без гасла  
Історія моїх ділів;  
І тільки кров у них не гасла,  
Кипіла для МАЙБУТНІХ днів ...

Так само і в Макс. Рильського захоплення красою України породжує тугу за її могутністю, яка, як він відчуває, тісно в'яжеється з морем. Занадто довго Україна залишалася без моря, і тому життя її змиршавіло:

Ми ще ніколи не були собою,  
Не підіймали стяга по морях,  
Ні по чужих, невиданих краях,  
Де квіти квітнуть барвою новою.  
Ми безязикі, безіменні ми —  
— Німа вода холодного свічада,  
Слизький туман. Ми привидів громада,  
Що непомітно ходить між людьми ...

Так було в недавньому минулому. Але наше недалеко майбутнє, саме через зв'язок із морем, має бути інакше:

Народи й царства! Днів і поколінь  
Моря дзвінки! Дивуйтесь непочутнім:  
У давнім ваше, наше у майбутнім,  
Для вас — земля, а наша — далечінь ...

Море, як символ боротьби, як символ ріжнoманітнoгo життя, де переплітаються сміх і сльози, що насміхається з квoлих неврастеників, нездатних до рішучoгo чину, виступає в гарнoму вірші Олексі Коваленка:

Стояв над морем я бурхливим,  
Дививсь, як хвилі йшли грізні:  
Тікали з сміхом непривітним,  
І знов верталися сумні ...  
Душа замовкла на хвилину  
І прислухалась до життя,  
Що клекотало без упину  
Та встало знов гірке чуття  
Мені в той час; в ту мить здавалось,  
Що море зна мою журбу,  
І з мене гірко насміхалось  
Що я не рвуся в боротьбу ...  
Стояв стурбований, розбитий,  
І душу тиснув чорний сум,  
І соромом німим покритий,  
Не міг зібрать до купи дум ...  
Стояв над морем я бурхливим,  
Дививсь, як хвилі йшли грізні:  
Тікали з сміхом жартовливим,  
І знов верталися — сумні.

Постав у нас і гурт поетів, що присвячували свою творчість майже виключно морю.

Творцем цієї школи ентузіастів був Юрій Яновський, автор прегарного роману "Чотири Шаблі", численних морських новель, оповідань і лірик.

Яновський виріс на морі і тому він почуває себе з ним, як із близьким приятелем: "О море, простий товаришу!" кидає він йому привіт. Із співжиття з морем виросла мало не вся його поезія.

Поруч Яновського найбільшим поетом-мариністом був Олекса Влизько, що в 1934 р. був розстрілений разом із Буревієм та іншими.

Влизько — романтик моря:

"Відчиняйте ворота!

Іду!

Що романтиком я народився,

Це написано і на виду ..."

писав він у одному своєму вірші.

Під парусом романтики летить у нього "Сі'янілий корабель":  
Вітри, що його несуть, порти, що його спиняють, — все ди-  
ше романтикою й красою моря.

Ось, наприклад, його "Матроси":

Загартовані сонцем, вітрами,  
Перепливши незнані світи,  
Ми не маємо стежки і брами,  
До якої прийти.

Серце кинувши в шторми і штилі,  
Ми в обличчя плюєм сатані  
І незрушно на тонни, на милі  
Розраховуєм дні.

Наша зброя — гартований кортик,  
Наші думи — морський бурецьвіт,  
Наше серце — у чорному порті,  
Де цвіте антрацит

А ось і його "Порт":

О, тихий порте мій, вечірня заводь трансу,  
Що серце і думки за рейдами запер ...  
Люблю твоє лице, і ці поснулі стяги,  
І скромний орнамент бетонових аркад ...  
А десь такі ж, як ти, цвітуть АРХІПЕЛАГИ,  
Романтика моїх залізних естокад.

Химерно? Правда? Так? Яку ж ліпити норму  
На серце молоде — зрадливу оболонь?!

Привіт тобі, привіт І бурі, бурі, шторму!  
У нас з тобою все ... за тишею — вогонь!

А ось його "Рейс":

Регочуть і свистять на покладі матроси  
(Штурмує у бакборт важкий зелений вал),  
А берег золотий зникає у провал ...  
Команда: "Поворот! ... Кріпити троси! ..."  
За хмарами пахтять багряні папіроси.  
У сказі шестерень реве машини шал.  
За вдарами у кіль, мов бомба ... інтервал ...  
На покладі свистять за працею матроси.  
Вода, вода й вода, та хвилі океану ...  
У рубці — капітан схиливсь на карту рвану:  
О, важко як у чорну пільму йти!  
Як би не завести на скелю чи на камінь ...  
І карта, наче пух, кружляє між руками й  
Обвалами вали гарпуниють у борти ...

Тут ви вже відчуваєте, що лише про море не якийсь сухо-  
дільний поет, а таки справжній поет моря, що його в собі пережив,  
як зрочайний моряк



Влизько був комуністом, і тому намагався, як міг, настроювати свою поетичну душу на комуністичні ноти. Але московські комуністи - - проти романтики. Тому зустрічаємо у Влизька й такі вірші:

Романтика моря? Конрад? Стівенсон?  
Капітан таємничий, як масон?  
Нічого подібного! Через борт  
Схиляється кілька зелених морд,  
Щоб дерти з апльомбами шлунок: — Чччорт!

Або:

Нема тут казки ніякої, —  
Як всюди в світі, й на морях  
Шумлять за рейдами прибої,  
Де кораблі на якорях ...

— — — — —  
Тебе, о, море, славословлю,  
Вуденне, чорне, трудове ...

Та романтична душа Влизька, як і Хвильового, не могла замкнутися в "буденність" моря, як повставала вона й проти буденності большевицького життя:

Гірко бути з таких, котрим  
Мама (Москва, Е. О.) ПАЛЬЦЯ покаже — бояться,  
І називатись конквістадором  
З обрієм і душею паяця.  
Гірко бути дутою горою,  
Що розтруситься, тільки вдарте!  
Гірко бути новим "героем"  
Старого стандарту!  
Життя, моє життя, не статуйся, не стій.  
Час летить і на місці не сяде,  
І чвалають "герої" в хвості  
Через п'яте в десяте!  
Хай їм чорт, але, коли нас обсіла  
Чорна згряя таких ворон,  
Я буду плакати на весіллях,  
Сміятись буду на похоронах ...

Але чи було це можливо під большевицьким режимом, де треба було сміятися й плакати за московською указкою?!

Очевидячки, ні!

Бурхлива, як море, душа Влизька, була занадто романтична, щоб утриматися під большевицькою кормигою, — його було розстріляно.

І цікаво, що ще за чотири роки до своєї смерті він передчував цей свій неминучий кінець. Так, ще в 1930 р. пересилаючи привіт усім українським романтикам, він писав:

Згиньте, романтики! Ви — останні!  
До скроні — кольт!

Але разом із передбачанням цієї неминучої долі переслав він їм і ще щось інше — щось зовсім несподіване для комуніста, що прожив уже чотирнадцять років переслідування християнства під Советами, — переслав їм:

“Благословіння Ісуса, над вами!”

І було в тому щось таке зворушливе й дійсно романтичне, як може бути тільки море при заході сонця, коли хмари рожевіють, віщуючи далеку бурю

Євг. Онацький

23/IV 1948.



Св. Софія Київська.

# Магістер із Праги

(З передання Хмельниччини)

Борониківський глядів крізь вікно на міську площу, на барвистий люд, що метушився серед купецьких яток і шарів розкладеного товару.

Чорний кіт магістра Кеплера жмурич очі і забавно дряпав брабантські мережива його оксамитних рукавів.

На горі стояв старий Градчин, увесь у позолоті сонця; стрункі готики мерехтіли ярко мідними вістрями і довгими простими лініями зеленіли маляхіти дахів. А в доли бігли лінійно води Велтави, що їх ув'язнили маестри архітектури у кам'яне корито і пов'язали холодними бридами кам'яних мостів. Плили звільна барки з купецьким вантажем, барчаки відбивали човни від берегів довгими дрючками, що здалеку виглядали наче тонкі, ледви помітні голки і вигиналися від натиску на каміння, наче пружини.

А в повітрі висіла тендітна, сіро - тепла прозолоть, нігт мряка, нігт розпорошене проміння, так питоме для цісарської Праги. Вона вкривала мрійно усе, що довкруги, і прашну браму і собор святого Віта, де в холодних катакомбах лежали моці Непомука. Там теж тліли у металевих і кам'яних гробівцях останки королів і герцогів, у золотих коронах і дорогоцівних перстеньх, у багатотканних шатах, з королівськими скиптрами і кованими хрестами в сгрупішних долонях.

Ось куди заходив теперішній володар Святого Римського Райху німецької нації, мудрець і кабальник, його величність цісар Рудольф. З темних пивниць алхіміків, із горищ астрологів, пробігав потайки у катакомби і там просиджував довгі години. Викликавав магічними закличками своїх предків, розмовляв із ними і радився, а все те за науками жидівських кабальників, що вивчили його рухати таємними знаками і жертвами спорохнілі вуста давнопомерлих володарів. Після таких відвідин цісар був розбитий і мовчазний. Зачиняв двері своєї алхімічної робітні, блукав очима по гороскопах і аспектах, розглядав формули тригонів і кон'югацій і шукав виходу для себе і для майбутности. Знав, що його царство замирає і не находив ніякої ради на те.

Кіт чимраз настирливіше дряпав Борониківського, і той засміявся. Гладив лагідно м'яку шерсть, а зиреня герлося вдоволено об його руку й муркотіло приязно в літній теплоті сонця.

На мості Карла заметушилися люди і побігли в сторону міського ринку. Над ними зеленіли бані церков, і нараз повітря загойдалося переключком дзвонів, дрібних і тугих, веселим, щасливим дзвенінням і поважним, далеким усьому світові гудінням. Не тому бігли люди, а тому, що на міській площі перекидався арлекін, у червоносиніх штанах і в гостроверхій шовковій шапці, що її кінець звисав йому аж на плечі. Вимахував паличкою із коліровими биндами, лице було ярко розмальоване, і він викрикував чудні слова і вірші, веселив і смішив народ.

Борониківський вибіг теж на вулицю, а там уже товпилися хлопчачи й дівчата, вояки й панночки, — зупинявся кожний, хто мав час, і кого цікавили веселі сміховинки.

— Люди, люди! — вигукував весельчак — великий директор англійського спектаклю містер Шекспір вигадав нову трагікомедію, гідну цезарів. Наша компанія відіграє її сьогодні! Вистава цікава, єзуїти заборонили її в католицьких країнах!

Юрба загула, загомоніла. Клоун вимахував паличкою та підстрибував, металеві дзвіночки дзвонили дрібненько на його вбранні. Борониківський дістав у руку папірець, і на ньому були виписані усі аргументи вистави:

Гамлет або Покаранє Братовбивство. Дуже добра трагікомедія, світової слави. В перервах клоуни і хори, а в половині вистави інтермедія: "Солодка любов замінюється у гірку смерть" Початок точно з ударом шостої години.

Борониківський не мав наміру йти сьогодні на виставу. Не мав настрою, а проте бачив уже цього тижня комедію "Циотлива Сузанна" з нудною й предовгою судовою розправою, з герцогом і чортом, що вкінці карає вертихвістку Сузанну за її жіночі прогріхи. Він бачив усі цьогорічні вистави: Гарну Мелюзіну, Трістана й Ізольду, Історію Йогана Фавста і його розмови з чортом, та що з того вийшло, врешті страшну смерть самого Фавста. Історія з тим диявольським театром не давала йому спокою, і він глибоко хвилювався та роздумував, правий Фавст, чи ні.

Ішов вузькими, глибокими вуличками, розглядав товари по крамницях, зайшов до аптеки, спитав, які нові ліки в продажі, розвідав усі новини з алхімії, (аптекарь хвалився, що сам цар слухає часто його міркувань в цій таємній науці), і йшов далі, руки в кишенях широкого плаща, в дійсності задуманий про свої молодечі роки. Десять років минуло, як він останній раз бачив комедії у Києві, і сам брав участь в інтермедіях, в баясах і баяндрасах.

Крізь прочинені двері книгарні, побачив Йогана Бальцера, на високому кріслі, з гусячим пером в руці. Бальцер глянув на гостя з поза залізних окулярів і привітався.

— Давно не було вас, пане Борониківський, — заложив перо за вухо.

— Багато праці. Виходжу тільки вечорами над Велтаву. А що нового у вас?

— Нічого. Цілком нічого. Вже з місяць ніяких нових посилок.

Борониківський оглянув книжки, що стояли рядами на полицях. — Книжки, оправлені в вісячу шкуру, пергамени, великі й малі, з позолочуваними хребтами і відтисненими на них перемлетеними шнурами. Стояли так книги про Агасфера, вічного жидка, що топтав землю поверх півтори тисячі літ, з цілим його родоводом і описом багатого життя. Бувало, час від часу, ходили по місті поголоски, що він знову з'явився поміж людьми. Тоді збиралися юрби сорокатоного народу, щоб зловити його і вбити за наругу над Спасителем.

— Кажуть, що знову плебс збирається бити жидік. Цим разом шукають Голема.

— Голем, Голем! — розвів руками книгар, — казки для дітей. Знову мав появиться ось тут, — вказав рукою на провулок проти себе, — ось тут у вулиці альхеміків. Чого доброго збіговище розгромить та попалить альхеміків, і мені попаде. Забобони!

— Хто знає, що це все значить, — Борониківський глядів у брудну вуличку, — Рабіни знають багато, може й зуміли оживити глиняного Голема. Магістер Келлер каже теж, що це вічний Агасфер створив Голема, Голем, це Старий Закон, це Тора, кабала, це вічний гін жидівських мудрців, мати людину раба, який міг би ребити все на один тільки кивок їхнього пальця.

— Тобто Келлер думає, легенда стала дійсністю?

— Тільки в головах християн. Народ не здібний розумити символи. Народ бачить усе очима, чує ушима, доторкає пальцями. Містики не розуміє цілком, навіть християнської

— Не розуміє наших теологів. Гляньте, полиці повні друків всумніш, за і проти, тут і Кальвін, і Пала і Лютер, всі мирно зложени, один біля одного.

— Коли б це були люди, згоріли б з взаємної ненависти.

Борониківський двигнув плечима:

— Навіть противенства мають свою гармонію. З часом зітруть свої вістря. Усе стремить до єдинства, усе на небі й на землі.

Борониківський розглядав далі. Були тут різні видання Фавста, гарно оздоблений Венусовий Город, епоси про лицарів, і математичні науки.

— З астрономії нічого нового?

— Нема нічого. Книги вашого майстра теж усі розпродані. Але маю нові календарі. Візьмете?

— Ні. Я сам очікую вневдовзі книг із Києва. Буде що читати ...

— А як ваш майстер?

— Магістер Келлер складає тепер гороскопи якогось пана, Валенштайна, чи як там. — Каже, незвичайна людина, славне жи-

ття буде мати. Я не бачу там нічого, ледве зі шкіл вийшов. А проте побачимо. Фравляйн Міляда дома?

Міляди не було, і Борониківський вийшов, заложивши руки за спину. Йшов собі поволі, як людина, що має час, або для розваги проходжає вулицями. Розглядав крамниці, ці, що й передше, але не купував нічого, бо і грошей не було і потреби ніякої. Думав про Міляду, і про себе. Прибув до Праги. Ще малим хлопцем горів шуканням, чудувався всьому. Змалку, дома довбав в старинних могилках, добував іноді давню зброю, а одного разу викопав людські кістки. Страшенно боявся свого вчинку і нікому про нього не признавався. Над Дніпром знаходив дивно оформлені каміння, ніби заворожені рослини, підглядав зорі й місяць і не знаходив відповіді, чому вони мандрують по небі. Київську школу задумав доповнити академіями і подався у Прагу. Роки минали, Борониківський потапав у науках, а берет вільного "магістра артис" давав йому доступ до найкращих святинь знання. Тоді пізнав Міляду, ясну веселу дівчину і взяв її пристрасно, як беруть усі в тому віці, перелетні птахи, бакалярі, без майна й обов'язків.

Залишився отже в Празі. Великий Кеплер захопив його астрономією і математикою, і він знав, що ніде не міг би краще пізнати ці науки, хіба в далекій Падуї, де Галілео Галілеї виголошував богохульні закони природи, або ще може у Фабріціуса, що відкрив дивні плями на сонці. Кеплер прийняв його до себе на учня, і він звик до Міляди, як до свого голубого берету. Вона не займала уже глибин його душі. Борониківського полонила наука, він вперто, днями і ночами вивчав математику, а Кеплер радо впроваджував свого учня в найдавніші дільниці знання. Було там багато дивного й незнаного, зорі, що ніби були бездумно порозкидані по небі, у науці Кеплера знаходили якийсь свій порядок, треба тільки вирахувати, тільки пізнати треба було вічні закони руху. Одного разу вони запряглися один одному видерти тайну природі, підглянути правила небесного руху. Так, це були таємниці й небезпечні країни, в які занурювався їх дух. Влукали нераз вони у темряві, йшли нераз хибними шляхами, а поворот був важкий. Скільки змарнованої праці! Але вони йшли вперто вперед, не розголошували ще своїх висновків, бо світ не зрозумів би їхнього духа. Людям було все ясно. На всі питання давали відповідь вчені теологи, проблеми давно вияснила церква, і горе тому, хто дошукувався б інших відповідей, хто підкопував би тверді канони, хто сумнівався б в замкнену єдність світу!

Ось про що роздумував Борониківський. Йшов у довгому, по саму землю, — плащі, йшов, і, аж коли з-над Велтави повів холодний вітер, що заколихав пера його берету, завернув він додому:

Кеплер відсунув папери, перехилився на спинку крісла і повів очима по кімнаті.

По кутах засіли вже тіні, тільки Борониківський, його найкращий учень, з якоїсь далекої східньої країни, сидів під вікном у паперах.

Працює тепер він, Кеплер, від двох років у кімнаті Тіхо де Браге, став на його місце двірським астрономом. Ще задовго до смерті Браге, писав Кеплер до нього листи. Писав ще тоді, як Браге був паном на Уранієнбургу на службі в Християна данського. Аж одного разу закликав його цей астроном до себе, до Праги, до цісаря Рудольфа, самітника, загубленого у містичних знаннях, цього Гермеса Трісмегістоса, як його звали.

Кеплер згадав Рудольфа і свої довги, бо цісар не платив на час, — коронна каса все була порожня, а часи неспокійні, і в повітрі була непевність. Гороскопи виказували страхіття зі сходу. І, дійсно, турецька загроза зростала з дня на день, в німецьких краях спалахували повстання селян, і Кеплер бачив у зоряних констеляціях, що йде час кривавих воєн і розбоїв, що всі визнані досі правди і закони людські будуть висміяні, потоптані, і прийдуть нові, може кращі, може гірші, але життя все буде непевне й важке. Кеплер знав, що людина на переломі доби — це людина зломана, без спокою і певності. І тут бачив він і свою незавидну долю, бо він же ж не був ні за, ні проти, — він, далекий від усіх земних справ, чужий усім і самітний. Ніхто не має для нього теплого слова, кожна година може принести йому нещастя, — він же взявся відслонювати те, що божою рукою заслонене від людини. Але щож! Продовжує він королівське знання Єгипту і Халдеї, Птолемея і Коперника, від фараонських жерців і вавилонських веж по сьогодні.

Кеплер погладив чорну бороду, і його зір спочив на Борониківським, що згорбився над обручами мідної астролябії, і вираховував кути положення Марса. Ці рахунки ще перед роками почав Тіхо де Браге. Кеплер продовжував їх і все мріяв про те, щоб вирахувати повний шлях цієї планети.

Марс! Червона планета воєн і вождів, оточена кровожадними зорями демонами, планета, що від її впливу гинуть тисячі людей, вигибають цілі народи. А ось тут двоє мізерних людей взяли вимірювати її тайни

— Борониківський, — спитав Кеплер, — чи віриш ти у астральні духи, що живуть на планетах?

— Ні! — відповів від стола Борониківський, — ви ж знаєте мою думку, вчителю . . .

— А я вірю! Цей світ заземський не може бути мертвим! Має сили, про які нам не снилося. Демони! Такий Марс! Що? Не думаєш, яка в ньому сила? А демони, що рухають зорі?

— Марс нині особливо ясний. Та це мені тепер мало цікавить . . . Вчителю, від тижня пошу в собі велику тайну.

Борониківський встав і підійшов до Кеплера. В кімнаті стало вже темно, тільки з кута блистіли зеленувато очі кеплерового kota.

— Читали ви таємні письма Останеса?

— Ще ні. Вони стоять тут, в давньому переписі. Ще й досі не мав я часу їх проглянути.

— Трудно читати. Поплутана мова і давня, — говорив тихо Борониківський, наче боявся, щоб хто не підслухав, — я читав їх. Чигав очима, читав усе, що написав цей планетник Ксерксеса, і з дивом побачив, що те саме писали про наші часи математики римські і те саме відгадував Нострадамус.

— Що ж там є? Обчислення народжень, констеляції?

— Ні, цього не найшов, але є щось інше. Довго не розумів я темних місць у письмах, повних містерій, що вказують нібито на великі події наших днів. Аж тиждень тому стало мені все ясно. Я знайшов! І сьогодні, коли зорі вийдуть на свої місця, побачимо, вчителю, нове чудо природи.

— Що? — здивувався Кеплер. — Ти знаєш, Борониківський, що я близький великого закону природи. А може ти відкрив інший? Або може знаєш новий шлях? Слухай!

І Кеплер пригорнув рукою улюбленого учня і шепотів йому до вуха, креслячи рукою лінії в повітрі.

— Від років просліджував я шляхи планет, від років перевіряв я обчислення моїх попередників. Я перевіряв числа, які залишили нам астрономи і арабські мудрці, — я зібрав усе, що залишили нам Коперник і Тіхо де Браге, і ось можу вже проголосити перший закон: Усі планети обертаються по еліпсах, а сонце опинише кожної з них! Що? Правда, просто? Напишемо про це книжку, і заголовок до неї я вже маю: Астрономія Нова! Чуєш, — нова!

Кеплер сів у крісло і приглядався учневі.

— Бачиш? Ось яку правду підглянув я в небесних крутіжах. Але це — не остання! Чи ти теж щось знайшов?

— Ні, вчителю. В мене не те. Я відкрив нову зорю. Велику, ясну, появилася вона на небі біля Марса, і так стоїть у давніх писаннях Останеса.

— А досі її там не було?

— Ні, не було.

— Добре. Пождемо до вечора і поглянемо. Ех, шкода, що не маю тих шкел, що роблять десь там в Італії. Галілеї писав мені про них.

Ні Кеплер, ні Борониківський не могли більш працювати. Ходили по кімнаті, перекидувалися сумнівами й надіями, — царив неспокій, аж кіт виліз з кута і зігнув в дугу довгий хребет. Мідні апарати й кутоміри темніли ливними формами, дримали мрійливо книги, спочивали звої грубих паперів, а обидва вчені все частіше вдивлялися в небо.

— Кажеш, нова зоря? — уже може в десятій раз питав Кеплер.

— Нова, цілком нова.

Кеплер притиснув і торкнув Борониківського в плечі

— Так назвемо її новою. Нова Стелля! Нова зоря!



Заки зовсім стемніло, Борониківський засвітив свічі і читав листа від козацького сотника Карелії, чудного характерника, що віщував у зорях, знав чари й замошляння. Запорожці поважали його боялися його пророчих слів і вірили в його воєнне щастя.

— Лист від Карелії, — сказав він Кеплерові.

— А Карелія! Зробив я тобі його гороскоп. Цей рубака матиме щастя в війні. Його побіди на півночі будуть славні на цілий світ. <sup>1)</sup>

Другого листа Борониківський дістав від Еріха Лясоти, що кілька років тому їздив на Україну й досі не міг забути цієї дивної країни. У листі згадував Лясота свою подорож, і Борониківському стало важко на душі. Затужив за рідним краєм. Крім того була ще пачка книжок із Києва. І там теж не прогоріла ще боротьба за зміну календаря, запеклі, фанатичні дискусії у книгах і листах, викликали поблажливу усмішку в Борониківського.

— Чи це таке важне?

— Що саме?

— Дядицять років минає, як Папа Григорій змінив календар, а досі ще ні тут, ні там справи не полагодили. Новий календар з погляду науки кращий, а проте ще далі горять уми в цій справі. Варта б зужити ці сили на щось важливіше

— Не поралиш! Коперника досі не визнано, і нам краще в цій справі мовчати. Люди, як люди. Одному те важне, другому тамте. Одному важніші гроші, другому жінки, ще кому — титули. Ріжні сили діють в людських умах, але згодом усе сходить в одне річище, бічні зхилення відгалуження всихають, і так із дрібних зусиль постає велич духа на сотні літ. Так було в давньому Римі та в Єгипті. Багато смішних, багато хибних, але багато й правдивих наук. Деякі ми відкинули, деякі прийняли, і так вилускуємо зерна правди для наших нащадків.

— Хто знає, чи вибрали ми справжнє зерно, і чи й наші науки не будуть колись теж хибними? А проте, нам, астрономам, куди легше сприймати такі проблеми. Для нас сотня років, — це хвилинка, це тільки час одного незначного руху на небі.

Борониківський спам'ятався. На світі розкинулася чудова ніч. Зорі мерехтіли, мов ясні діаманти на темному небі. І він розчинив широко вікна.

— Там, там, учителю, гляньте!

Кеплер виглянув з вікна. На небі багряно горів Марс, а побіч нього розсипала ясне проміння синя, нова зірка.

— Це ця нова. Нова Стелля!

І Борониківський взявся гордо під боки, та глядів на Кепле-

---

<sup>1)</sup> Карелія, козацький сотник і характерник, український астролог, стояв на чолі козацьких відділів, що йшли на поміч московському Дмитрові 1608 р. Карелія добув і зруйнував кілька московських твердинь.

ра. А цей пильно розглядав зорю. Очима міриє сусідні зорі, найшов північну, шукав констеляцій, щоби усталити місце нової, думав, хитав головою.

— Історична подія. Нова зоря між Марсом і Сатурном. Ось що!

— Вчора була ще мала і темна. Сьогодні ж, бачте, яка ясна! А що буде завтра, за тиждень, за місяць?

— За місяць? За місяць може її вже й не буде. Бували вже такі зорі. Появились нагло і нагло загубали. Але це не припадок. Ці їхні проміння діють на нас і на нашу землю. Така зоря появлялася, коли родився Мойсей, Ісає, коли був потоп, і родився Лютер. Тепер вона теж щось означає. Великі події, зміни держав, народили великих людей

І Кеплер відійшов від вікна і присунув мідні апарати.

— Між Марсом і Сатурном. В знаку риби і трикутнику воляника, — занурився в рахунки і бурмотів до себе.

Лоевик горів на столі, Борониківський доливав оливи до каганця, і Кеплер різко встав.

— Борониківський! Вимір кути і положення. Я сідаю до інших рахунків. Хочу знати, яку долю принесе вона нашій планеті.

Борониківський любив порядок. Він сів до столу, переглянув числа нової зорі, що їх залишив Кеплер на куснях паперу, вложив усе в обкладинку і написав зверху:

Йоганіс Кеплері

Де нова стелля ін пеле Серпентарії.

І тоді наставив кутомір на синю звізду.

---

Сидів того дня Борониківський у себе і числив. Не чув, як минає час, не бачив, як відкрилися двері. Міляла постояла хвилину при вході, а далі підійшла до стола. Гляділа з затисненими вустами на Борониківського, опісля на записані листки паперу, і в очах її загорілися блиски ненависти.

— Ти не бачиш, що я тут?

Борониківський підніс голову, глянув на Міляду і мовчав. Він справді не завважив її досі. Буря висіла в повітрі. Міляда закусила уста і почервоніла. Стояла така пишна, у повній красі гамованого гніву й чекала. Врешті Борониківський відхилився на спинку крісла.

— Не доведу до кінця — промовив ні то до себе, ні то до неї. — Математичні закони ще за низькі для моїх потреб. Не можу далі.

— Як не можеш, то кинь. Пощо сидиш місяцями над тими паперами? І що я маю з тебе? Сам кажеш, нічого з цього не вийде.

— Вийде. Перейду усі ці рахунки ще раз із Кеплером.

— А він такий самий, як і ти. Він увів тебе на цю дорогу. Живеш, як прошак з ласки Кеплера, а він — з ласки цісарської канцелярії. Що маєш з цього? Кому потрібні очі твої рахунки і усі

давні книги, зорі і сонці? Все одно будуть вони таксамо світити й крутитися по небі, як досі. Змарноуєш тільки моє і своє життя.

— Це правда, зорі були вже тоді, коли не було ще на світі ні тебе, ні твого батька, і будуть далі, коли й нас не стане. Вони вічні, але і наука, яку творимо, теж вічна. Ми з рідких відірваних лвищ схоплюємо суттєве і водворюємо закони єдності. Цей демон пізнання не кине мене ніколи!

Тоді Міляда почала говорити. Про хагу і спокійне, запевнене життя, про добробут і господарність. Говорила скоро, ніби боялася, що її слова втечуть кудись і загубляться. Здавалося їй, що в такий спосіб не допустить інших думок до мізгу Борониківського. А він слухав і вперше розумів ясно, що він живе в іншому світі, і слова Міляди цілком не торкають його душі. Він побачив, що й світ Міляди інший, і що він його ніколи не зрозуміє.

— Ти увійшла в святиню науки, і тут говорять іншою мовою.

Тоді Міляда замовкла, заскочена і затривожена тим, що потік її слів залишився без наслідків. Вона шукала думками спрочинника цієї впертості, яку виказував такий все лагідний Борониківський. Бачила, що його наука сильніша її жіночої сили, і ледви здержалася, щоб не знищити, не розкинути в усі вітри усі папери, в яких була вкрита таємна й дивна сила. Борониківський щось пояснював ще, і переконував, але вона не слухала. До неї доходили уже не його слова, а тільки голос, лагідний, але твердий і невблаганний. В її очах станули сльози.

— Мені однаково! — відкинула горло голову й вибігла з кімнати.

Борониківський не рухався. Він бачив, що тут нема компромісів. Глядів перед себе з нерухомим обличчям. Ні, це таки не його світ, цей світ Міляди.

Раптово він встав і почав перешукувати давнішу, вже відложеною пошту. Листа читав ще раз і ще раз. Тоді, як лист прийшов, Борониківський не рішався відповідати і відложив його на пізніше. Сьогодні читав його пильно, цей лист астронома Івана Лятоса з Острожського ліцею, в якому запрошували його читати лекції з астрономії й математики. В задумі зложив листа і замкнув його в дерев'яну скриньку, де були уже два три важні листи, грудка землі і засушені листки евшан зілля.

Пізно ввечері прийшов Кеплер, і обидва вони просиділи ще довго над паперами. Коли скінчили працю, Кеплер сказав:

— А з тою Новою дуже цікава справа. Г'ороскоп Європи вказує народити великої людини, що створить нову державу. Цей муж спричинить велику війну, і вона почнеться того самого року, як у нас закріпиться мир.

... Де ж він народиться?

— Це буде твій земляк! Великі події грядуть. Тільки пам'ятай, нині цей муж — ще новонароджена дитина, і, хто знає, чи до-

живемо ми до тих подій. Майже лів століття ділигь нас від часу, коли вони здійсняться.

Другого дня Борониківський уже знав, що його місце не тут. Листа астронома Івана Лятоса взяв в нагрудню кишеню і про Міляду вже більше не думав.

Під вечір потарахкотів колісницею додому.

Борониківський наказав спочити. Звернули з дороги в степ.

Високі трави вкрили коней, і було видно тільки вершників понад морем квітів, різнобарвним пахучим килимом, повним цвіркунів, комах, жучків.

Сріблиста тирса вихилялася з-понад трав, а золотий горлицвіт виглядав в гору, до сонця. Сонце стояло в півдні, і повітря тремтіло над обрієм, далеким і рівним. Кругом рябизна квітів, пахощі матерічки, і тільки вздовж шляху майорять далекі могили. Це — залишки славної давнини, що не знала спокою. Вже запалися могили своїми верхами, а безіменні прадіди, що там під землею, чинили далі свою службу і були дороговказами правнукам. Були там могили і давніх і новітніх паїзників, усяких цих половців, скитів і монголів, що виглядали з пітьми віків, і могили свіжіші, татар і північних рудоволосих паїзників, яким, бодай по смерті, присуджено було нести вічну службу ланам і господарям цієї чудової країни. Тихо було в степу, брєніли тільки жуки і комахи, маки віщували кривавими келихами свіжу кров, злітали птахи і кликали в даль, і Борониківський глядів їм у слід, як вони потапали у травах.

Чорний шлях крутився степами і був тепер тихий і причаєний. Борониківський був узброєний, і його люди теж, бо ніхто не знав, чи нема де близько татарських ватаг, що крадькома продиралися із Диких Піль, берегли шляхів, чаїлися в урочищах і зненацька нападали на подорожніх. Тому валка їхала обережно, сагайдаки і самопали були все на поготівлі, порох і кулі відкриті. Доля попасти в ясир не усміхалась нікому. Кулі і дрібні базарники везли крам у критих палубах, самі на конях козацьких з гривами до землі, дрібних, але витривалих до загину. Десь там над Дніпром, на самих окраїнах, на уходах, серед Диких Піль герцювали низові козаки, відбивали ясирі, грабили татарські улуси і ховали добро в криївках Базавлука і Чортотлику. Лицарі це, що їх предки воювали Грецію і Македонію, їхні стяги значили звитяжницькі бої ген по всій країні, і кожна найменша церковця переховувала їхні срібні й золоті приноси.

Ген по балках і урочищах сиділи роди в хвторах, хоронених острогами з дубових палів і озброєних у бійниці башти, самопали, порох і кулі. Туди забігали люди в тривозі, туди заходили горді низовики, щоб побути серед своїх родів, коли втомлювали розшуки за татарвою. Тоді ясніли світлиці, криті килимами і макатами, здобутими колись у далеких походах в турецькі землі, лилися солодкі мели і міцні запіканки, господар просив братів - соколів не жалувз-

ти собі нічого, а коли не ставало розливних намітків при столі, у льохах знаходилися все багатші припаси.

Такий був цей край булав і бунчуків, рідний край Борониківського, де розкіш мішався з лицарською невибагливістю, пишне життя - з пригодами бою, де шаліли голови що дня й що хвилини, непевні, чи не пропаде завтра життя, чи присуджено їм досягнути слави, чи може доживати віку в далекій татарській неволі.

Зайшов вечір. Пронав за ними степ, що розгойдався у пошумах сп'янілого вітру, і вони в'їхали в оселю. В аркадиному будинку було галасно. Усі роди дооколичні, всі оті Пашківські, Зубрики, Карачі, Солтанці і Хмельницькі, гучно відправляли родинне свято.

Борониківський сидів у величній світлиці і жмурих очі, щоб краще розглянути все, що довкола. Цвіли у світлі воскових свічок оксамитні киреї і жупани, коліркові чубаті постаті гуділи й гомоніли в веселому анімуші, закосичені дівчата і закораблені пані всуміш веселилися в гурті найкращих гостей, соколів буйних із Низу, осавулів із вусами за вухом, що прибули з товариства військового, та богемільників суворих із близнами давніх зм'яжжаних боїв.

Тоді пані Хмельницька давно вже обійшла була світлицю з новоохрищеним дитям на руках і гордовито вийшла до себе, під похвальні вигуки гостей.

Борониківський бачив, що господар не жалував на христинах нічого. Саме продали на Гданськ сто бочівок старинного меду і поташу з двох років. Тож гідно відсвятковують рідку родину подію. Для нащадка законав батько биті червоні тазяри в льохи і наставив нові меци — горілки.

Карач підніє пугар до світла: Го-го! Дев'ятнадцять Проб! Славна горілка!

Бренькнули скла і шляхетні різблені метали.

— Віват молодому соколові!

І лилися напінки, кому що до вподоби: альмазі, китаїки, і палене ливо, росодії і елексіри. Зо стін, із почорнілих контерфестів, глядали хмурно здивовані лиця давніх предків, з гербами, луками і написами, гострі вояцькі лиця, виголені чубаті голови, постаті, з затисненими кулаками на держаках шабель.

Шуміло в головах товариства. З другої кімнати забреніли бандури з дудами, захищали сонілки і жоломійки, коли молодці пустилися третяком, а поважні діди точили третьопробну з перцем і шапраном, Борониківський подумав, що йому час спочити. Завинувся у свій довгий плац і хильцем тихнем, щоб не завважили, подався в свою світлицю, на горищі.

Ось він на рідній землі. В душі відчував її покляк і був певний, що неабияку користь принесе він своїм знанням математичних наук. Рідна земля! Чув у серці її ритм, а в повітрі таємне промінювання предківської вітчизни, чарівну магнетну силу прадідних володінь.

— Демон рідної землі? Чи так думав Кеплер? — і він широко розчинив вікна.

Раптово Борониківський здригнувся. Над землею, що її обрії танули в нічній темряві, розтягнувся взористий намет неба, поцяцькований ясними зорями, а ось, біля кривавого Марса, яснїє мінливо його нова зоря.

Борониківський довго глядів на неї. Він відчував, як таємне проміння вливається в його мозок, і тілом проходять дивні дріжї. І він зачинив вікно, засвітив олійні каганці і почав витягати з подорожніх міхів папери і книги.

На горищі все ще блимало світло, хоч гомін товариства давно вже затих. Усі спочивали, і навіть у степу, здавалось, усе живе потонуло в глибокому сні. Тільки Борониківський, сам один, сидів над чудними лініями й колами, і таємними, тільки астрологам відомими знаками обрисовував гороскоп новонародженого хлоп'яти.

Сонце стояло вже високо, коли Борониківський зійшов до долу. Гості роз'їжджалися, а господар бив їм чолом, щоб не забували його і ще приїжджали.

Борониківський глядів на паню Хмельницьку, вона пригортала до себе дитя, щаслива і горда. Тоді розповів він про себе й свою працю, про магістра вільних наук Кеплера, про майбутнє навчання в Острозькому лицєї і врешті заговорив про дитя, що було на руках у неї.

— А як назвали його?

— Богдан — Зиновій! Як дід і прадід. Славні були козаки, а він одинокий сокіл наш!

— Богдан! Богом Даний! — промовив Борониківський і взяв дитя на руки.

Того дня довесли сторожі, що загорілися сторожові фігури в степу. Це давали знаки, що появилися тагарські загони. День зійшов на пильних роботах для оборони, а ніч була неспокойна. Усі готовились до непевного, що могло статися.



“Рідна Школа” і “СУМ” при Філії “Відродження” на Авежанеді.

# “ТОЛКУШКА”

Іван Кирик, похитуючись, вийшов з креслярні. Де там було кінчати курсовий проект, коли — в грудях голодний біль, в очах хворобливе мерехтіння, а голова повна одчайдушних нарікань на

Він не знав, хто найбільше вицен у тому, що оцей біль у грудях майже завжди переслідує його, що зін ось уже другий день нічого не їв, що він навіть пригадати не може, чи він коли наїдався.

Вийшов з інституту. Вулиця зустріла його прохолодою нудної осені. Тепло сонця поглинало матовим більшом, а проміння, бліде і сумне, надавало людським обличчям мертвоти і це паганяло ще більший сум на голодного Кирика. Це породжувало чимраз більше заборонених думок. Здавалось, голова не витримає їх напору, трісне і тоді, просто під ноги перехожим, висипиться “явна контр-революція”

Всім стане ясно, що оцей студент Кирик нарікає на постанову партії й уряду про оплату за науку в вищих школах. І тоді заберуть його туди, звідки навряд чи вернеться. Адже ж не один уже за такі нарікання вскочив у біду.

Кирик схопився за голову, немов би вона й справді мала розколотися. А там кипіло:

“Де я візьму триста крб., щоб заплатити за науку? За які кошти харчуватиму себе? Батько ще в 1933 році, як пішов по хліб, так і не вернувся, а мати працює в колгоспі від зорі до зорі не те, щоб сина підтримати, а й сама ледве животіє?”

А хотілось покінчити науку! Півтора року ще! І він інженер!

Скільки плянів містилось у цьому слові. “Допоможіть же!” — мало не вирвалось у Кирика.

Але він знав, що той крик глухо вдарився в об комсомольську організацію, протком, партком і ще безліч різних “к.м.ів”, відскочив би від них і зник у морі байдужности і брехливих обіцянок про краще майбутнє.

В гуртожитку було холодно і сиро. Вивав на зіжво і накрив голову подушкою. Сил не було, — лишилися тільки сльози. Дав їм волю, хай лиються, бо жити все одно не хотілось. Та й нащо жити, коли не дають жити, коли на п'ятому курсі від туберкульози загинеш. Хіба не було так?!

Невже все так скінчиться? Невже немає нішого виходу?

Підняв голову і зустрівся поглядом з заскаленим оком “вождя” “Вождь” усміхався.

Чого ж він сміється? Від чого ж йому так радісно? Ти, "батьку", сотворив це і тепер задоволено всіміхаєшся!

Злову Кирик зловив себе на заборонених думках. Та ще й проти "сонечка"!

Втер холодний піт і почав перебирати свою білизну! Цось продасть і ще протримається якийсь час в інституті, а там може покращає. Але що продати? Хто купить подерге, старе?

Скинув з себе свою єдину цілу сорочку і "во ім'я науки" вирішив продати.

Поспішно виходив з гуртожитку, бо пакунок під пахвою пік і, здавалось, що всі проводжають його насмішкуватими поглядами.

В трамваї однокурсник Кирика Ізя Йоффе, голосно чвакаючи, їв "ракові шийки" Ізя був гарно вдягнений, а щоки, як стиглі яблука: червоні й опухлі.

Переїздили балку, де вечорами злодії інколи зупиняли трамвай і відбирали від пасажирів те, що їм подобалось. Кирик не мент уявив, що він теж злодій. Ось він з револьвером підходить до Йоффе, відбирає ласощі, гроші.

— Де взяв?

Хлопеш із страху вирячив очі, белькоче.

— Дома Папа пивом торгує передаз мені

Кирик нараховує десять тисяч.

— Гражданин! — штовхнув кондуктор замріяного студента.

Кирик схопився. В трамваї вже ні їжі, ні пасажирів не було, а за вікнами гула знаменита "толкучка"

Тут були люди різних національностей і різних професій. Одні купували, другі продавали, кричали, сперечалися, а згалом товклися. Одні може з приємністю, а інших життя за нило в оше збіговисько. Бо тут було все, чого не було в найлипших міських "пасажжах" і "гастрономах"

Не хотілось Кирикові заглиблюватись в огей базар, здавалось, що бруду якогось набереться в ньому, а проте мусиш. Оглянувся довкола, чи нема знайомих, витяг сорочку і пірнув у цатовп.

— Ти, — сіпнув його хтось за рукав, і по-московськи: — чіво продаюш?

— Хіба не бачиш?

Замурзаний, з брудною розпущеною чуприною, і з роздертим козирком кашкета, заскалив око і процідив крізь зуби:

— А ти відповідай вичливо, зараза, коли тебе деловік питає. Рубаха, што-лі?

— Рубаха, — механічно повторив Кирик, а в грудях накинчала злість, і бажання до крови розтовкти эню цахабну злику.

— Сто! — випалив люто студент.

— Олулел, што-лі?

Приміриш, покрутив в руках і, зім'явши, кинув студентові

— Три червонці!

— Мало, — сказав студент і відвернувся



— Більш і не получиш.

Тип чвиркнув і, заклавши руки в кишені, зник. Студент ходив далі, але сорочкою ніхто не цікавився. Немов змовились усі.

А голод допікав чимраз дужче.

На "толкущі" людей меншало, і тільки тепер ставав ясним справжній зміст цього базару. З'явилися гурми тичів з насуненими на очі кепками. Зухвало заклавши руки в кишені, вони всюди вишпорили очима, шукаючи жертви для грабунку. Ось вони зі'ялись поглядами в обідраного дядька, що пив горілку нахильні з пляшки і заїдав смердючою тюлькою. Коли дядько, брязнувши пляшку об землю, сам завалився під рундуком, типи поспішили до нього і, не соромлячись, вивертали кишені. Навіть розгнівалися, коли там нічого не знайшли.

— Мабуть, колхозник, — упевнено сказав один. Плюнув, вилаявся і ударив дядька черевиком під бік.

Якийсь хлопчина потяг у тітки платок сиру і на-бігу з'їдав його. Тітка репетувала на весь базар, але її немов би ніхто не чув. Та ось тичину лайку заглушив різкий вереск. Він був настільки проймаючий, що, здається, мертвий здригнувся б. Але тут на жадному обличчі Кирик не помітив якоїсь особливості зміни.

Студент скоро побачив ту, що так проймаюче кричала. То була зовсім молода жінка. Вона закрила лице руками, з-під яких текла кров.

— Що з нею? — запитав студент.

— В сусідки гроші тягли, а вона сказала. От і має тепер сіксога.

— Та що ж їй зробили?

— А бритвою по очах!

Кириком стрясло так, немов би то його різнуло бритвою. Лишили жінку сліпою! І вони мовчать, вони не б'ють злодія, не катують його на смерть?

Та людські обличчя були немов з каменю, бо тут було царство злодіїв і кожен добре знав, що за співчуття наразиться б на те саме. А де ж міліція?!

Кирик прийшов до себе аж тоді, коли знову відчув голод. Він гарячково бігав очима по людях. Побачив типа з передертим козирком і полетів до нього.

— Ти, давай тридцять!

— Ти що, белени об'ївся? Які тридцять?

— Сорочку, рубаху, — ти ж тридцять, — белькотів студент.

— А-а, рубаху. Ізвіняюсь. А я думав ти трохи того, рехнулсі. Получай тридцять — витяг жмут грошей, відрахував тридцять і, повний самоповаги, кинув студентові:

— Замечательная рубаха! А ти галстукка не маєш? Сьогодні з артисткою в кіно іду, хочу по моді, погляв?

— Нема! — відповів студент і скоресенько набіг купувати щось з'їсти. Дешево купив "ракових шийок" і фразолою. З'їдав, не розжовуючи.

По дорозі до трамваю зустрів хлопчину з великою рибиною.

— Продаєш?! Скільки за неї?

Хлопчина недовіжливо подивився на студента.

— У тебе грошей немає.

— А ти звідки знаєш?

— Морда в тебе непевна, — сказав це голосно, і всі навкруги зареготали.

— Ну-ну, не говори багато! Скільки за рибу?

Кирика так зачепила хлопцева певність про його бідність, що він готовий був всі гроші віддати аби тільки доказати, що він таки не бідний.

Коли хлопець зажадав 15 карбованців, студент навіть зрадів і скоренько заплатив. Замотав у газету і скоренько пішов до трамваю. А в глибині душі сварив себе за те, що так необдуманно витратив гроші. З'їсть рибу і знову на обіди нічого не буде. Ех, дурень, дурень!

Від досади хотілось когось побити, на комусь злість зізнати. А тут ще хтось і за рибу потяг. Оглянувся і очам не вірив — це був той самий хлопець, в якого рибу купив. А з ним ще з десяток таких же, і всі сердиті й викрикують:

— Віддай рибу!

— Чому дігей зобнижаєш?

Не знав Кирик — сміються з нього, чи й справді вимагають. Здвигнув тільки плечима і хотів йти далі, але хлопчики обступили і ще дужче закричали:

— Оддай рибу!

— Жулік, рибу вкрав!

- - Куди тікаєш? Держи його!

І смик за рибу. Вихопили. Розгулалися нерви студентові. Стис кулаки, і — трах у зуби того, що рибу вихопив. Як заверещать усі разом:

— Міліція, убивають! — грабують!

Люди збіглись, дивляться на Кирика, що знову відібрав рибу і в газету її загортає.

З'явився й той, якому сорочку продав, він теж сердито очима поблискує. Міліціонер немов із-під землі виріс.

— Документікі! — звернувся до студента. Кирик полегшено зітхнув, бо був абсолютно певний, що міліціонер вирятуює його з цієї ситуації.

Показав студентський квиток. Міліціонер докірливо подивився:

— Образований чоловік, а дозволяєте собі такі веші. Да ви знаєте, що за грабьож тюрюга і за хуліганство те саме. Поняє? Пошли в район!

— А рибу! — закричали хлопчики.

— Отдай рибу хлопцям! - - наказав суворо.

Кирик від несподіванки рота розкрив, і язик його немов би задубів. Щось хотів сказати, а голосу не було. Нарешті виданив слова:

— Та це, це помилка! Нічого я не крав, а тільки відібрав лу річ, яку придбав за власні гроші.

— Він бреше! — зарепетували злодії, — вкрав злодіюга поганий!

— Арештуйте його!

І вихопили рибку.

— Ви арештовані! — заявив міліціонер.

— Але це несправедливо! — обурився студент, — Ви не маєте права арештувати мене, не розібравши справи!

— А-а, — потяг міліціонер, немов побачив те, чого так довго і вперто шукав, — приставитель власті несправедливо не ступаєть?! Тібе власть не наравиться? В район, мерзавець, там з тобою поговорять!

Навіть револьвера витяг. В районі витягнувся перед начальником, радісно і весело відрепортував:

— Прівіюл шпійона! Протів власті агіттурував.

— Молодець, товариш Ступа!

— Я їх по морді пізнаю! — вихвалявся Ступа.

Завмерло серце студента. І чомусь подумав: "На котуїй канал пошлють?" Але ж це не можливо!

— Товариш начальник! — розначливо закричав студент, — я ж...

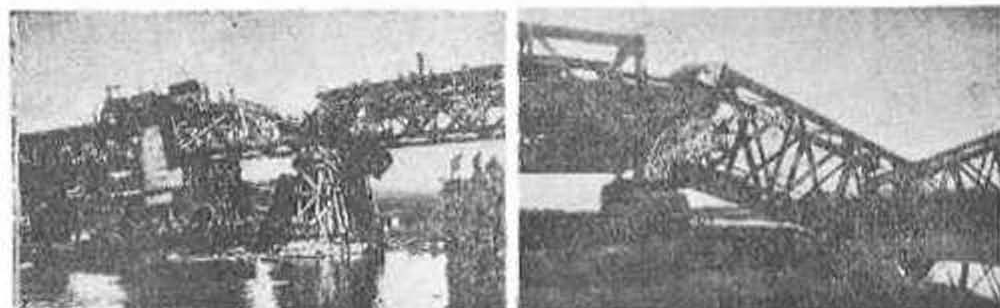
Але "товариш" раптом з усього маху вдарив Кирика в обличчя:

— Молчать, петлюровская сволочь!

Кирик від того удару відлетів до стіни і напівбожевільними очима дивився понад голову начальника. Там був портрет "вождя" з заскаленим оком і усміхнений.

Чого ж так радісно всміхається "вождь"?

\*\*\*



Зруйнований міст.

# К Н И Г А

Написати щось звичайними короткими словами про книгу, про саму книгу, можливо, найтяжче зо всіх завдань.

Змістом книги в її часі і в її просторі є все життя, так само, як в самому всесвіті. І. Франко назвав книгу "морською глибиною", але з таким же успіхом можна її назвати висотою неба і широтою стратосфери. Бо всі наші людські, малі, більші і найбільші знання про себе, про те, що нас оточує, про простір і про часовість лежать у книзі.

Як дивно робиться, коли вступаєш у таке місце, де зібрано багато книг. Бачиш зо всіх боків різнобарвну стіну — мур, у якому кожна цеглина виповнена вічно живою думкою. Ви підходите, ви простягаєте руку, ви берете ту посудину і ви п'єте з неї все, що вам треба. І ще одно цікаве: ви не випиваєте того напою, як склянку молока, чи лімонади. Ви тільки почерпнули звідти якусь одну частинку частин, дуже непомітну, щось, що увійшло у вашу душу по істоту і що вас там десь глибоко і далеко від вас самих чимсь животворним запліднило.

То може бути казка про чарівну Шехерезаду, то може бути наука про виміри просторів, то може бути дослід про бацилю, то може бути проповідь Христа, Буди, Конфуція, то може бути про конструкцію мостів, або виміри підводних глибин.

Це може бути про саму нашу душу, про її ніким і ніде не вимірні глибини і простори, які ми вичуваємо в своєму тілі і що ми спажимося висловити нашим людським словом.

І приложившись до того, почерпнувши вам потрібного, ви владете той предмет на його місце. За десять, за двадцять років ви берете ту саму посудину і п'єте з неї те саме вино. І так було колись і так буде колись. То незмінне, бо ті написи, що виходять з підземелля єгипетських розкопок, будьто записані на камені, чи на пергамені, чи навіть на папірусі, ті написи кажуть нашому мозкові і нашому серцю те саме, що вони казали тисячі років перед нами людині єгипетської ери.

Іноколи цікаво задуматись над такою малою річчю, як книга. Ось "Божественна Комедія" Данте. Ось писання св. Августина. Ось твори Вольтера, Русо, чи Байрона. Ось вам знов підручник географії з вашої першої класи, а ось вам збірка віршів молодого, що йому щойно двадцять років, поета Полтави. І як чудово, що міст мислі з-перед п'яти - чотирьох тисяч років безперервно перекину-

тий над цим часом, і ми, тепер, живучи в Києві, чи в Нью Йорку, чи в Сіднеї, пускаємо свободну свою думку на всі боки, взад, вверх, у ширину і вперед. І яка шкода, що ми знаємо лише те, що було перед п'ятьма тисячами років! Хочемо знати далі і все далі і йдемо в безконечне. Глядимо на мушлю, що була на дні моря і по ній читаємо; шукаємо кістку колись живого ества і її питаємо про минуле. Допитуємось звуків грому неба, соняшного проміння, морських і земних глибин. І все, що ми десь дістанемо, все, що пізнаємо, ми одразу складаємо в ту саму одну і вічно незмінну посудину - книгу.

Але є там десь позаду нас кінець. Книги тоді не було. Не було і думки. Те саме править, коли дивимось вперед. Там десь за стіною тисяч років ховається те невідоме, яке саме тому, що невідоме, тягне за собою життя людства вперед.

І, мабуть, кожному, хто знає і розуміє сенс життя, є також зрозумілим, чому саме люди цінять той невеличкий предмет — книгу.

Бо ж коли наші літописець Нестор дев'ять сот років перед нашим роком сів за стіл десь у темній келії свого монастиря, він вже тоді знав, що він скаже ті свої оповісті не лише людям, що біля нього, а що він скаже те багатьом вікам і мільйонам людства, що все обновлюється.

Тому книгу оздоблювали золотом, дорогоцінностями. Тому її шанували, і цікава річ: чим більший був на землі народ, чим він більше дав життю вартостей, тим більші книги він залишив по собі, тим більші книгозбірні — мури тепер і колись лишилися по ньому. Тому й тепер бібліотеки Києва, Парижа, Лондону, чи Нью Йорку, це одночасно наглядні і намагаються записані свідки величчя, чи малечі даного народу.

Рушієм всього живого на землі є думка. Думка Бога, чи думка людська. Цвіте цвітка, літає докруги своє: осі планета, розбивається ядро атома, все то в закономірному ланцюзі явищ та сама в продовженні природа, бо "винаходи" людини, це винаходи так само Божі, як винаходи коралів, чи слимаків.

І книга тут — свого роду трансформатор діяннн Божої сили в людині. Вона також збирає в своїй подобі у тих чорних значках у тонких сторінках силу нашої думки, подібно до того, як барва квітки збирає в собі силу краси. Людина, що невдовольняється тим власним, що має в собі від народження, завжди шукає поможання і зісilenня себе силою всього, що її окружає. І перше, що приходить людині на допомогу при цій операції — це книга.

Починаючи з А, йдемо далі і далі аж до Канта та Евкліда і тим самим зісилюємо інтензивність нашої думки в безконечну кількість разів. Наші духовні інтелекти набирає в себе творчу силу природи, як губка набирає воду, і тоді ми "винаходимо" захищене в природі, "відкриваємо" невідкрите, "творимо" нову красу і нові форми її вислову.

Люди, що не мають стичности з книгою, або мають її не-вистарчально, лише умовно є людьми справжнього вислову. Вони мають лише форму, надану людині, і то форму зовнішню. Якщо природа і дала їм початки їх творчого інтелекту, то без втручання книги він є у них в атрофічному стані, щось на подобу сліпої кишки в організмі нашого шлунку.

Такі люди, звичайно, живуть і діють, але вони навіть не думають, що в процесі великого творчого життя людей вони лише малюють з трудом тих, що життя формують. І з цього виникає безліч їх власних конфліктів з оточенням. Вони скаржаться на те, що їх кривдять. Вони мусять займати останні місця в градації соціальної вартостей. Вони поневолені і використовувані іншими. Всі подібні явища ті люди оцінюють, як Божу кару для себе, непідозріваючи навіть, що справжньою їх карою є їх власна мало розвинена, а тим самим мало агресивна і безплідна природа.

Книга найлекша, найдешевіша і найчинніша енергія зо всіх знамих нам енергій. І одночасно вона є основною енергією. Збірником світла електрики є лампа, збірником світла мислі є книга, — світла, бо освітлює і унагляднює найсокритіші таємниці природи, що нас, як живих людей, оточують. Людині треба тільки хотіти більше і чинніше мати діло з книгою.



Управа і члени Філії "Відродження" в Муїро.

# Чужими дорогами

(Уривок з повісті)

— Мамо, не плач, ма-а-мо!

Шестирічний Федько поклав голову на материні коліна, і смішно, як півник, зазирає знизу вгору.

Вагон товарового поїзду набитий людьми. Дехто сидить на припасованих між стінками дошок, але більшість розмістилася просто долі, на спорохнявілій брудній соломі.

Поїзд, очевидно, мчить під ускіс, бо вагон гойдається, як паперовий, і страшно рипить усіма своїми розхитаними шурубамі.

У напівтемряві, що стоїть у вагоні цілий день, бо маленьке віконечко вгорі заграбоване, а двері замкнені, Федько пізнає всіх своїх. Ось батьків кум, дядько Саливон із Загребелля. Ось стара Касьяниха, що ледве бачить, і тому в неї завжди широко відкриті очі. Ось родина Шевчуків — повна купа дітей, одне під одне, шестеро, чи семеро, Федько досі точно не підрахував. Інші — то вже незнайомі, не їхні, а з сусідніх сел.

Куди вони їдуть? Скільки не питає Федько в матері — не каже; а тато ще й розсердився.

— А йди ти, — гримнув, — від мене, без того тоскно.

Федько, проте, туги не відчуває, навпаки, він задоволений цією першою в його житті мандрівкою залізницею. Ось коли б тільки не плакала мама

На кожній станції підчиняються двері, і грубий голос дяді в військовій уніформі, з рувиницею через плече, кричить:

— Каму пада --- вихаді!

По черзі виходять усі, бо в вагоні спека, п'ють багато води, а дехто вже хворіє на шлунок.

— Скарей ! — підганяє голос. --- Поезд ждуть не будет!

Федько не розуміє, чому їх замикають, — взагалі, він багато чого не розуміє.

Все трапилось так нагло. Прийшли уповноважені від сільського совету і наказали вибиратись із хати.

--- За що? . - спитав батько.

--- Є розпорядження, — загадково відповіли уповноважені.  
— Не від нас залежить.

Тоді ж Федько почув нове кумедне слово "куркуль". Тато куркуль, мама куркулька, а він? Чому ж його всі досі називали хлопчиком?

Тато у Федька дуже лагідної вдачі. Він не кричав, не сперечався, сказав тільки "Божа воля!" і заходився пакувати речі. А з речами вийшло щось не гаразд. Уповноважені — нічого, тільки сностерігали, пізніше ж надбіг якийсь у шкірянці, з району, і счинив галас:

— Ви то куди дивитесь? Може б віддали куркулесі все майно? Майно державне. По дві пари білизни, верхню одіж, харчів на дорогу і — котись!

— Я ж наживав --- стиха промовив батько.

— Наживав? Людську кров пив, паразите! У, куркульська мордо!

Чоловік у шкірянці раптом ударив тата в обличчя і вибіг із хати.

Так вони й поїхали з грюма оклушками на станцію.

— Мамо, ми ввечері повернемося? — питав Федько. — Я не встиг кицьку нагодувати ...

Згодом Федько забув про кицьку, бо налято багато було свіжих вражінь.

На рейках чмихають паротяги, якийсь дядя в червоному кашкеті, з блискучими гудзиками, махає рукою, і непорушний доти поїзд одразу починає сунутись. Всіх, кого привезли з села, посадили в кутку, біля стачійного склепу, і нікому не дозволяють з ними балакати. Може б люди й не послухали, та бояться двох озброєних дядь, бо вони наміряються рупниціями.

Потім сіли в цей вагон і вже третій день у дорозі.

І третій день плаче мати. Потихеньку, не голосно, витирає сльози кінчиком білої хустини, що досить забруднилася в тісному порохняуому вагоні.

Мама і тато майже нічого не їдять, зате в Федька апетит, як у малого цуценяти. Жує, аж поки не засне.

Десь на п'ятий день люди очуняли і почали розмовляти між собою. Федько прислухається до тих розмов.

— Отака правда в світі, — каже дядько Саливон незнайомому сусіді. — Той, хто мене розкуркулював, мав паровий млин, а потім продав його, грошики поклав до кишені і записався в партію...

— Зумів

— Єге ж. Краще душити інших, аніж щоб душили самого.

— Ні! — встряває в розмову Федьків тато. — На душителей прийде кара.

— Куме, ти сзята людина, — шепоче Саливон, — карати мусимо ми!

У очах Саливона спалахує вогник, і він додає зовсім тихо:

— Я не повернусь. І пущу з вогнем у повітря їхню прокляту комуну.

Федьків тато хитає головою.

— Партії не пустити. Це страшна сила, з якою мусить боротись увесь світ, та й то ще чи виграє



Нічого не може второпати Федько. Він малий, і йому, зрештою, до всього байдуже. Мама і тато поруч, значить, не слід журитися.

Федько бавиться з Шевчуковими дітьми. В куточку вагона у них крамниця, і вони продають одне одному по черзі знайдені на підлозі гудзики, нвяхи, коробочки від сірників. За гроші править нарізаний кружальцями грубий папір. На кінець гри діти починають підраховувати, в кого більше грошей, і мріяти, що вони куплять.

Кожному хочеться купити хату, а ще корову, коня, курей, усе те, що в них відібрали. Федько довго мовчить, а тоді вирішує:

— Я куплю вагон, У вагоні можна забрати що хочеш, навіть кінь улізе. А хати, бач, ніхто не забрав

Дорога скінчилася лише ранком десятого дня. Наказали висісти на якійсь станції, потім довго везли в гарбах, запряжених маленькими кониками.

Усе було нове для Федька, нове й несхоже з тим, що він бачив дома. По-перше, гора. Ой, та й високі ж! І сніг на верхів'ях.

— Мамо, ми поїдемо на ті гори?

— Не знаю, синку.

Ех, коли б на гори! Федько зразу б пішов ковзатись.

Але до гір не доїхали. Зупинилися в селі, озброєний дядя перерахував усіх і здав дивовижному чоловікові в теплій шапці, обшитій лисичим хвостом. Чоловіяга, повільно й трудно добираючи російських слів, запропонував узяти клунки й йти слідом. На краю села було кілька порожніх хат, тут і примістили прибулих.



Гуцульське село.

# Викрито ворога

(Із спогадів учасника УПА).

Одного квітневого вечора 1945 р. приходжу в повстанський шпиталь, щоб відвідати свого друга, лікаря Юрка. Вже почало темніти, із-за вершини гори виткнувся скибкою казуна місяць, а в потоці, поблизу шпитального бункера, клекотіла вода.

— Підемо на свіже повітря, — промовив до мене Юрко.

Ми, закинувши на плечі свої автомати, спускаємося по кам'янистому схилу, викритому мохом, до гомінкого потоку.

Сіли на плескуватому камні, закурили самосаду й розмовляємо. Юрко почав оповідати про пережитий тиждень в облозі.

— Ми були в пазурях смерті. І не вірилося, що залишимося в живих. День і ніч снують по кряжі "чубарики", в селі їх повно, дорогу, що йде на Болехів, обсадили заставами. Виходу немає, сидимо, мов миця в пастці. Харчові запаси вийшли. Вдень не палимо, щоб не розконспірувати свого місця. Варимо їсти вночі. Поїли не лише те, що можна їсти, але й телячі шкіри. Це був для нас справді великий піст. Санітари привикли, не дуже вразливі на такі несподіванки, а т. Чорний — завжди співає:

"Вперед же, грай гармати"

— Заперечувати цього не можу, --- відповів я, — але ж допревишкіл, — сказав по павзі Юрко, — зайва морока. Боятися, мов пси вовка. І що я зауважия, друже?! Серед них є агент НКВД.

— Заперечувати цього не можу, — відповів я, — алеж добр робив сам т. Галайда. Правда, йому кандидатів рекомендували підстаршини своїх земляків. А кого підозрюєте? — запитую Юрка.

— Молодий ще хлопець ... Квітень. За німців працював санітаром в сільському шпиталі в Сопоті. Надміру балакучий, про все розпитує, чого й не треба йому знати. Знає всіх станичних та командирів 4-ої округи. Одного вечора зазвав його до себе, дав йому півшклянки спирту, а закусити нема чим, а теляча шкіра тверда, що і в зубах не піддається. Він і розспівався. Вимовився про свого брата, що тепер працює в НКВД, десь там у Станіславові. Я психолог. За час обсервації над ним, у мене склалося переконання, що він підсланий сюди "чубариками", і, як тільки він звідси вийде, — пропав наш шпиталь, пропали ранені

Стрільцям рядом простуємо понад потоком туди, де штаб куреня "Бойки" Зі мною санітари, що пройшли вишкіл в т. Юрка Серед них Квітень. Йдемо Півголосом розмовляємо. Дехто за-

питує про свою майбутню працю, — з'ясовую, що будуть призначені до окремих част, а тепер ідемо в штаб куреня, звідки одержать тижневу відпустку, щоб відвідати свою родину.

- Я обов'язково піду в Сколе, — задоволено вимовивсь Квітень.

- Підеш, думаю про себе. — Будеш бачити Сколе, як своє вухо.

Штаб куреня містився при сотні т. Бродича, в лісі коло Ямільниці. По короткій розмові з курінним вирішив взяти на допит санітара Квітня. Несподіваний натиск, підібрані факти, уміння слідства в умовах суворої повстанської дійсності — ставлять упертого агента в безвихідь, і він починає нервово розповідати:

"Я одержав завдання ще в 1944 році від начальника Скільського НКВД прохити в лави УПА. Вивчити кількість повстанців, персональний склад, озброєння, місце постою та джерела харчових запасів. Моїм завданням було знайти такого підстаршину, що зв'язаний з дівчиною, яка живе легально, нічого не має спільного з повстанцями. З таким підстаршиною я зв'язався в грудні 1944 р. — з ройовим Ластівкою, що тоді хворів на тиф у Підгородцях. Про це повідомив НКВД, бо як санітар тифозного шпиталю, я щотижня бував у Сколім, де інформувався про дальшу мою роботу. НКВД пообіцяло Ластівці недоторканість, легалізацію родини та добру службу, як він розбудує агентурну сітку в курені "Бойки"

Ластівка на це погодився, бо без пам'яті любив дівчину вчительку, з якою знайомий ще за мирних часів. Вони листувалися через мене. Копії цих листів я передавав в районний відділ НКВД. Коли видужав Ластівка і повернувся до відділу, всі інформації від його йшли через селянина Тимка. Тепер, крім нас двох, є ще три рядових стрільців, які працюють на користь НКВД"

Далі Квітень розповів, як він став агентом через свого брата енкаведиста, що працює в Станіславові. За всю агентурну діяльність одержав костюм, 5 кілограмів цукру та 500 карбованців. Назвав тих трьох інших стрільців, агентів ворожої розвідки.

Діставши такі цінні відомості, стали зрозумілими окремі невдачі в наших операціях.

За кілька хвилин викликаємо ройового Ластівку. Він не встиг зрозуміти в чому річ, як його роззброїли й арештували. На обличчі у нього відразу виступив холодний піт, пройняв нервовий дроз. Довго не признався. Але, поставлений перед фактами, він підтвердив зізнання санітара Квітня.

— Як ви наважилися стати агентом ворожої розвідки, тоді як ваша родина змушена піти в підпілля?

Мені НКВД пообіцяло прости попередні провини, — відповідає він зблідши. — а родині мали б вернути skonфісковане майно та забезпечити право недоторкальності. Після ліквідації куреня "Бойки" я мав з'явитися в Сколе, де б одержав службу в місцевому "істребительному" батальйоні.

— Ви стали зрадником своєї нації?

Ластівка мовчить.

— Що вартий той, хто порушив вояцьку честь присягу?

— Розстріл! — видушено, ледве промовив Ластівка

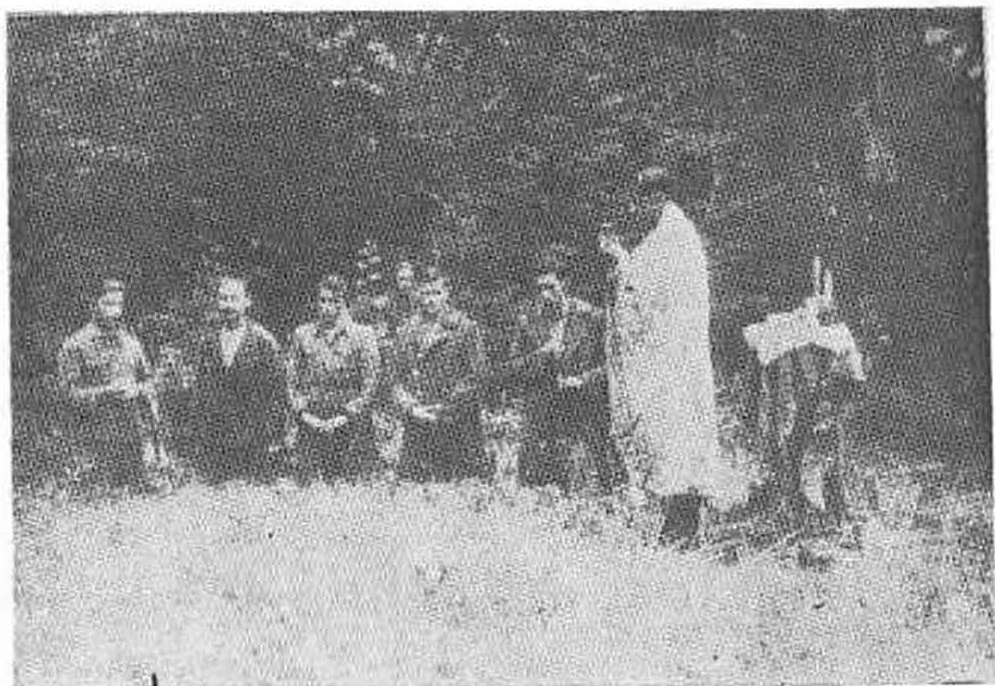
На рівні ноги встав хорунжий Кобець, колишній робітник:  
Київського заводу "Красний пахар"

— Ти, негіднику, своє товариство продав задля спасіння  
власної шкури, потоптав національну честь Дозвольте ж мені  
ні — звертається до курінного, — своєю покласти зрад-  
ника

За наметом почувся короткий стріл

Решта большевицьких агентів теж були відразу затримані.

Підхор. УПА Данило Мрішук



Служба Божа в "УПА".

# Вага української пісні в житті народу

Ця стаття пок. Олександра Кошиця була друкована в канадійським "Новім Шляху" в 1941 році. Її написав пок. О. Кошиць, як один з основоположників Осередку Української Культури й Освіти в Вінніпегу, що почав влаштовувати телср уже загально відомі Вищі Освітні Курси. Це є свого роду заповіт курсантам Вищих Освітніх Курсів, а теж вказівник, як нам усім ставитись до великого скарбу українського народу — до пісні.

Смішно й нудно знову піднімати та обговорювати всім знайоме питання про всебічну вартість нашої пісні, як художнього та літературного пам'ятника й чинника й тої ролі, яку вона відограла в житті українського народу на шляхах трагічної історії його культурного й політичного розвитку.

Заперечувати, квестіонувати, чи легковажити це питання можуть цікавиті незнайки, або ті, що грають на руку нашим ворогам, яким за всяку ціну хочеться доказати за російською формулою, що "пет, не било, і не може бити." Бо кожному найменш освіченому українцеві відомо, що українська пісня це один з тих чинників, що зберегли український народ від національної загибелі серед страшних політичних хурговин і бур, що вона й досі животворче, чудодійне джерело української національної свідомости й духового здоров'я. Тож говорити про це не приходиться.

Не менше зайно в сотий раз доказувать національно виховне значення української пісні, яка говорить до нас голосами наших предків, всієї нації, розказує минуле, наказує на будуче, запалює серце любов'ю та бажанням до своєї, живить серце старикам, а молоді отирає очі на гідний український світ, який пізнати вона щойно вчиться. Особливо це останне набирає ваги тут, у Канаді й Америці. Бо з сумом, треба сказати, що наша молодь, народжена тут, майже нічого не знає про свою батьківщину. Її знання "українського" по більшості обмежується дуже скромними відомостями, які вона дістає з тих нищих часописів, що видавані англійською мовою. Між тим молодь є в тому віці, коли чуттєвий чинник грає найбільшу ролю в формування душі, коли ідеї, думки й поняття доходять до голови й душі найшвидше чуттєвим шляхом, а

потреба любити щось прекрасне, потреба самопожертви для чогось вищого стає другою натурою. Отут і треба нас запитати: звідки та молодь набере тих суто-українських вражень, які наповнили б її душу теж і любов'ю до України, як чогось хоч незнаного, але високого й святого, до чого лине душа й за чим болить серце? З яких джерел подливе в душу нашої молоді живий і творчий струм чуття, яке кермує чином?

Крім того, не треба забувати, що українська пісня, як і всяка музика, має свій стиль виконання, власні своєрідні й оригінальні його художні засоби. І тих засобів, того стилю не можна знайти в нотах, ні в підручниках, бо вони мають коріння в народних засобах та передаються по традиції.

Ноти ж є криптограма і їх можна зазрати, чи заспівати так, що нічого не залишиться від того, що там написано.

Тож для їх виконання й існують учителі та школи. Їх шкіл нашої пісні ми не маємо. Звідки ж набере наш молодий американський співак, чи диригент того стилю, тої традиції виконання, коли він нічого не чув, а зразків добрих немає?

Ми вже тепер бачимо, як наші диригенти починають застосовувати до нашої пісні ті способи виконання, які вони чують в російських так званих "козачих" хорах, або кабашко російських, "циганських рекордах" Деякі ж просто беруть з тих репертуарів речі для своїх хорів.

Хіба ми не чуємо, чи не читаємо в програмах наших концертів "Занесло тебе снігом, Рассія", — тільки змінивши слово "Рассія" на "Україна", або знамениту дешевку "Вечерній звон" та ще й з польським приспівом "Єще куку, куку, ку!", або "Колеса крутяться"?

І це в той час, коли маємо неймовірно багату літературу! Хіба не чуємо диких "джіпси" — вигуків на кшталт кабашкої російської "циганищини", що їх деякі диригенти осмілюються начіплювати на українську пісню?

Отже відсутність добрих українських зразків пісні й музики роблять більшу шкоду, як русифікації та пацифікації, бо в корні затроюють нашу молодь, її душу й змісли та роблять з неї, не знажаючи на її добру волю й бажання, національний "ерзац".

А чей же таких скарбів пісні, як український народ, ніхто не має!

Між тим наш дорогий та неоцінний пісенний скарб гмирає на наших очах.

Старі люди, які дещо зберегли від своїх предків, вимирають, не передавши новому поколінню нічого, а нове покоління, коли б і хотіло, нічого не могло б взяти від них, бо ті страшні часи, що їх тепер переживаємо, не сприяють ані творенню нового, ні збереженню старого. Війни, революція, чужинецька окупація, духове й фізичне нищення українського народу голодом, пацифікаціями, переселеннями і т. д. а головне, чужою школою, не сприяють укра-

їнському мистецтву, а вбивають його. Вимирають також і інтелігентні носії пісні, а з тим переривається й нитка художньої традиції її виконання. Але все добиває штучна механічна музика.

Отже на американсько - канадійських українців — доля й історія поклали тяжке, але благородне завдання, спасти хоч щонебудь з цього всеукраїнського програму, хоч щонебудь зберегти з минулих скарбів у науку будучому поколінню.

---

## ШЕВЧЕНКО

Це — буремно випняте вітрило,  
Що човна нестримано жене.  
Це — велике серце вогняне,  
Що над степом сонцем засвітило.

Стомогутньо випростані крила,  
Між котрими рокіт не засне,  
Чудо ясне, — дивне і страшне:  
Ожила земля і заговорила.

Клекотіння крові і вогню.  
Громове — розвиднитися дню!  
Встати дню із чорної безодні!

Олекса Стефанович



Село Полісся.



Зруйнований міст.

# РІДНІ МІСЦЯ

Дивна річ ця людська пам'ять! Десь у куточку мозку відбилися, як на сьвітлинні, події нашого минулого. Час поволі минає, кидає на них свою тінь, відводить їх в далечину. Але досить якого небудь образу, асоціації, як знов перед нашим духовим зором виринають далекі дні, блищать їх фарби, брешуть їх музика.

Здавалось би звичайна річ на весні: — зацвіли дерева. Але тут, у Німеччині А передо мною знов сипле сніжно рожевим півітом вишняк, що збігає по кручах гір у Житомирі. В'ється гузенька стежка, біжить між скелями. То піднімається вгору, то збіжить униз до води. Там брешуть тисячами мелодійних голосів річка Тетерів, персбігаючи з камени на камінь, неначе розкиданих рукою якогось велетня. І повсюду з гір біжать струмки. Поспішають униз, зливаються з річкою, блищать на сонці бризками діамантів. А над всею цією красою розкинулось неосяжне глибоке небо, коліру незвичайного блакитного атласу і зливається на обрії з тінню далекого лісу.

Ляжте на краю гори у шовкову молоду траву під гишнею, що тихо сипле пелюстками цвіту, закиньте руки під голову і заплюшіть очі. Сонце ласкаво проведе своєю гарячою рукою по вашому обличчю. Солодкою вгтомою наповнить тіло, розів'є барвисту стрічку неясних бажаних мрій. Подих вітру пролетить над вами. Принесе вогкість і свіжість води. Скине на землю запашний цвіт і ... знов тиша тільки десь у траві незадоволено гуде джміль. Скелі взяли у високі обійми срібну стрічку Тетерева. Неначе шовковий шлях біжить річка поміж крутими берегами. А ось вже там, де вона зливається з небом, вогнисте сонце поволі заходить за ліс, бризнуло на срібні хвилі червоною фарбою, перетворюючи річку в полум'яний струм ...

Далеко від Житомира лежить мальовниче місто Корсунь, але, здається, рука того ж велетня розкидала великі каміння серед річки. Форма їх незвичайна. Високо підносяться вони з води. Час зробив їх рівними, вкрив мохом. Яка насолода лежати на одному з них, вдивляючись безжурно в прозорі хвилі, де блискавками миготять маленькі, срібні рибки. У полудневий час незвичайна тиша панує над цим куточком річки. Здавалось, природа затримувала подих, жадібно вбираючи гарячі проміння сонця, перетворюючи їх в золоті неосяжних ланів.



Біжить, стелиться позіж ними широкий шлях. Вклоняються жита і пшениця. Вітер жене на них хвилі. Блискавками спалахує серед цього золотого моря червоний мак. Сонце стоїть ще високо на небі. Гаряче повітря засмалює обличчя, але раптово подих вітру приніс якусь незвичайну насолоду: — неначе хтось торкнувся ваших засмаглих нуст вогкою холодною хусткою. Це далеко на обрії засинів широкий Дніпро. Ще кілька кілометрів і перед вами розкинеться місто Канів: — місто пам'ятник великого Шевченка. Широко розкинув далі срібні обійми рідний Дніпро, а високо в прозорому ясному небі вирізблюється самотнім велетнем хрест над могилою великого народнього поета.

Багато незабутніх годин провела я у підніжж'я цього пам'ятника. Передо мною в ранкові години красою мінливих перламутрових фарб грав небосхил. Перші проміння сонця торкалися нижнім поцілунком до пухких білих хмар. Вони спалахували рожевим цвітом і, неначе велитенські палаючі човни, плали в небі, відбиваючись в срібних дніпровських хвилях. Викочувалося сонце. Золоте світло пронизувало тонку пару, що стелилася над водою. Далеко в небі, неначе перлина, згасала ранкова зірка.

Пригадую, як тиша одного такого ранкового часу була порушена нервовим голосом молодого хлопця, що довго стояв непорушно на краю гори, дивлячись замріяними очима на далекій обрії.



Краєвид з Полісся.

В його широко розплющених очах відбивалося незвичайне натхненні: — чудово деклямуючи, він неначе послав палаючі слова “Заповіту” в блакитно безмежний простір, що лежав перед ним. Вітер підхоплював їх, летів з ними над водою і мені здавалось, що дніпровські бурхливі хвилі голосом могутнього органу повторюють незабутні слова Великого Тараса:

“Поховайте та вставайте!”

А в гарячий полудень — які чудові іскри запалюють стріли сонця на широкій срібній груді Дніпра! Як ласкаво набігають блакитні хвилі на золотий пісок. Йдеш у воду, неначе в ласкаві, теплі обійми коханця. Плиवेश назустріч сонцю з почуттям невимовної радості та сили життя. Це Дніпро знов гоїдає мене на своїх широких грудях. Тихий і лагідний у такий ясний день, він обережно виносить мене назад на берег. Падаєш на гарячий пісок, прислухаєшся мелодійному гомінові і забуваєш, що минає час. Сонце пече. Якась втома відчувається в природі: — не шепоче листя, безсило клонять жита свої колоски до долу. З далекі темної хмари, що здіймається з-за лісу почувся гнівний голос. Вітер відгукнувся. Ще зтиха пролетів, торкаючись тремтячими пальцями до листя тополів. Провів широкою доменею по житах, закурив по шляху і не повернувся назад. Знов тиша . . Чорна хмара поспішною ходою вкриває вже половину неба. Сонце пронизує її своїми стрілами, вона відповідає яскравими блискавками, гнівним гуркотом грому. Потемнів, розсердився Дніпро! Вітер повернув з-за обрію: — неначе велетень дихнув із могутних легенів. Підняв серліті хвилі на Дніпрі, вкрив їх шумом, погнав на берег. Закрутив все у повітрі, змішався з темною хмарою і пролив великою зливою. Небо і вода з'єдналися

Але після такого дощу знов радісно сміється сонце. Посміхається ясним зором Дніпро. Блищать тисячами діамантів краплини дощу: — і на луках, і на ланах, і на тополях, що знов простягають свої зелені руки назустріч сонцю. І знов поспішають блакитні дніпровські хвилі, несуть мене далі й далі. Хвилі спогадів. Це ж вони гоїдають мій човен, що пливе тепер повз мальовничих берегів Черкащини. Минають зелені густі ліси. Золоті лани соняшників неначе нечислені сонця вдивляються в небо. Минають білі села, вишневі садки. Немов зелене море розлилось по обох берегах.

Ще здалека бачу я високо на горі мету моєї подорожі — хату діда Трохима. Тихо пристає човен. Біжу вгору по кам'янистій стежці. Зупиняюсь на хвилину, щоб охолити ще раз з гори чудовий краєвид, що розлягається навкруги і йду до садиби діда. А ось і його хата! Чепурна, біленька, вкрита солом'яною стріхою, що яскраво відбивається серед зеленого вишневого садка. Стара калина пишається своїми червоними ягодами. Тісно притулилась до хати, кинула на стріху кілька своїх гілок, неначе торкається до неї своєю шостою. Дуже багато квітів. Але не насаджених рукою садів-

ника в штучні рядки. Сама природа розкидала їх по подвір'ю. Заглядає в маленькі вікна червона рожа. Палаюючою стежкою розбіглися ногітки. Спалахує полум'ям красоля і мак. Чути, як гудуть бджоли. А ось і сам господар — дід Трохим широкими кроками поспішає мені назустріч. Дуже високий. Кремезний. На засмаглому обличчі ще яскраво блищать очі, що роблять чудовий контраст з його сніжно білою чуприною.

Ніхто не скаже, що цей дід має понад сто років, що в своєму минулому відбув він 25 років суворої миколаєвської служби.

"Здоровенькі були, панно" — привітно говорить він, стискаючи мені руки, і веде в хату.

Одного року провела я свою відпустку в цьому маловищому куточку. Тут же познайомилася з дідом Трохимом і з того часу нас зв'язала сердечна, тепла приязнь. В мені, — людині великого міста, — знайшов він уважну жадібну слухачку. Годинами могла я слухати його оповідання і спогади про старі часи, про минуле. А як грав дід на бандурі! Які чудові старі пісні й козацькі думи співав він мені!

Неділя — це було моє свято. Ополудні дід чекав на мене у маленькому садку. Під великою грушею постелено біле рядно. На ньому сидів дід, тихенько перебираючи струни бандури. Жартливо посміхаючись, він, очевидячки, бавився моєю радістю, коли він починав співати. Гуркотіли струни. Старечий приємний голос промовляв журливі слова козацьких дум. Летіли вони над водою, вставали події славного минулого України

Дід Трохим розповідав мені, як тужив він по рідній, любій батьківщині в холодному гнилому Петербурзі, де він відбував військову службу. Тяжко було вартувати молодому українцеві під дощем і снігом, коли перед очима б'ють дніпровські хвилі, зеленіють лани, клонить яблуня запашні білі голівки до долу. Одного зимового вечора стояв він на варті в царському палаці, де відбувався великий бенкет. Не легка річ простояти непорушно кілька годин на сходах з важкою рушницею в руках. Натовп пишних військових, красунь в розкішних сукнях точився повз нього. Одному товстому полковникові щось не сподобалось в кам'яній, нерухомій постаті солдата. Можливо від втоми не зовсім вірно тримав він рушницю. — "Какого полку?! П'ять днів под арест!" — скрикнув пан полковник і ткнув білою рукавичкою в уста Трохима. Рукавичка пофарбувалась кров'ю. Він гидливо кинув її, попрямував далі, а дід дістав додатково ще тиждень арешту від свого командира полку. Молодим хлопцем пішов він з дому, залишив молоду дружину з тільки що народженим сином. Гірко плакала вона, відриджаючи його у далеку дорогу, неначе передчувала, що не побачаться знов. А коли повернувся назад, не стріла його вірна дружина, бо лежала в сирій землі. Молодий син одружився, мав діти. Від нього пішла нова родина, а дід зостався самотнім патріярхом свого роду.

Любий діду Трохиме! Ці коротенькі рядки — це квіти спогадів на твою далеку, на далекій Україні могилу. Пригадую, як я другого літа завітчала її його улюбленими васильками і довго сиділа поруч у тихій невимовній тузі, що вже ніколи не побачу його привітну усмішку, не почуву його старечий, приємний голос, співаючи: —

"Заспівали козаченьки в похід з полуночі"

Того ж вечора пароплав ніс мене назад до Києва. У бечірніх сутінках поволі м'якшали контури гори, де стояла хата діда. Тільки біла її тіль довго ще відріжнялася серед темряви, нагадуючи мені білу постать небіжчика, що неначе слава мені останній рідний привіт



Лавра в Почеві.

# П'ять мільонів років ув'язнення

В місті Ленінграді існувала контора під скромною назвою "Переселен-проект". Широкий загал про неї мало що знав та й не цікавився цією установою. Кожний перехожий, випадково прочитавши вивіску, міг лише подумати - - що ж, контора, значить там пишуть, кілька десятків людей заробляють собі гроші на хліб насущний — і все. Далі він не замислювався. Його увага швидко переходила на інший об'єкт.

А шкода! Згадана установа заслуговувала на куди більший інтерес. Її невинний зовнішній вигляд зовсім не відповідав унутрішньому змістові, тобто тій практичній роботі, яку провадила контора.

Особливо величезного розмаху діяльність ленінградського "Переселен проекту" набрала з 1937 року. Тоді в коло дослідів та наглядів було взято безкраї простори Далекого Сходу, Кольського півострова, Середньої Азії тощо. Нам сьогодні потрапили до рук деякі уривчасті відомості про проектувальні заходи контори на Далекому Сході, з якими познайомимо нашого читача.

У великій таємниці від зовнішнього світу, в непрохідних лісах, советські засланці побудували Бам Тинденську залізницю. Вона простяглася в суцільно незалюдненій місцевості, і непосвяченій особі її призначення не могло стати відомим. Та мету нової залізниці добре знали у ленінградській конторі "Переселенпроект". Тут, за цілком довірочним завданням головного управління в справах переселенців при совнаркомі ССРСР, над проблематикою Бам Тинди працювали наполегливо й систематично.

Після закінчення комплексних розвідувальних робіт, у 1939 році на Далекий Схід виїхала проектувальна експедиція ленінградського "Переселенпроект". Вона дістала цілком конкретне завдання — визначити місцевості для переселення українців.

Першою дільницею майбутнього поселення наших людей була намічена станція Штурм — на вісімнадцятому кольомстрі Бам - Тинденської залізниці. Там запроектували створити потужний совхоз із селищем біля нього на 10 тисяч мешканців. Дальша дільниця називається Мур Тигіт — п'ятидесятий кольомстр залізниці. В цьому районі передбачено прокласти 18 рядів колії, спорудити дещо паротягів, рухоме коло для маневрів потягів, тобто розташувати велику залізничну дільницю. В Мур Тигіті (між 45 і 50 кольометром) запланували поставити 95 триповерхових будинків на 5 тисяч мешканців.

У бік від 65 кілометра залізниці, приблизно на віддалі 40 кілометрів, біля сточища ріки Большой Ольдой виявлені величезні поклади молібдену (металь, що входить до складу панцерного сталю). "Переселенпроект" передбачав побудувати у цьому місці молібденовий завод, та розпочати експлоатацію надпотужного молібденового родовища "Оборонний" "Оборонний" мав сполучати з основною залізницею бічною колією, або асфальтовим шосе. В ньому мусили знайти собі притулок 15 тисяч людей.

На ділянці Устьшунун запроєктували розташувати 150 дворів з 1 — 2 та 3 поверховими будинками на загальну кількість 5 тисяч осіб. Центр району становив би совхоз.

Виняткове значення надавалося селищу Беленький. Його запланували, як головний осередок для навколишніх родовищ золота: Малая Нюгжа, Большая Нюгжа, Малий Соловійовськ, Уркан та інші. Всі вони з Беленьким з'єднувалися б шосейними шляхами. Тут мали осісти 5 тисяч українців.

Дві ділянки — Іккі та Бурухинський повинні з'єднатися між собою і разом становити великий сільсько господарський район з двома совхозами та 15 тисячами мешканців.

Загальна довжина Нам Тишденської залізниці від станції Нам до ріки й міста Зея — 500 кілометрів. На всьому цьому просторі, чорним по білому, намічені ділянки для українських переселенців.

Такі ж ділянки визначені в напрямку ріки Бурея, починаючи з станції Известковая та в районі комсомольської залізниці з центром у місті Комсомольськ.

Всі згадані місцевості лежать у смузі вічної мерзлоти, де суворе, холодне підсоння, відчувається нестача питної води; збіжжя та картопля вирощуються погано, до того ж мають надзвичайно гіркий, неприємний присмак.

Не зважаючи на війну, експедиція ленінградської контори "Переселенпроект" не переривала своєї праці. У 1941 році всі складені нею матеріали, спеціальною постановою совнаркома СССР, були таємним порядком перевезені для опрацювання до Ленінграду та Свободного. На місці ж досліджень організовано "мабине - засвоювальну станцію" так звану "МОС" на чолі з директором Анатолем Русаковим та агрономом пляновиком Яковлевим.

Виникає питання — навіщо українцям, зі своєї сонячної, плідної країни, де досить землі та жител, лізти хто зна куди, за дев'ять земель, у непрохідні лісові хащі, на ґрунти вічної мерзлоти й починати своє життя наново в дуже суворих, зовсім непривітних умовах?

Та про бажання українців уряд червоної Росії і не думав питати. Переселення памітили провести в звичайний, широко застосований советський спосіб.

За наказом з Москви, НКВД, у квітні 1942 року, під рідним приводом та без приводу, мало б заарештувати 500 тисяч українців, з них не менше 125 тисяч фахівців усіляких галузей.

Кожний заарештований, теж згідно з проектом, мусів дістати, за що Ти Господи бачиш — 10 років заслання в далекі табори. Отже, одним махом, 500 тисяч українців, буквально нізащо, заздалегідь засуджувалось разом на п'ять мільйонів років ув'язнення.

Тим же проектом далі передбачалося поставити перед заарештованими "добровільно" на вибір або 10 років тюремної сваволі, або 12 років колонізаційного життя у смугі лічної мерзлоти без права виїзду за її межі.

В другому випадку примусовець колонізатор повинен вивести на Далекий Схід і свою родину та хатне господарське знаряддя.

Тепер, уявіть собі, скільки то Україна, без усякої війни цілком за мирних обставин, мала втратити зі свого населення в 1942 році? Ніяк не менше півтора мільйона мешканців і то лише за даними однієї тільки далекосхідньої групи лєнінградської контори "Переселенпроект". А подібних груп та подібних контор у Союзі є дуже багато, і всі вони займаються такими ж справами.

Під яким гаслом мав у 1942 році відбутися вивіз українців з їх рідних земель — того ми не знаємо. Та ми добре знаємо, під якими гаслами подібні чорні справи творилися раніше. Всім нам пам'ятні горезвісні большевицькі кампанії, скеровані на винищення українського народу — штучні голоди 1922 та 1933 рр. періоди "ліквідації куркульства", "боротьби з ворогами народу" тощо. З таким же успіхом червоні окупанти можуть провести видучення з нашої країни тієї частини людности, яка розмовляє українською мовою, або тієї, прізвиська якої кінчаються на ко і т. і. Фантазія й можливості щодо цього у совєтів безмежні. В даній справі вони додержуються єдиної настанови — всі заходи добрі, кдлі вони сприяють знищенню або бодай послабленню української нації. Мовляв, мета виправдує засоби.

Характерно, що не зважаючи на скрайне напруження воєнного часу, большевики ні на один день не припиняли підготовчих робіт до проєктованого ними чергового масового переселення українців. Війна зовсім не примусила їх відмовитися від свого наміру, а лише пересунула терміни його виконання. Що це так, ми вже маємо конкретні дані.

За свідченнями очевидців, у 1942 році з України, зокрема з Харкова, на Далекий Схід, під сильною збройною охороною, вже вирушили перші ешелони нових примусових переселенців. У тих перших ешелонах переважно їхали залізничні машиністи, слюсарі, механіки, шофери, тобто фахівці, яких плянували завезти насамперед.

Отже в російській тотально поліційній державі триває плянове й систематичне винищення другого по кількості слов'янського народу. Той нарід знає, що минула війна велася в ім'я тривалого миру й суцільної справедливості. Він покищо не дістав ні того ні другого. Його жажливі поневіряння під чужинецькою жорстокою владою продовжуються чи ще не з більшою силою, ніж колись. Тому то той страшицький нарід не має ще життєвого покою, його б'ють, мордують, виривають з рідних, насиджених місць і сломіць вивозять на поталу у далекі дикі краї, у невластиві для нього природні умови та підсоння. Але той нарід певний, що дочекається пори, коли й він зазнає благ вічного миру й суцільної справедливості. Адже 40 мільйонів українців ніяк не можна скинути геть зі світового рахунка!

А. Височенко

— \*\* —



Св. Юр у Львові.



## Останні дні на рідній землі

Кожна осінь під час нашої Визвольної Боротьби була багата на події. 21 листопада 1920 р. — остання дата, коли ми перебували на рідній землі, — це був драматичний день нашого прощання з Батьківщиною у бойовій обстановці. Драма ця сталася наслідком того, що поляки уклали сепаратний Ризький договір, Врангеля розбили червоні на Кахівці, і ми лишились одні проти ворога, який мав вільні руки і кинув усі свої сили в бій проти нас. А наші війська були роздягнені проти зими, стомлені і майже без зброї.

Я пригадую наше рішення: дати останній бій і відвести свої війська на Волинь. Але поляки не хотіли цього. І коли наші війська були вже в 50 кілометрах від кордонів Волині, поляки сповістили команду армії, що ми можемо відходити на Галичину, але ні в якому разі на Волинь. Це змусило нас піти в короткий контр-наступ, щоб наші тили могли відповідно маневрувати на середній Збруч. Тільки завдяки витривалості і бойовому гарту, наші війська цей надзвичайний маневр виконали щасливо.

Вночі проти 20 листопада 1920 р. колони обозу підійшли до Збруча. Над вечір по цей бік Збруча лишилася лише кіннота — окрема кінна дивізія генерала Івана Омеляновича-Павленка, Мазепинський кінний полк, полк полковника Нізведського 2-ї Волинської дивізії та полк чорних запорожців Запорізької дивізії і кінна козача дивізія осаула Яковлева.

Листопадова ніч наступила зпенацька, і бій на всьому фронті стих. Оперативна частина штабу армії опинилася в селі в 6 кілометрах на схід від Збруча на напрямку Волочинське — Чорний Острів. Ніхто з нас, хоч як був стомлений, не думав про те, що можливо буде відпочивати, бо всі усвідомлювали, що відділя Котовського мали повну можливість прорвати мережу наших кінних аванпостів, і кожної хвилини міг розпочатися бій.

В таку хвилину відчинилися двері — і на порозі хати я побачив французького полковника Леле в товаристві французького старшини. Полковник Леле був постійним аташе при команді армії. Я його запитав, чи він усвідомлює ситуацію, в якій ми перебуваємо. Леле відповів — так, він має наказ бути завжди при мені. Я звернув його увагу на те, що штаб перебуває по той бік Збруча, і він може від'їхати туди до начальника штабу. Проте мої доводи для французького старшини з відзнаками й нагородами за службу в Легіоні були даремні, і він стояв на своєму.

Пізніше нагодився ще один дорогий гість — міністер уряду УНР С. Тимошенко, що прийшов привітати мене з днем ангела і також узяти участь у новому зимовому поході. Справді, я і всі ми за бойовими подіями забули, що це був передодень Михайла. Ад'ютанти десь здобули пляшку червоного вина, всі ми посідали навколо звичайного селянського стола, найшлося щось і поїсти.

Під час дружньої розмови з французами я згадав їм про те, як зв'язковий маршала Пілсудського повідомив мене, що застра буде підписаний мир з Советами в Ризі. А слід відзначити, що це була то фаза операцій, коли війна фактично була виграна, бо розбиті по всьому фронті советські війська в безладі відходили на схід з лінії Дністер — Висла. Я згадав також про побачення маршала Пілсудського з Головним Отаманом Симоном Петлюрою в моїй присутності (станція Хрїші коло Станіславова). Ще тоді маршал поінформував Головного Отamana, що тепер він уже не може йти на Україну, а Головний Отаман подивився на мене і цим ніби просив мене висловитись. Я запитав маршала — чи взагалі польська армія не воюватиме з Советами. Маршал Пілсудський відповів, ніби крізь зуби: "Я піду більше на північ, на Білорусь". Тоді я сказав, що це буде ще краще, і наша команда хотіла лише знати, де буде південне крило польської армії. Під час дальшої розмови я запитав ще, чому польська інтендатура не дотримує умов військової конвенції, бо наша армія, під оглядом одягу і харчування, а головне, озброєння, в злиднях, а це знижує її боєспроможність. Я зауважив маршалові, що наша армія може розгорнутися в 2 — 3 рази більше, бо кадри у нас є. Маршал обіцяв віддати всі потрібні розпорядження.

Все це я згадав моїм співбесідникам тоді за столом, а також і про мою відповідь зв'язковому від маршала, що прибув з інформаціями про підписання сепаратного миру між Польщею і Советами. Моя відповідь була така: сьогодні ми, а завтра ви. Полковник побажав, щоб я розшифрував свою думку. На це я відповів: "Польща одна не встоїть".

Так у бесіді, за чаркою вина коротали ми останню ніч на рідній Українській землі.

Ще вдосвіта ми були вже на конях. Я з французьким полковником і полк. Кратом в супроводі конвою проїжджали селом у напрямку до села Ожигонці, де мало бути скупчене гро нашої кінноти. Від одного з командирів полку, осаула Яковліва я довідався, що один із полків дивізії Яковлева перейшов на бік советів. Я пересказав йому, щоб дивізія йшла далі за нами на з'єднання з окремою кінною дивізією.

Розвиднялося. Далеко десь на сході почувлися перші постріли з рушниць, а потім і черги скорострілів. Дивізія мене зустріла з розгорнутим прапором. Я був радий привітати нашу добірну частину, що була свідомо тих відповідальних завдань, які ця хвилинка покладала на неї. Всі знали, що проти нас — Котовський. А ті злові-

ці поодинокі постріли сповіщали, що незабаром почнеться кінний бій — як завжди скороминучий, але жорстокий, пощади переможцем не буде. В обличчях командира дивізії і старшин я читав яскраву рішучість, що вони готові і цей останній бій на своїй землі видержати гідно і тим зберегти бойову славу армії. На подання командира дивізії, кілька заслужених підстаршин дивізії я підвищив до старшинського рангу за бойові заслуги. Дивізія була приправлена до виконання останнього оперативного наказу. Її колона розтягнулася на пару кілометрів. В природі панувала тиша.

На захід від нас туман огортав обриси берегів Збруча. На фоні цього туману майорили силуети вершників. То була частина осаула Яковлева. На сході окремі постріли переходили в систематичний вогонь, кулеметні черги почастицали, повітря почало пронизувати перші постріли легкої артилерії.

З фронту примчав в оточенні почету командир кінного полку ім. Мазепи і чітко рапортує, що Котовський уже розгорнув свої частини до бою і намагається відрізати нас від Збруча. З тилу старшина штабу армії на змиленому коні доповідає, що поляки не хочуть пускати наших обозів через річку. А його стоїть по всіх ярах до 6 тисяч возів.

Окрема дивізія одержала від мене наказ до контрнаступу. Розгортання дивізії до бою під рясним гарматним вогнем було чимсь фісеричним. Ще мить — і гармати славного кінного дивізіону Алмазова розпочали свій характерний бубонний вогонь. Передавши ведення бою командирові окремої кінної дивізії, я з конвою від'їхав на близький обсерваційний пункт, з якого видно було велелезну кількість підвід коло переправи, що в цю хвилину вже була під обстрілом ворожої артилерії. Наша кіннота протягом цієї кампанії не раз зводила смертні бої з полками Котовського і завжди перемогала їх.

Наша кіннота цього разу нараховувала, крім згаданої вже окремої кінної дивізії, ще 6 кінних полків при піших дивізіях та славний полк донців полк. Фролова (зв'язок вільного козацтва). Підчас цієї кампанії наша кіннота також виграла великий бій з червоною кінною групою в районі горішнього Дністра, що була озброєна за останнім словом техніки.

Бог благословив зброю нашої кінноти в цей день. Наслідком повного успіху наше командування виграло ще один день, всі наші обози були врятовані. Дивізія залишила правий берег лише вранці 22. XI.

На тому березі мене чекала приємна несподіванка. Міністер закордонних справ А. М. Лівіцький, що саме тоді подорожував на бронепотязі "Запорожець", ввів мене в курс останніх політичних подій та щиро привітав мене з днем мого ангела.

Командир Волинської дивізії, учасник всіх Визвольних Змагань, а в тому числі і Зимового походу, організатор кінного ім. гетьмана Мозепи полку, добре підмітив, що "сила шабель нашої кінно-

ти ніколи нас не заводила Особливо коли вона була пов'язана з рясним кулеметним та гарматним вогнем. У нашій Окремій кінній дивізії, командир якої був визначним кінно гарматчиком, ця пов'язаність була доведена до досконалості, і тому ударна сила дивізії значно збільшувалася. День 21 листопада 1920 р. був останнім днем боротьби нашої регулярної армії з ворогом України, але був славним і щасливим. Нашій кінноті доля судила в цей день своєю безсмертною хоробрістю і тактичною зручністю вислати в історію нашої Визвольної Боротьби ще одну світлу сторінку, що й було відзначено в наказах Командарма.

## СМЕРТЬ ПОВСТАНЦЯ

Він впав ось тут: край стежки біля гаю,  
Він тут кривавився і тут умер.  
Стоять жита. Лиш вітер повіває;  
Він повівав тоді, як і тепер.

Тоді, як і тепер, блистали в сонці,  
Тремтіли в вітрі молоді жита,  
Лише тоді чвалали тут повстанці,  
Зціпивши закривавлені уста.

Тоді перекликалися тут стріли,  
Орали землю вибухи стрілен,  
Під тиском зриву збіжжя шелестіло,  
Як він нечутно випав із стрепен.

Востаннє вітер розвівав волосся,  
Та чорнозем смоктав повстанчу кров,  
Ще час якийсь здригалось колосся,  
А бій ще гомонів втихав пройшов

Р. О. Климкевич



Церква на Гуцульщині.

# Великдень, його звичаї й традиція

## I.

Великдень все припадає на весну, і його обрядовість тісно в'язється з данньою весняною обрядовістю, яка, під натиском духовенства та християнського календаря мусіла сильно потерпіти та почасти перемандрувати.

Адже раніше весняна обрядовість припадала на Великий Піст, що був у повному контрасті з "весняною радістю"

Тому децю з тих весняних обрядів перекинулося з періоду Великого Посту на Великодній тиждень, а багато з них мусіли й зовсім зникнути.

Великдень — це свято Воскресення Христового, символ загального — фізичного й, особливо, духового відродження та оновлення. Ясно, що таке величчє й символічне свято мусіло сильно вплинути не тільки на давню, ще поганську обрядовість, але й спричинилися до витворення нової. І тепер дослідникам дуже трудно в тому розібратися і вирішити, які обряди, коли й як повстали.

А тому, що Христос, який воскресє на Великдень, часто символізується, як Сонце і правди, і тому, що сонце теж весною ніби відроджується, загально приймають, що з Великодньою обрядовістю змішалися колишні обряди, зв'язані з святкуванням весняного сонця.

Проте, останніми часами новіші дослідники, як В. Петров, справедливо вказали, що культ природи взагалі і сонця зокрема це явища теж досить пізнього часу, і що під ними можна вбачати більш давній культ — культ роду, як нерозчленованої спільноти живих, мертвих і ненароджених.

Первісна людина сприймала світ через уявлення роду, а не через категорію природи. Залишками цього давнього культу роду треба вважати поминки покійників, якими звичайно закінчуються великодні свята.

Таким чином, ми знаходимо в великодніх звичаях, відомих нам із записів очевидців XIX—XX ст. сліди трьох різних нашарованих один на одного культів — культу роду, культу природи, точніше — весняного сонця, та культу Христа, що приніс людству ідею Воскресіння — ідею Відродження й Відновлення.

Останніми часами в осередку всіх обрядів, зв'язаних із Великоднем, стояло свячення паски та всякої іншої поживи.

Свячення приймається в народніх віруваннях і практиці, як сильний магічний акт: вважалося, і досі вважається, що освячені в церкві речі набирають особливої магічної, охоронної сили. І ця віра в магічну силу свяченого звичайно така заразлива, що й не-християни в Україні, що жили серед нашого народу, теж звичайно намагалися здобути собі яких сячених речей, які вони вживали головню для охорони своєї худоби.

Отже, по освяченні паски та всякого іншого добра, розходилися звичайно всі з церкви по домівках. Кожний господар поспішав із своїм свяченим перш за все поміж худобу і вітав її: "Христос Воскрес!" Хтось із родини відповідав за худобу: "Воістину Воскрес!" А господар тоді торкався свяченим тричі кожної худобини й вимовляв:

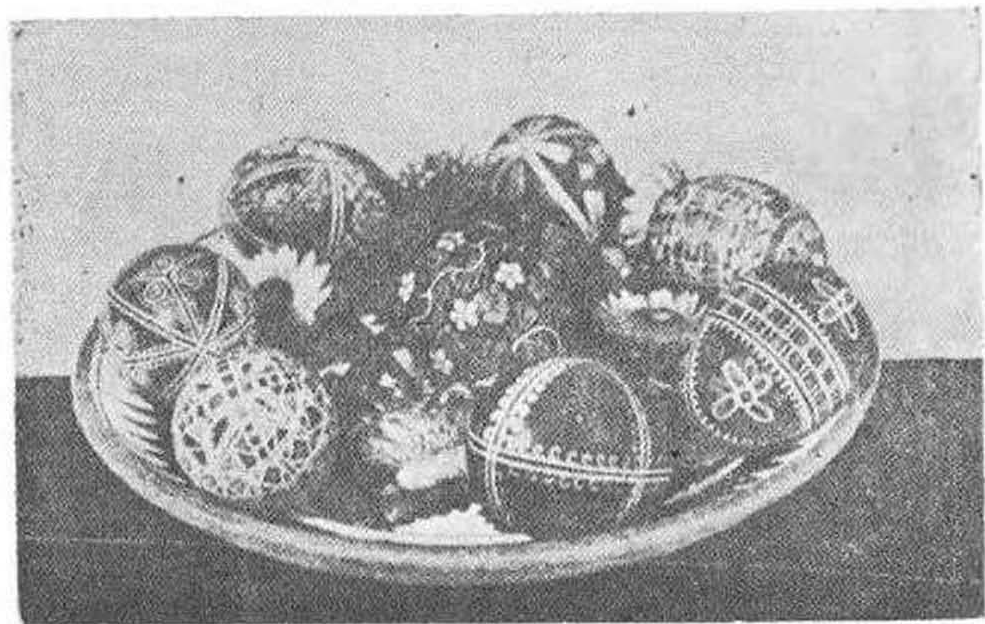
— "Аби ся так нічого не брало корови (чи вівці, чи чого там), як ніщо не візьметься свяченої паски"

В іншій околиці Галичини було записано іншу формулу:

"Який дар красний, такі аби Бог дав телиці (чи ягниці) красні.."

Потім обходили з свяченим сад, пасіку, город, відповідно примовляючи, і входили нарешті до хати, де господар благословляв дітей, що ставали перед ним навколішки, розв'язуючи над їх головами бесаги з свяченим:

"Аби вам розум так скоро розв'язувався, як ці бесаги скоро розв'язуються."



Великодні писанки.

У кого була дівчина на відданні, господар клав їй паску на голу:

“Аби-сь у людей була така велична, як ця паска пшенична...”

Малу дитину кляли до спорожненої торби:

“Аби-сь так скоро росло, як паска скоро росте.

Як бачимо, маємо тут все магичні формули, замовляння.

Після благословення господарства та хати, розговлялися.

Починали звичайно з свяченого яєчка, так званої крашанки.

Свячене яйце в великодній обрядовості відогравало дуже велику роль.

Бо яйце, що має в собі зародок життя, з давніх давен служило за символ життя.

За оповіданнями, які переказував Геродот, весь світ народився з яйця, що його була знесла птиця Фенікс в святині Геліоса, бога сонця.

Про походження світа з яйця оповідає й фінська космогонія Калевали: мати вод Ільматар жила спершу в повітрі, потім спустилася на океан, що вкривав землю. Сімсот років гоїдалася вона на воді. Дика качка прийняла її коліно за землю, зробила на ній своє гніздо і поклала в ньому одне залізне і шість золотих яєць. Ільматар поворхнулася, і яйця побилися і впали в море. От із тих яєць і повстав світ: з нижньої частини сформувалася земля, з горішньої небозвід, з жовтка сонце, а з білка - місяць.

Казки про походження світу з яйця записано й у поляків, хорутан, чехів, та в різних місцевостях Росії. У нас в Україні ми знаходимо казку про горобця й мишу, що ніяк не могли політатися просом і — посварилися. Внаслідок цієї сварки повстала війна між птицями та звірями. В ній війні людина допомогла птицям і - в подяку дістала яйце, з якого вийшло ціле царство.

До відмін цих казок про повстання світу з яйця належать і оповідання про яйце, в якому перебуває життя, або смерть.

Яйце — це насіння, з якого позстає життя, а одночасно й символ відродження цього життя. З кожним яйцем життя ніби все наново відроджується.

Отже, пізком зрозуміло, що свято Великодня, свято Воскресіння й Відродження не могло не зв'язатися з давнім культом яйця, в якому давні мітологи вбачали також і символ сонця.

В сільському господарстві яйце - перший приплід. Ціком отже натурально, що як перший приплід, яйце з найдавніших часів набрало значення в весільних обрядах, — що могло бути натуральнішим принесення жертви богам саме першим приплідом?

З другого боку, в християнській церкві яйце уважался скоромною їжею, якої не можна було їсти в піст.

В католицькій церкві заборона їсти яйця в піст проіснувала до 1491 р., коли скасував її папа Юлій III -- але в православній церкві вона дотрималася до цього часу, і Великодне свято визначалося перш за все власне можливістю “розговітися яйцем”

За час Великого Посту, коли не можна було їсти м'яса, яйця накопичувалися. Щоб вони не псувалися, треба було їх варити. Коли ж Пост кінчався, приходив момент зробити приємність знайомим, подарувавши їм накоплених яєць, і звільнитися таким чином від звеличких запасів їх. Звідти — такий популярний колись в усій Європі звичай дарування чи виникнення Великодніх яєць. А щоб ці дарунки виглядали краще, ті яйця фарбували, чи розписували.

У нас яйця, пофарбовані одною фарбою, звалися крашанками, розписані ж різнобарвно — писанками.

Французькі королі після великодньої служби отримували колись надзвичайно мистецькі писанки, розписані славними малярами, як Ваго або Лянезе. В Версальській бібліотеці до останніх днів зберегалися дві писанки, подаровані донці короля Людовика XV.

Пізніше, з початком XVIII ст. прийшла мода дарувати штучні великодні яйця — з шоколаду, з цукру, чи навіть з шовку. В 1798 р. одна французька панночка, що жила в Лондоні, отримала від свого нареченого шоколадне яйце в 500 кіло ваги, наповнене солодощами та чудовим добром суком'я та білизни.

Коли саме з'явилися писанки на наших землях, точно не вивчено. Найдавніше свідомство про писанки на слов'янських землях знаходиться в хроніці Кадлубка з XIII ст.

Тому, хоча культове шанування яєць у нас в до-християнські часи, з огляду на культ курей та особливо півня, дуже правдоподібно, звичай писати писанки прийшов до нас, мабуть, із Візантії, разом із християнством.

Проте, наші українські дослідники, головним з патріотичних причин, досить однозгідно твердять про це до-християнське походження писанок.





Наведу тут те, що в цій справі писав останній з черги дослідник писанок, головно з орнаментальної точки погляду, проф. В. Щербаківський, в розвідці: "Основні елементи орнаменталії українських писанок і їхнє походження".

Усі автори, які студіювали писанки, — пише проф. В. Щербаківський, — сходяться в загальних рисах ось на чім:

1. Писанки мають обрядове, ритуальне значення і грають таку роль і користуються такою повагою, в зв'язку зо своєю орнаменталією, як і інші символічні предмети в різних релігіях, напр., хрести або ікони в християнстві і т. п.

2. Не можна довести, що писанок не було до християнства, навпаки, вони існували ще недавно в не-християнських Персії і в давніх Римляни.

3. Писанки бувають завжди оздоблені орнаментами, які вже в дуже глибоку старовину були для всіх добре знайомими символами сонячного божества та інших рівнорядних богів, як Іштар в Месопотамії.

4. Усі рослинні й звірячі назви орнаментів на писанках звичайно не відповідають орнаментові і вказують на намагання пояснити орнамент в натуралістичний спосіб; а де вони відповідають, виявляється повна відсутність стилізації, а разом із тим і традиції, тобто несвідомість маляра в своїм ділі. А взагалі, і натуралістичні назви покривають собою по суті чисто геометричні символи, емблеми й атрибути сонячного божества.

5. Писанки мають значення оберегів від різних хвороб і навіть від грому.

Тимчасом, як крашанки все були варені чи печені, щоб ними можна було розгортися і взагалі можна було їх з'їсти — "писанка ніколи не була печена або варена, а коли це й траплялося, то, очевидно від занепаду звичаю"

Писанками ніколи не гралися ні в битка, ні в котка: "Причина цього була не тільки в тому, що писанка була сира (не варена), а також, по моїй гадці, — пише проф. В. Щербаківський, — полягала і в тім, що не годиться розбивати образи, символи, знаки сонця, намальовані на писанці, як не годиться християнинові ломати хрестів або ікону, або — як не годиться розбивати взагалі всякий талісман."

На мою ж думку, "причина" тут мабуть, далеко простіша: писанка вимагала чималого вкладу праці, була звичайно дійсно мистецьким твором, і тому нею далеко більше дорожили, як крашанкою.

Як і всяка "святощ", свячене яйце служило за оберег від нечистої сили. Так, в с. Голе, Равськ. пов. тримали писанку в хаті, як охорону від пропасниці. В с. Пристань, Жовківськ. пов. тримали писанку в хаті від грому. На Куп'янщині вірили, що, хто довго терпить від пропасниці і ніщо йому не помагає, треба повісити йому крашанку на шию, що була в церкві на Великодню ніч. Таке ж вірування існувало й на Кубані.

На Кип'яцині великоднє яйце, отримане в церкві від священника, вважалося за талісман від пожежі. Вірили також, що від пожежі охороняє яйце, окрашене під час вносу плашанині. На Кубані писанку, отриману від священника на Великдень, кидали, коли була пожежа в бік, звідки дув вітер, щоб змінити його напрям. Такий же звичай був і в хориаті.

В рукописі Чепи з 1776 п. збереглася така порада на випадок пожежі: "Взявши писанку, оббігти навкруги пожежі тричі, промовляючи "Во ім'я Отця і Сина і св. Духа, Огню Лавиниче, тепер своєї сили не розширяй, і більше не гори, і не шуми, по цей час і по моє слова." За кожним разом сказати "амінь" дев'ять раз." (К. Ст 1892, I. 128).

На Московщині також був звичай обносити навкруги хати, що горіла, яйце, яким христосувачся на Великдень, щоб огонь не поширювався. Вірили також, що, коли кинути таке яйце в огонь, то коні могло його і загасити.

Великоднє яйце охороняло й від різних хвороб. На Лебелінщині та на Кубані лікували крашанками від жовтяниці: змешували кілька спячених крашанок, розтирали жовток на порошок і давали хворому з водою під час розлиття жовчі, або підкурювали його шкаралупами від крашанок.

Охороняли ними і худобу: так, в стан. Зеленчукській, пропробивши дірку в розі корови, перше кропили її свяченою водою, а потім закладали туди шкаралуп із крашанок із великоднього стола та інші недоїдки, і заліплювали: ніжка відьма не мала сили підступити після цього до тієї корови.

Від вірування, що крашанка чи писанка охороняють від хвороб і взагалі від всякої нечистої сили (якже хвороби теж вважалися ранине за вплив нечистої сили) не трудно було перейти й до вірування, що червоне яєчко, а потім взагалі всяке свячене яєчко надає здоров'я (Червюча барва — символ здоров'я). Тому наші селяни, почувши перший весняний грім, вивпалися з червоного яйця на здоров'я, на красу й на щастя. Збираючись на здутреню великодню, всі члени родини, а особливо молоде, вивпалися волюю, в яку перед тим були положені дві крашанки: під цілого дня мали робитися гладкі,



червоні та здорові. Выгоняючи на Юрія худобу в поле, гладили коня по спині, від голови до хвоста великоднім яйцем, примовляючи:

“Як яйце це гладке та кругле, так щоб і кінь мій був гладкий і ситий...”

В зв'язку з звичаєм обмінюватися крашанками та писанками та давати їх в дарунок близьким та знайомим, стоїть і звичай приносити їх на могилки та закопувати в землю, як дарунок покійникам.

Цей звичай був поширений в усій Україні.

Похристосувавшись із живими, треба було похристосуватися із покійними родичами. Робили це, катаючи великодні яйця по могилках. Найчастіше роздавали потім ці яйця бідним, але іноді й споживали їх. Це була — своєрідна жертва. В Старокорсунській станиці на Кубані, старший в родині йшов на Великдень до церкви і роздавав там писанки, виготовлені в Чистий Четвер, на поминання дітей, що померли нехрищеними. В зв'язку з цим стоїть і звичай, зауважений на Куп'янщині кидати шкаралупу писанок в річку для русалок та потопельників. В Зах. Україні ці шкаралупи від великодніх яєць кидали в річку Рахманам, які жили десь в далекій країні, і не знали, коли саме Великдень. І тільки, коли допливали до них ті шкаралупи, вони довідувалися, що вже хрищений люд відсвяткував Великдень, і тоді й собі його святкували — це так званий Рахманський Великдень.

Ці останні звичаї й вірування стоять, мабуть, в зв'язку з давнім культом роду, про який ми згадували вище.



Вояки УПА навкруги вогнища.

Крім яєць та паски, ніколи не бракло серед свяченого — смаженого поросяти, шинки, часнику, полину, хріну, соли.

Щодо свяченого поросяти, то вже проф. В. Щербаківський відмічав, що, хоча за християнською символікою, серед свяченого на Великдень повинен би був фігурувати властиво "агнець", ягнятко, як символ Христа, у нас, українців, замість нього завжди фігурує печене порося з хрінном у роті, та ще й прикрашене барвінком. Натомість, на Московщині ніколи ніхто не носив до церкви святити порося, — там несли баранчиків, які, печені, й прикрашали столи москалів не тільки в самій Московщині, але й їх колоністів в Україні, коли вони ще не були, як слід, асимільовані. Українці ж ніколи не носили до церкви святити баранчиків.

Що великоднє порося вважалося в Україні давно християнським символом, це видно з замітки грецького диякона Павла Алепського, який переїздив через Україну за Богдана Хмельницького. Він бачив в іконостасі с. Бикова на Переяславщині образ Трійці в вигляді Аврама і трьох ягтелів, яких він частував, замість канонічного ягняти, печеним поросям. Ясно, що не тільки в уяві народу, але й в уяві маляра та священика, що замовляв той образ, печене порося відповідало змістові й духові, як і символіці цього образу.

Археологічні дані вказують, що в Україні існував в дохристиянські часи культ вепра, і проф. В. Щербаківський здогадувався, що на тому культові могли відбитися, чи його спричинити, чи його посилити давні грецькі культу Адоніса, Деметри та Атиса, зв'язані також із культом вепра — кабана. "Звичай святити печене порося на Великдень, писав В. Щербаківський, являється, мабуть, пережитком культів, останки яких збереглися у нас, так би сказати, по прямій лінії, безпосередньо від класично грецької доби, і мають корені в значно ранішій добі"

Щодо свячення хріну, полиню то часнику — то вони завжди вважалися за охоронні засоби проти нечистої сили, — їх освячення мало, певна річ, на меті ще посилити цю їх охоронну силу.

Щодо солі, то вже Платон казав, що вона — "люба богам". Давні греки й римляни, а також і китайці солили воду, яку вживали для обрядового очищення, і жертви богам посиляли сіллю. Християнство теж зберегло сіль в християнському обряді.

Саме тому, що "сіль любя богам" піднесення її людям, що так само волили солити свої страви, вважалося за вияв пошани. З другого боку, якщо сіль "люба богам", то тим самим вона ненависна нечистій силі, і тому сіль по всіх усядах виступає, як охоронний засіб, — отже її посвячення має на меті також посилити її магічну силу.

Після розговін свяченим, молодь йшла звичайно під церкву, де розпочиналися великодні гри в супроводі відповідних пісень — веснянок чи гагілок, що супроводять відновлення сил природи й мають на меті його посилити та прискорити, — тому вони в старовину геж мали свого роду магічний характер.

В житті молоді великодні забави були початком т. зн. Вулиці, що розпочиналася на великодньому тижні, а закінчувалася аж в осени. На Великдень всі повинні бути веселі, бо хто того дня сумуватиме, сумуватиме погім увесь рік. Хто ж на Великдень умре, того шаслива душа йде впрост до раю, бо тогo дня, мовляв, небо відчинене.

В веснянках головний мотив — стріча весни та її привітання, що відбувається в формі замовляння: що описується, мусить збутися:

Ой, весно красна, що нам винесла?  
Ой винесла тепло і добре дитечко:  
Малим дітонькам побіганячко,  
Старим бабонькам посидіннячко,  
Красним дівонькам ня співаннячко,  
А господарям на робітячко.

Або ще:

Весно красна, що ти нам принесла?  
Коробочку з веретільцями,  
А скриньочку із червінцями.  
Старим дідам по кійочку,  
Старим бабам по серпochку,  
Малим дітям по яблочку,  
А дівчатам по віночку,  
А парубкам по батожochку.

В привітанні весни знаходимо часто цікавий образ її доньки:

О, весно, весно та весняночко,  
А де ж твоя донька та паняночка?

Весняні гри часто набирали форми двохорових співів і драматичної дії, в яких відкривалася символіка "воріт", що розкриваються весні та її дитині, або парубкам женихам, що йдуть взяти дівчину, або нарешті — історичним постатям, що заполопили чимсь народню уяву. В цьому відношенні особливо цікава давня гра "Воротар"

На Зах. Українських землях на Великодні свята виводили гагілки чи гаївки. Це властиво рід веснянок з тією хіба різницею, що не всяку веснянку можна зачислити до гагілок, зате всяку гагілку можна зачислити до веснянок. Це пояснюється тим, що тимчасом, як на Наддніпрянщині веснянки співалися впродовж усієї весни, гагілки в Зах. Україні обмежувалися виключно періодом Великодніх свят.

Зміст гагілок полягає головню в натяках, жартах і зачіпках дівчат із хлопцями, а іноді й з старшими людьми. Це майже виключно дізочі пісні. Вони бувають двох родів: одні з окремими грами, ці — старші походженням і менші числом; а другі — без ігор. Подекуди відповідають вони маршовим пісням хлопців, бо їх все співається на ходу, в колесі чи в еліпсі. В еліпсі ходять швидче, як в колесі: це т. зв. Кривий танець, форма кривої лінії, що безнастанно відмінюється.

Хлопці, в часі гагілок баяляться окремо, або стоять, прислухуючися. Лише спровоковані дівчатами, відповідають або співом, або приваючись гурмою поміж дівчат і перериваючи гру.

Весняні забави та гри дуже тісно зв'язані — цілком натурально — з наруванням молоді, з її залицяннями та перед подружнім зближенням, що починається з Великоднього понеділка, . . . його ввуть "Обливальним" чи "Волочильним". Хлопці тоді обливають дівчат водою, а яка хоче від того викупитися, мусить давати хлопцям крашанки. Колись "обливання" мало теж магичний характер — воно несло в собі побажання здоров'я та родючости, пшідности. Потім у вівторок дівчата "уливали" хлопців, але крашанок за те не одержували.

Уливаннй понеділок називали також Волочильним, бо в давнину відбувалося того дня Волочіння, себто ходження з хати до хати з свяченим та з повіншуваннями. Колись цей звичай був дуже поширений і зв'язувався з різними обрядами, що їх побожні люди вважали справедливо залишками поганства, і тому намагалися їх викоренити, в чому зрештою й мали успіх. Ще славний проповідник Іван Вишенський писав в XVII в.:

"Волочильне по Воскресенії з міст і сел виволокши, утопіте. Не хоче бо Христос при своєму славному Воскресенні того сміху й руганія диявольського іміти. "

Іван Вишенський не був, розуміється, саіітним в цих своїх проповідях, і зрештою цей звичай майже зовсім зник, хоча, як писав проф. М. Грушевський, було це "може, найбільш людське, гуманне, свято з усього річного кругу -- це обопільне обдаровування "дорою" (це б то свяченим), зв'язане з виявами зичливости і добрих почувань до всього світу"

У вівторок ввечері відбувалася колись в Україні церемонія з похороном Коструба, яку тепер тлумачать, як похорон зими, що відповідає численним великоднім іграм — "закликання весни"

З інших великодніх звичаїв треба ще згадати розкладання вогнищ на всю Великодню ніч навкруги церкви: "Цим огнем, як вірили, . . . очищується повітря аж до неба, щоб звільнилася земля від всякої нечисти, і щоб урожай був добрий. Цей огонь святий, нікуди не годиться його брати, чіто навіть попій із нього брати, сам мусить погаснути. . ."

Під великодню неділю не вільно нікому спати, бо "той, хто спить, своє щастя проспить"

Закінчуючи цей короткий огляд наших давніх, праділівських звичаїв, в яких, разом із Воскресінням Христовим, воскресає в пам'яті наше невмируще національне минуле, що не сміє вмерти, не можемо не згадати й звичай, що ще досі найжвавіше живе й щороку повторюється: звичай висловлювати, з нагоди Воскресіння Христового, нашу непереможну віру в Воскресіння Людського Духу, що, певважаючи на переслідування, на утиски, на спокуси матеріальни-

ми добрами, все встає з-під руїн і спустошень і здійснює героїчну боротьбу за ідеали Світа, Краси й Справедливості.

І кожен раз, як дзвонним гулом  
Лунають величі слова;  
Як голос давнього, минуле  
У наших думках ожива...  
У синю далеч динуть мрії...  
Щоб загубити свої надії,  
Ти довго-довго так тернів,  
О, краю сонця і степів,  
Але ніколи світло раю  
Не погасало в шумі гроз.  
То ж вірю я, що й Ти, мій Краю,  
Так само вічний, як Христос!  
Настане день — і морок туги  
Розіб'є променем ясним,  
Із ночі кривди і наруги  
Ти вийдеш чистим і міцним!  
І не злоба, не дух мамони  
У краю волі буде жить.  
А тільки — Бог! Воскресні дзвони,  
Великдень, сонце і блакить (Бор. Олександрів)

Буенос Айрес, 28. березня 1948.



Вероніка — Жіноча Секція Філії "Відродження".

# Спогади про голод на Україні

Минуло вже довгих 16 років з того найжахливішого терору свідомого нищення голодом української людности, яка зазнала так багато горя за часи свого історичного існування, тільки тому, що посідає вона квітучу країну-перлину. Немає слів, щоб змалювати жахливі події, яких не було ніде ніколи, від самого існування світу. Тяжко писати ці спогади. .., а ще тяжче стає на душі, коли згадаєш, що ще маються серед українців люди, яким московська брехлива пропаганда засліпила очі своїми вигадками, і вони допомагають московським катом розпирати свою матір!

В багатьох людей не змінюється в голові думка про можливість такого навмисного жахливого голоду, що був викликаний в Україні в 1933 р., але в тих, що залишились живими й прирекли своє життя присвятити дальшій боротьбі за Україну, палає ненависть до катів, що так страшно вимордували наших родичів, близьких і знайомих, та мільони інших всім нам рідних по крові українців. З своїх братніх могил бачать вони наші дії, і прокляли б нас, коли б ми за своїми дрібничковими інтересами, забували про їх жахливу долю і про те завдання, яке вони нам залишили — продовжувати боротьбу за Самостійну Незалежну Україну. Не плакати треба по замучених, а шанувати їх ділами, їх гідцями, бо: "ніхто собі не виплакав ще долі, навіть кривавими слізьми"

Московська колонізаційна політика на Україні щодо визискування країни та його населення перевершила всякі межі свого терору. В період будівництва соціалізму на селі, шляхом колективізації руйнувались не тільки матеріально господарства селян, але й руйнувались їх душі, що вирости були в певних національних традиціях та з вірою в Бога, бо, за доктринами московського комунізму треба було країну перебудувати так, щоб не було людей, а були ніби ті машини автомати, які б без одного спротиву могли б працювати по рабському на господарів москалів та прославлявати їх.

Знаряддям цього рабського визискування людей були колективи, в які московські вовки-чабани загнали селян примусово, як наляканих овець. Була це ніби "добровільна" колективізація, яку з таким "ентузіазмом" приймали селяни, як і всі інші більшовицькі заходи.



За більшовицькими настановами необхідно тримати людей завжди голодними, паликаними, примушувати їх працювати до повного виснаження, щоб не було часу й думати про будь-який спротив.

Чому люди на Україні мусіли вмирати з голоду? Чи був на Україні непрожай, — чи може люди не працювали?

Ні, бо, як показують навіть більшовицькі статистичні відомості про врожайності культур, були вони досить задовільні і українським хлібом того року можна було б задовольнити більш, ніж всі уярвлені російські республіки. Голод того року був лише в Україні та на Кубані, а решта Росії не мала голоду, бо туди вивезли були український хліб, і найбільш "непокірні" колективізації були власне Україна та Кубань.

Після злочинних державних податків натурою, влада дала таємне розпорядження про відбирання в українських селян "лишків" хліба державі по державних цінах (3 коп. кг.). Люди, почувши таку біду, почали ці "лишки", на які ледве можна було ложити до нового врожаю, закопувати, ховати хліб. Але на села були надіслані відповідальні партійні москалі, які на місцях організували спеціальні бригади з поліцаїв, комсомольців, комнезамів, партійців, і ті за списками обходили всі двори й, за допомогою собак, буравів та допитів із биттям і муками селян, вишукували хліб і забирали його без грошей, бо, бач, добровільно не продав. Хліб знаходили на горинцях, в соломі, закопаний в хаті під ліжками, або на дворі під сіном, в садках, на городі. Все і всюди в хаті й у дворі перевертали, і хліб забирали, а селян шписувано на чорні дошки, як куркулів та зрадників, що йдуть проти розпоряджень влади.

Такого морду не придумав би й диявол в пеклі для найтяжчих і рідників, як то зробив "рідний батько" Сталін, з українським населенням. Почався голод...

Вже з осені не було чого їсти, а на весну, до зеленої трави, багато людей померло. Пустили чутки, що мають привезти з державних складів, де були "недогоркані" запаси на 10 літ, і нещасні люди чекали з дня на день. Привозили, але вистачало на яку сотку осіб, а тисячі не одержували нічого, бо, мовляв, багато людей ще мають у себе хліб. Тільки по перших випадках смерті, коли на еслах вже половина населення попухла від голоду, люди зрозуміли, що це прийшла на них московська катівня та морд.

Що діяти? Поїли на селі все, що було можливо — собак, котів, шурів, нездатних коней і все, що тільки можна було їсти. Але колгоспних коней, корів, свиней не можна було чіпати, бо то було державне, а за крадіжку їх — розстріл. Люди ходили, як очманілі, і мало вже реагували на події — однаково, чи жити, чи вмирати. Хто ще мав спроможність, поїхав в інші місця добувати хліба, але, повернувшись до дому, часто нікого не знаходив живого. Часто можна було бачити людей, що конали на шляхах, або й трупи цілих родин разом із дітьми, що сконали з голоду в "квітучій" батьківщині.

По містах населення отримувало харчі по картках, бо там була промисловість; була частина крамниць, де хліб продавався значно дорожче. І от там почали з'являтися в чергах жадливі обличчя селян, обідраних, понуких. Їхній вигляд неприємно вражав усіх й перечив більшовицьким гаслам "про заможне життя", тому поліція вилучувала цих людей, і тягаровими автами, як собак, вивозила в поле за 20-30 км. від міста й викидала. Хто мав ще змогу повернутись знову до міста, вертався й продовжував жebraкувати, а хто вже не міг підвестись, там і гине.

По селах України, піби чума пройшла з косою "батька" Сталіна. Села спорожніли, вимерли. На Київщині, напр. в с. Григорівці, на 300 хат, залишилось лише. 2 особи, які вижили тільки тому, що жебрачили в Москві. Багато побожеволіли від "радісного" життя, а в карному законі з'явилась нова стаття — кара смерті за вживання людських трупів, бо траплялися випадки людоїства.

Здавалось, неможливо вже більше нічого придумати, щоб щось від конаючих видушити. Ні, придумали. . Відчинили крамницю "Торгсін", де можна було бачити ілюмінюмані вітрини вже з справжніми речами, а не з дерева, як то було передішче, і де можна було купити все і всім, але . за золоту, долари та іншу валюту. Люди несли золоті обручки, годинники, хрестики, царські гроші і т. п.

Тут була також своя таємниця. За всіма слідкували, і хто приносив золоті гроші, того несподівано вночі заарештовували, катували, поки людина не признавалась, де в нього заховані, які цінності. Ці цінності забирали, а людей бувало й випускали, але більше заснавали.

Скільки людей на Україні було замордовано голодом?

Більшовики зробили перепис населення, і сами вжахнулися. На Україні бракувало мільонів людей. Перепис оголосили шкідницьким, статистиків засудили, і зробили другий перепис, але наслідків його не оголосили. За даними швайцарської міжнародньої комісії, за матеріялами малої радянської енциклопедії, та опрацьованими матеріялами проф. С-го, які були надруковані в американському науковому журналі за 1947 рік, на Україні за рік голоду не стало. . . 6.800 тисяч населення. . .

Така дійсна правда про щасливе життя в "квітучій соняшній країні", де українське населення не збільшується, а катастрофально зменшується, щоб було більше місця для москалів та інших народностей, які з наказу Москви заселяють "націоналістичну" Україну. Схилимо ж голови перед страдними мучениками голоду в Україні: й не забудемо їх заповіту — боротись за визволення та державне усаможливлення Українського Народу, щоб ніколи більш не повторялися ті жадливі часи, можливі тільки за московського панування.

31. 8. 1949 року.

# Р У Х

(З підсовітського життя).

Велике місто прокидалося від сну. Двірники мели вулиці, з депо одій за одним повзли трамваї, невпинно дзвонячи, розбігались рейками-артеріями по околицях. Людський комашник розпочинав своє заклопотане денне снування.

Ранком буває мало розмов, бо всі спішать, всіма керує величний, як стихія, рух. Хутчіш, хутчіш! Тих жде агрегат на заводі, інших розпочата будова, третіх термінова справа в бюрі. А хатнім господиням турбота про базар, про те, щоб приготувати чоловікові й дітям сніданок.

Через рух губляться в місті події. Хіба органи порядку запротоколюють якусь, і попаде вона десятирядковою заміткою в газету. О, ці замітки, романи в мініятурі, просякнуті трагедією і кров'ю, які ніколи, проте, не збуджують почуття.

Справді: "На розі вулиці П. автомашинна переїхала громадянину Г Потерпілого каретою швидкої допомоги відправлено в Н. лікарню"

І не розкаже газета, як доведений до відчаю людською несправедливістю, кілька разів виходив Г на ріг вулиці, стояв і тремтів від рішучості і жаху, бо ж тільки раз дається людині життя. Вертався додому, пробував змагатись за місце під сонцем, і ось сьогодні впав. . .

Вперед, все вперед! Сильне живе, слабе гине. Пильнуй часу, руху, чужої думки, і твоя власна хай ніколи не застигає, хіба вві сні, за замкненими дверима. . . Тоді пройдеш довгу дорогу і не послизнешся. А чи можливе це?

— Дою, дивись, щоб ти сьогодні не спізнилась. Я ж тобі казала, що годинник почав відставати ще більше. . .

Ні, ні, мамусю, у мене все розраховано. П'ять хвилин до трамваю, десять на їду, і в мене ще завжди лишається десять п'ятнадцять хвилин зільних.

Ось, попілувала матір, випорхнула з пучечком незабудок у волоссі, легка, як навутишка, струнка, свіжа і рожева, як травневий тюльпан. Їй до смаку це рухливе життя, розміряне на хвилини, бо занадто багато енергії, буння, тих тремгливих соків, що живлять істоту.

Гарно відчувати сімнадцять літ навіть за умов постійної турботи про хліб, одяг, чергу, домашні обов'язки. День — це розграфлена на кліточки сторінка, заздалегідь приготована. Викреслюй клітку за кліткою і все буде гаразд.

— Це передостанній трамвай, так?

— Ні, це вже останній. Лишилось двадцять хвилин до сьомої... І одразу зів'яв тюльпановий цвіт.

"Господи, невже спізнюся? За десять хвилин примусове відрахування третини заробітку, за двадцять — суд і тюрма. О, нове законодавство жартувати не любить!"

Думки засновигали, накреслили з малюнковою ясністю звужене злістю майстерове око. (Спіймалась, принцесо недоторкана, кілька разів залицаяся — відмовила, от тепер матимеш!).

— Скажу, що була хвора, або ж що спізнився трамвай. Ні, не повірять, не простять. Тюрма! А що ж станеться тоді з матір'ю, з маленьким братиком, для яких вона єдина опора. Останній перед сьомою трамвай завжди переповнений. Може не чекати на нього, а бігти, бігти скільки сили до заводу? Ні, все одно не встигнеш за двадцять хвилин, все одно спізнишся.

Ось з-за рогу показала б блискуча коробка, повна людей. Тримались навіть за поруччя, сяк-так примостивши одну ногу на сідці. Сісти, сісти за всяку ціну!

— Пустіть, будь ласка. Спізнюся. благала дівчина, хапаючись за руки пасажирів. — Будь ласка, товариші.

Але люди байдуже дивились на бділе, жахом і бланнням сповнене обличчя. Всі поспішають, всім не можна спізнитись, треба не спати так довго...

Кондуктор сіпнув за дзвінок. Трамвай покотився далі, а дівчина бігла, тримаючись за сідці, молячи подати руку.

Раптом з-за рогу виринув зустрічний трамвай. Хтось несамовито крикнув: "Стережись!" — та було пізно. Обидва трамваї зупинились, коли відрізана голова дівчини лежала між рейками.

І в волоссі мертвої голови синіли розквітлі незабудьки.



Власна домівка Філії Т-ва "Відродження" на Авежанеді.

## ДАНИЛИШИНОВІ Й БІЛАСОВІ

Як ми можемо жити — сміятись і дихати,  
Як могли ми чекати — не битись, а спати  
В ніч, коли у в'язниці спокійно і тихо  
Ви збиралися вмерти — у п'ять двадцять п'ять?

І коли приволікся заплаканий ранок,  
Вас покликкала смерть у похмурій імлі —  
А тепер наші душі і топчуть і ранять  
Ваші кроки останні по зимній землі.

А тепер в кожному серці пожежу пригаслу  
Розпалили ви знову, спаливши життя,  
І мов гімн урочистий, мов гасло  
Є для нас двох імен нерозривне злиття.

Над могилою вашою тиша і спокій,  
Та по рідному краю — зловіщі огні.  
І піти по слідах ваших скошених кроків  
Рвучко тягнуться сотні окриленних ніг.

О. Теліга



Гетьманські Вали у Львові.



Церкви, які перетворили большевики в шпіхліри.

### КНЯЗЬ ІГОР

Князь Ігор очі до зеніту звів  
І бачить: сонце під покровом тьмяним.  
О, земле рідна! Ти за шеломянем,  
І горе чорне накликає Див.

Та не вважає князь на віщий спів;  
"Нум, русичі, славетні дні спом'янем,  
Покажем шлях кошеям препоганим  
До Лукомор'я голих берегів".

А любо Дону шоломом зачерпти  
Відважний князю, ти не знаєш смерти:  
Круг тебе гуслі задзвенять, тебе

Від забуття врятують і полону.  
В стременах став, зорить. А кінь гребе  
І ловить ніздрями далеку вогкість Дону.

Мик. Зеров

# "MINAVAL"

TALLER MECANICO

Tornearía de precision ,soldadura electrica y autogena.  
TRABAJOS DE REPARACIONES EN GENERAL.

Власник:  
ЯКИМІВ МИХАЙЛО

c. Entre Rios Nº 1964      Т. Е. 26 - 4979      Buenos Aires



## РАДІО - ЕЛЕКТРИЧНЕ ЗАВЕДЕННЯ ТРУСЯКА ДМИТРА

поручає українцям радіо - апарати, складові частини до них  
та до електрики, також годинники й т. п.  
Рівнож висилає товар і на провінцію за попереднім надісланням  
готівки.

J. E. Uriburu Nº 1481      Т. Е. 42 - 4865      Buenos Aires



Поручаю українській кольонії

## ШЕВСЬКИЙ ВАРСТАТ І ВИРІБ МАТЕРАЦІВ

І В А Н   К У Р И Л Ю К

G-ral. ROCA Nº 616

AVELLANEDA

1955

*Dr. Zynovij K. Patola*

Спеціаліст хірург і травматолог

Лікар

"Instituto de Reconocimientos Medicos"

при Міністерстві Народнього Здоров'я в Кордобі.

Приймає від 14 16 год.

с. PIROVANO 110

CORDOBA

FABRICA DE PLANTILLAS DE CARTON

— у —

CUERO PARA CALZADOS EN GENERAL

JUAN SEMENIUK

ФАБРИКА СПОДІВ З КАРТОНУ І ЗІ СКИРИ

СЕМЕНЮКА ІВАНА

поручає Українській Громаді свій доброякісний товар.

с. Paso de Burgos N° 2238

Valentin Alsina

T. E. 20 - 9468

MUEBLERIA "VIENA

JUAN OLIJNYK

Виробляє меблі всіх стилів (класичні, модерні і англійські)  
для всіх смаків! Меблі найкращої якості і по поміркованих  
цінах.

УКРАЇНЦІ, НАБУВАЙТЕ У НАС МЕБЛІ!

Вистава

с. Laprida N° 3647

Villa Martelli

Доїзд:

Colect. 19, 31, 57, 67.

Варстат:

с. F. Melo N° 3492

Florida

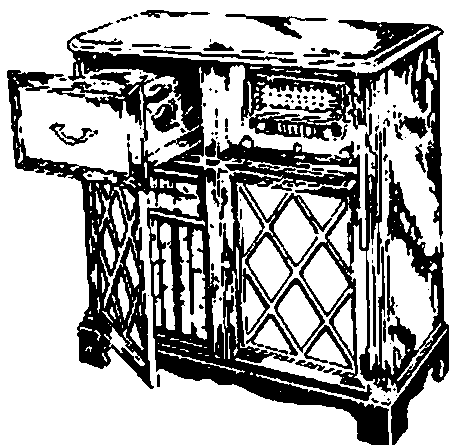


# CASA "MITRE"

RADIOS — DISCOS

ARTEFACTOS ELECTRICOS

HELADERAS ELECTRICAS



VENTILADORES, ARAÑAS, etc.

РАДІЯ, ПЛИТИ, ЕЛЕКТРИЧНЕ ПРИЛАДЦЯ,  
ЕЛЕКТРИЧНІ ЛЕДІВНИЧКИ, ВІТРОГОНИ, ПАВУКИ (Люстри)

Avda. Mitre Nº 1093

T. E. 22 9490

Avellaneda

TIENDA, MERCERIA, PERFUMERIA y CONFECION

“ O L G A L A N O R M I T A ”

КРАМНИЦЯ ТЕКСТИЛЬНИХ ТОВАРІВ, ПЕРФУМИ І ШВАЛЬНЯ  
поручає Українській Громаді високоякісний товар і вироби.

Приходьте та огляньте!

Власник

КАЛИНЕЦЬ АНАСТАЗІЯ

c. Leandro Alem Nº 795

Villa Ballester

(Prov. S. Martin)

1. 5. 1938

# Велика Історія України

від найдавніших часів до 1948 року  
видання Івана Тиктора  
**В Ж Е В И Й Ш Л А З Д Р У К У**  
Історію опрацювали:

До 1923 року проф. д-р Іван Крип'якевич і ред. Микола Голубець  
До 1948 року доповнив проф. д-р Дмитро Дорошенко  
Праісторію України доповнив проф. д-р Ярослав Пастернак



Історія має понад 1.000 сторінок друку і 600 ілюстрацій, великого формату, 18 x 27 см., друкowana на гарному папері і оправлена в тривку полотняну обкладинку зі золотими витисками.

Є це найбільша і найобширніша однетомова Історія України, яка колинебудь появилася друком в Україні і поза нею, з розділами про українську еміграцію в Аргентині, Бразилії, Уругваю, Парагваю і в цілому світі.

Ціна всього 12 амер. доларів.

Головний склад на Полудневу Америку:

**EDITORIAL M. DENYSIUK**

Calle Surparaligüe 790

Buenos Aires

**A R G E N T I N A**

Наклад В. І. У. невеликий, тому варто її чимскоріше набути.



FABRICA ARGENTINA  
DE RODADOS

*Champion*

Coches para niños y sillas  
de paseo para adultos en el  
más variado y completo  
asortamiento de modelos.



PRESENTACION  
TERMINACION  
ELIGANCIA  
y mil detalles  
que justifican  
la calidad  
"CHAMPION"

SOLICITE FOLLETOS Y CATALOGOS



Bicicletas para niños  
Verdaderas obras de la  
industria Argentina

LA MAS ALTA EXPRESION DE CALIDAD EN  
RODADOS, BICICLETAS Y ACCESORIOS

**WLADIMIRO SAWICZ**

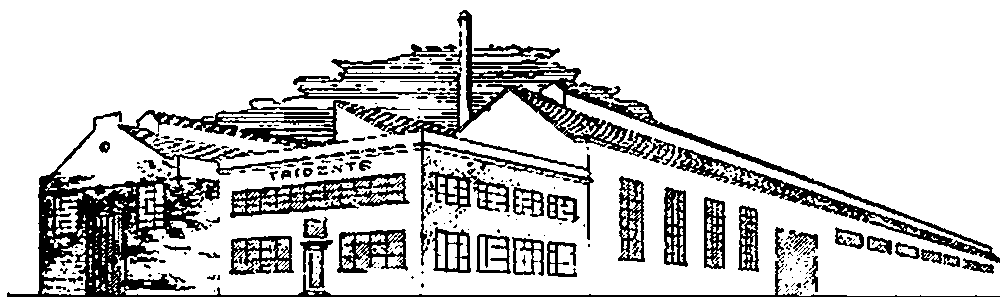
BAHIA BLANCA 1861 - 53 - 55

T. A. 67. Floresta 3994 - Bs. AIRES

“ Т Р И З У Б ”

НАИБЬЛЬША УКРАЇНСЬКА ФАБРИКА  
ТЯЖКИХ ЗАЛІЗНИХ ВИРОБІВ  
В АРГЕНТИНІ

Під власним зарядом кваліфікованих промислових техніків.



EMPRESA DE CONSTRUCCIONES METALICAS

“ T R I D E N T E ”

-- de --

H R E H O R A S Z C Z U K Hnos

CALDERAS, TANQUES, AUTOCLAVES, GALPONES,  
GUINCHES, CINTAS TRANSPORTADORAS, CAÑERIAS,  
CENTRIFUGAS, SERPENTINAS, CABRIADAS, PLUMAS,  
CONDENSADORES, BATEAS, DECANTADORES etc.

Reparaciones de maquinarias en general.

En el interior y exterior de la Republica Argentina.

Fabrica y oficinas:

Calle Bouchard 2615

T. E. 241 0921

4 de Junio

# **Sociedad Ukraniana**

c. Gral. Daniel Cerri 1489/99 y España 1596 Buenos Aires

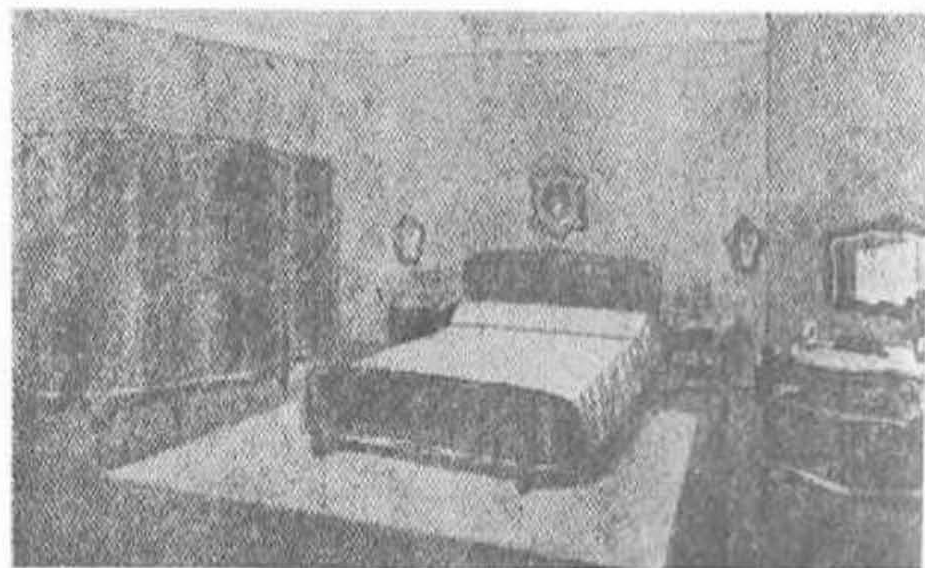
MUEBLES FINOS

Estilos: Frances, Ingles, etc.

**MUEBLES**

**TAPICERIA**

**DECORACIONES**



## **АРТИСТИЧНЕ ВИКОНАННЯ МЕБЛІВ**

Відома українській кольонії в столиці і на провінції з своєю точности, доброго матеріалу й солідної роботи.

Поручає Пп. клієнтелі умебльовання мешкань, меблями першого рядного викінчення, французьких і англійських зразків, цінах доступних.

**Мистецьке Викінчення — Матеріал Першорядний  
Солідна Робота!**

Д  
М С  
И Т  
Т О  
Р Л  
О Я  
Р  
Ч  
И  
К



Довголітній член Т-ва "Відродження" та передплатник "Нашого Клича", а одночасно власник єдиного українського в Буенос Айресі

### ГОТЕЛЮ — РЕСТОРАНУ

Поручає українському громадянству вигідні і добре обслужені кімнати по приступних цінах.

Для приїзджих з провінцій всякі угодження — Кухня з європейськими і тутешніми стравами.

**СОЛІДНА ОБСЛУГА — ЧИСТОТА — ПОМІРКОВАНІ ЦІНИ**

До розпорядності гостей телефон ч.: 32 0233

SANTA FE № 402

T. E. 32 Darsena 0233

Buenos Aires